

Dünya həyatında bütün zövqləri tükədənələr

“Siz dünya həyatınızda bütün gözəl nemətlərinizi və zövqlərinizi tükətdiniz onlarla yaşayıb zövq aldınız. Bu gün isə siz yer üzündə haqsız olaraq təkəbbür göstərdiyinizə və fasiqlik etdiyinizə görə alçaldıcı əzabla cəzalandırılacaqsınız!” (Əhqaf surəsi, 20)

Harun Yəhya
(Adnan Oktar)

İçindəkilər

Yaradılış həqiqəti

Giriş

"Dünya həyatındakı bütün zövqləri tükədənələr" kimlərdir?

Nemətlərdən lazımınca zövq almağın yeganə yolu iman gətirməkdir

İnkarçıların dünya həyatında itirdikləri zövqlər

İtirilən bütün zövqləri yenidən qazanmaq mümkündür

Dünyəvi zövqlərin bitdiyi an: Ölüm

Axirətdə itirilən nemətlər

Nəticə

Darvinizmin süqutu

OXUCUYA

Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısıylə, Allahın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsüs də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edilirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.

Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar "bir nəfəsə oxunan kitablar" ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.

Bununla belə, yalnız Allahın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

Kitabların arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görür, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.

Bu əsərlərdə digər bəzilərdə görülən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980-ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıçının təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklin olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 60 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıçının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (səv) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani-kərimin Allahın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (səv) xatəmül-ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Quranı və Rəsulullahın sünnesini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir-bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır. Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıçının bütün işlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azğın tətbiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitabları oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqi olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəcəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtmağın yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allahın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

Giriş

Dünyanın hər yeri saymaqla qurtarıla bilməyəcək gözəlliklərlə doludur. Lakin bir çox insan bu gözəlliklərdən xəbərsizdir. Öz dərdlərinə, sıxıntılarına qərq olmuş, bunların ağırlığından ötrü, ətraflarında olub bitən seviniləcək, zövq alınacaq hadisələri, gözəllikləri görə bilməyəcək vəziyyətə gəliblər. Özlərindən soruşsanız; həyatın "sərt və çətin yoxuş" olduğundan, özlərinin də bu sərt yoxuşu aşmaq üçün böyük "həyat mübarizəsi" apardıqlarından bəhs edərlər. Həyatı həmişə "çətinlik və mübarizə meydanı" kimi ifadələrlə təsvir edərlər. Apardıqları bu həyat mübarizəsinin səbəb olduğu bezginlikdən və yorğunluqdan danışırlar. "Artıq yaşamaqdan bezdim", "artıq heç nədən zövq ala bilmirəm" kimi cümlələri demək olar ki, hər gün, hər söhbətlərində işlədirlər. Hətta bu bezginlikdən ötrü bəziləri həyatın heç bir mənası qalmadığını söyləyib bu vəziyyətdən xilas olmaq üçün ölməyi istəyir, intihara qədər aparan hərəkətlər edirlər.

Halbuki əslində dünya həyatı, bu insanların təsvir etdikləri və yaşadıkları şəkildə olmaq məcburiyyətində deyil. Əlbəttə ki, dünya həyatı bir çox çatışmazlıq, insanlar isə, bir çox acizliklə yaradılmışdır. Lakin bu çatışmazlıqlar və acizliklərə etiraz etməyin yolu "həyat mübarizəsi aparmaq" deyil. Allah insanlara çıxış yolunu Quranla bildirmişdir. Çıxış yolu yalnız iman gətirməkdir. Allah: **"Mömin olaraq yaxşı iş görən kişi və qadınlara, əlbəttə, gözəl həyat bəxş edəcək və etdikləri ən yaxşı əməllərə görə onları mütləq mükafatlandıracağıq"** (Nəhl surəsi, 97) ayəsiylə "iman gətirən insanlar üçün" dünyada "gözəl həyat" olduğunu bildirir.

Belə ki, dünya, çatışmazlıqlarla yanaşı, saymaqla qurtarıla bilməyəcək qədər çox nemətlə doludur. İman gözüylə baxanlar üçün dünya həyatının maddi və mənəvi zövqləri bitib-tükənmək; hər şəraitdə, hər mühitdə yüzlərlə gözəllik görülməyə bilər və bütün bunlardan böyük zövq alınma bilər.

Allahdan uzaq yaşayan insanlar, bu zövqlərin bir çoxunu yaşamırlar. Çünki görə bildikləri gözəlliklərin və əllərindəki nemətlərin zövqünü, inkar ruhunun qaranlığıyla çoxdan tükədiblər. İmandan uzaq yaşamağa davam etdikcə, ömürlərinin geri qalan hissəsini də, bu itki içində keçirəcəklər. Həyatlarına həmişə bezginlik, boşluq və məhrumluq hakim olacaq. Günlər, aylar, illər keçəcək, lakin onlar ətraflarındakı saysız gözəlliyi ya görə bilməyəcək, ya da görsələr belə bunlardan lazımınca zövq ala bilməyəcəklər. Həmçinin yaşadıkları sıxıntı dünya həyatıyla da məhdudlaşmayacaq.

Allahın Quranda: **"İnkarçılar Odun qarşısına gətiriləcəkləri gün onlara deyiləcəkdir: "Siz dünya həyatınızda bütün gözəl nemətlərinizi və zövqlərinizi tükətdiniz onlarla yaşayıb zövq aldınız. Bu gün isə siz yer üzündə haqsız olaraq təkəbbür göstərdiyinizə və fasiqlik etdiyinizə görə alçalıcı əzabla cəzalandırılacaqsınız!"** (Əhqaf surəsi, 20) ayəsiylə bildirdiyi

kimi, dünyada olarkən zövqlərini tükətdikləri kimi, axirətdə də sonsuza qədər bu zövqlərdən məhrum qalacaqlar

Halbuki heç bir insan, nə dünyada, nə də axirətdə belə vəziyyətdə qalmaq, belə qarşılıq almaq istəməz. Tam əksinə, Allahın özünə dünyada və axirətdə verdiyi imkanları ən gözəliylə, ən çox zövqü alaraq yaşamaq istəyər. Həmçinin əslində insanların bu istəklərinə nail olmaları da (Allah istədiyi təqdirdə) olduqca asandır.

Bu kitabın məqsədi, din əxlaqı yaşanmadıqda necə məhrumiyyət, nemət itkisi və sıxıntılı həyat yaşandığını göstərmək, bu insanlara düşdükləri vəziyyəti tam açıq şəkildə göstərərək, onları dünyada yaşadıkları nemət itkisindən və axirətdə qarşılaşacaqları əzablı aqibətdən qurtarmağa çağırmaqdır. Onlara dünya həyatının çoxlu nemət və gözəlliklə dolu olduğunu, bütün bu nemətlərdən, təkəcə iman gətirməklə zövq ala biləcəklərini xatırladaraq, bütün insanları Allah yoluna, Qurana təslim olmağa, imanla yaşamağa dəvət etməkdir.

"Dünya həyatındakı bütün zövqləri mənimsəyənlər" kimlərdir?

Keçmişdən bu günədək yaşadığınızı sürətlə nəzərdən keçirdiyiniz vaxt, qarşılaşdığınız insanların bir çoxunun ortaq bir xüsusiyyətə sahib olduqlarını görürsünüz: Gənc və ya yaşlı, varlı və ya kasıb olmağından asılı olmayaraq, insanların bir hissəsi yaşadıkları həyatdan gileylənməyi həyatlarının mühüm parçası halına gətiriblər. Demək olar ki, hər hadisə haqqında gileylənəcək, xoşlanmadıqlarını dilə gətirəcək bir şeylər taparlar. Qarşılaşdıqları hadisənin yüz gözəl, seviniləcək, zövq alınacaq tərəfi varsa da, onlar bunları görüb bunlarla xoşbəxt olmaqdan, bir neçə qüsurlu təfərrüatda ilişib qalıb bunların verdiyi sıxıntıyı yaşayarlar. Bu anlayış, onlarda elə vərmiş halını almışdır ki, hələ yaşamadıqları, sınımadıqları hadisələr haqqında belə eyni rəftarı göstərə bilirlər. Hələ bir hadisəni yaşamadan, qarşılaşa biləcəkləri mümkün çatışmazlıqları düşünər və bu xəyali çatışmazlıqlardan ötrü bədbəxt ola bilirlər.

Bütün bunlardan savayı, bütün səylərinə baxmayaraq, özlərinin də səbəbini tam olaraq tapa bilmədikləri səbəbsiz bezginlik və heç nədən lazımınca razı qala bilməmə hissini yaşayarlar. Diqqətli şəkildə düşündüyünüz təqdirdə, bu cür insanların; "içimdə səbəbsiz sıxıntı var", "ürəyim çox sıxılır", "artıq bu həyatdan bezdim", "ürəyim heç nə etmək istəmir" kimi sözləri tez-tez dilə gətirdiklərini xatırlayarsınız. Üstəlik, bu insanları, ürəklərində yaşadıkları bu böyük bezginlik və məmnunsuzluq hissindən qurtarmağa çalışsanız da, çox vaxt bunu bacara bilməzsiniz.

Belə ki, onları dünyanın ən gözəl yerinə aparsanız, ən gözəl, ən mükəmməl nemətləri önlərinə qoysanız, arzulaya biləcəkləri hər cür rahatlıq və lüksü təmin etsəniz, yenə də bu insanların gözəlliklərdən lazımınca zövq ala bilmələrini təmin edə bilməzsiniz. Bu gözəlliklərin həmişə ruhlarına təsir etməsini və onları tam mənasıyla xoşbəxt etməsini təmin edə bilməzsiniz.

Halbuki səmadan dənizin dərinliklərinə qədər hər yer saymaqla qurtara bilməyəcəyimiz mükəmməllikdəki təfərrüatlarla doludur. Hər biri bir-birindən gözəl olan canlılar; quşlar, dovşanlar, sincablar, aslanlar, zebrələr, pələnglər, pişiklər, itlər, balıqlar... Min bir növ meyvələr; çiyələklər, portağallar, qovunlar, əriklər, şaftalılar... Ürəkaçan bitkilər; güllər, səhləblər, çobanyastığılar, bənövşələr, sünbüllər, qərənfillər, yüzlərlə illik ağaclar və daha milyonlarla gözəllik insanda çox böyük coşğu yaradar. Gözəl bir mənzərə, gözəl bir insan üzü və ya gözəl bir ziyafət süfrəsi insan ruhuna çox böyük zövq verir.

Allah, Quran ayələrində dünya həyatında insanlara təqdim etdiyi gözəlliklərə diqqət çəkmiş və bu nemətləri insanların; **"ümumiləşdirib saysalar da qurtara bilməyəcəkləri qədər çox və müxtəlif"** olduğunu xatırlatmışdır.

Allah ayələrdə belə buyurur:

O mərhəmətli Allah ki, göyləri və yeri yaratdı, göydən su endirib onunla sizin üçün növbənöv məhsullardan ruzi yetişdirdi, əmri ilə dənizdə üzmək üçün gəmiləri sizin ixtiyarınıza verdi və çayları sizə ram etdi; Müəyyən edilmiş yolla daim hərəkət edən günəşi və ayı sizə tabe etdi; gecəni və gündüzü sizə ram etdi. O sizə istədiyiniz hər şeydən vermişdir. Əgər Allahın nemətlərini sayacaq olsanız, onları sayıb qurtara bilməzsiniz. Həqiqətən, insan çox zalım, çox nankordur. (İbrahim surəsi, 32–34)

Əgər Allahın nemətlərini saymalı olsanız, onları ümumiləşdirməklə də sayıb qurtara bilməzsiniz. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir. (Nəhl surəsi, 18)

Əslində sırf bu gözəlliklərdən biri belə insan ruhuna böyük zövq və həzz verə bilər. Bundan ötrü də, bəzi insanların bu gözəlliklərin minlərləsiylə iç–içə yaşadıkları halda bunları görə bilməmələri, bunların heç birindən coşğu və həyəcan duya bilməmələri, zövq alıb xoşbəxt ola bilməmələri, şübhəsiz ki, ortada qeyri–adi bir vəziyyət olduğunu göstərir. Hər şeydən əvvəl bu böyük nemət itkisi və böyük çatışmazlıqdır. Çox aydındır ki bu insanlar, dünya həyatındakı bütün zövqləri tükədənək, artıq bunlardan ləzzət ala bilməyəcək hala gəliblər.

Halbuki nə böyük ziddiyyətdir ki, bir çox əsassız bəhanə ortaya ataraq dindən qaçan insanlar dünya həyatını çox zövq alacaqları, həmişə gülüb əylənəcəkləri bir yer kimi görmək istəyərlər. Həyatdakı ən böyük məqsədləri dünya həyatından sonsuz şəkildə faydalanmaq, burada ala biləcəkləri bütün zövqləri almaqdır. Bu, dünyanın hər yerində və hər dövrdə dəyişməyən bir qanun olmuşdur. Tarix boyu həyatın həqiqi mənasını qavraya bilməmiş bəzi insanlar dünyadan zövq alma barəsində fəlsəfi fikirlər irəli sürmüş, öz deyimləriylə desək; "arsız" insanlara təriflər yağdırıblar.

Tanınmış latın lirik şairi və yazıçı Horatiusun (e.ə. 65–8) bir sözündən ilham alınaraq ortaya çıxan və 17–ci əsr avropasından bəri işlədilən bir deyim olan; **"anı yaşa"** ("karpe diem") ifadəsi, yalnız dünya həyatı üzərində qurulan bu həyat tərzinin batil fəlsəfəsini yekunlaşdırır. Bu sözlə: **"İnsanın sabahı düşünmədən, yalnız içində olduğu anı yaşayıb, arsız olması"** ifadə edilir. "Anı yaşa" fikri ilə, insanlara hər an ölümə qarşılaşa biləcəkləri, bundan ötrü də, ölümü və sonrasını düşünməkdənsə, bu həqiqətləri qəti ağıllarına gətirmədən yalnız içində olduqları anı qiymətləndirərək yaşamaları nəsihət edilir.

Eynilə intibah dövrünə damğasını vuran **"öləcəyini xatırla"** ("memento mori") məhfumu da insanlara, öləcəklərini xatırlayaraq, dünyaya daha çox sarılmağı nəsihət edir. Bu yanlış düşüncəyə görə, insan, ölümdən qorxaraq yaşamaqdansa, yaşadığı zamanı, ölümün yaxın olduğunu bilərək, yalnız istəklərinə uyğun keçirməli, heç bir sərhəd tanımadan, ürəyinin

istədiyi kimi yaşamalıdır.

Xoşbəxtliyin və gözəl həyat yaşamağın yolunu, Allahın ayələrindən kənarında axtaran cəmiyyətlər tarix boyu bir çox azğın fikir və fəlsəfə meydana gətiriblər. Ortaya atdıqları bütün yanlış düşüncələrin ortaq nöqtəsi isə, dünya həyatının nemətlərindən maksimum səviyyədə, hərisliklə faydalana bilməkdir.

Allah, Quranda belə insanların bu hərisliyinə; **"Sən də Bizim Zikrimizdən üz döndərib dünya həyatından başqa bir şey istəməyənlərdən üzünü yana çevir!"** (Nəcm surəsi, 29) ayəsiylə diqqət çəkir. Digər bir ayədə isə, Allah, bu insanların qapıldıqları dünya hərisliyindən ötrü özlərinə verilən saysız imkan və nemətlərə şükür etmək əvəzinə, hərislik içində yaşadıklarını bildirir:

Məni yaratdığım kimsə ilə tək burax; Mən ona bolluca var–dövlət bağışladım, göz qabağında olan uşaqlar verdim və onu hər cür imkanlarla təmin etdim. Bunlara baxmayaraq, o, yenə də əlavə etməyimi arzulayır. (Müddəssir surəsi, 11–15)

O zaman bütün bu sonsuz istəklərinə baxmayaraq, bu insanların dünya həyatından, insanlardan, təbiətdən, canlılardan zövq ala bilməmələrinin səbəbi nədir? Tək məqsədləri dünya həyatının zövqlərindən istifadə etmək olduğu halda, necə olur ki, bütün zövqlərdən məhrum qalırlar? Niyə bu qədər nemət içində olduqları halda böyük sıxıntı, qəmginlik, depressiya və bezginlik içində yaşayırlar? Necə olur ki, dünya həyatının gözəlliklərini və nemətlərini görə bilməyəcək və ya bunlardan zövq ala bilməyəcək ruh halına sahib olurlar? Dünya həyatındakı bütün zövqləri necə tükədir, bütün arzularına və səylərinə baxmayaraq, bu zövqlərdən necə məhrum qalırlar?

Bütün bu sualların tək cavabı və bütün bu halların tək izahı var: Bu insanlar insanlar inkar edirlər. Özlərinə bütün bu nemətləri verənin Rəbbimiz olduğunu unutmalarına və nankorluq etmələrinə qarşılıq dünya həyatında bu insanların qəlblərinə sıxıntı verilir. Allah Quranda bu həqiqəti belə bildirir:

Allah kimi doğru yola yönəltmək istəsə, onun köksünü İslam üçün açar, kimi azdırmaq istəsə, onun köksünü, sanki o, göyə çıxırmış kimi daraldar və sıxıntılı edər. Allah iman gətirməyənləri beləcə cəzalandırır. (Ənam surəsi, 125)

Digər bir ayədə isə: **"Allah, iman edənlərin vəlisi (dostu və dəstəkçisi)dir, onları zülmətlərdən nura çıxarır. İnkarcıların vəliləri isə tağutlardır, onları nurdan zülmətə salarlar. Onlar Od sakinləridirlər və orada əbədi qalacaqlar"** (Bəqərə surəsi, 257) şəklində bildirildi

kimi, Allah, inkarlarından ötrü gözəlliklər içində yaşadıkları halda bu insanları qaranlıq və zülmət bir dünyaya salır.

Halbuki Allah dünya həyatını insanlar üçün, imtahan mühiti kimi yaratmışdır. Bundan ötrü də, dünya həyatının bəzəklərinə qapılmaq böyük yanılmazdır. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) bir hədisində dünya həyatı ilə əlaqədar belə buyurur:

Dünya şirin və xoşdur. Allah sizi ona varis edəcək və necə hərəkət edəcəyinizə baxacaq. O zaman, dünyadan çəkinin. (Kütüb-i Sitte, Müslim, Zikr 99, (2742); Tirmizi, Fiten 26, (2192))

Allahın razı qalacağı gözlənilən rəftar, bütün dünya nemətlərinin Rəbbimizin lütfü olaraq bizə çatdığını qavramaq və şüküredici əxlaqa sahib olmaqdır. Bu gözəl əxlaqı yaşayan insan, ətrafında həmişə Rəbbimizdən gələn gözəlliklərin, nemətlərin və xeyirlərin olduğunu hər an hiss edəcək.

İnkarcılar isə, bu həqiqəti görmək əvəzinə, Allahı unudaraq, yalnız əllərindəki nemətlərdən hərisliklə faydalanmağa çalışacaqlar. Bu hərisliyin dərəcəsi artdıqca, onlardakı məmnunsuzluq da artar. Bu böyük ziddiyyətin səbəbi, bu insanların hər şeyə sahib olmaq üçün, sanki dəlicəsinə hərisliyə qapılmalarıdır. Sahib olduqlarıyla xoşbəxt olmaq, əllərindəkinin qiymətini bilib bunlara sevinmək əvəzinə, həmişə daha çoxuna sahib ola bilməməyin bədbəxtliyini yaşayarlar. Bundan ötrü də, əllərindəki imkan və nemətlərdən də zövq ala bilməzlər.

Məsələn, gözəl bir avtomobilləri olar, lakin daha yeni bir modeli çıxdığı anda, sahib olduqları avtomobilin onlar üçün heç bir dəyəri qalmaz. İstirahətə çıxaraq bütün problemlərinin öhdəsindən gələcəklərinə inanırlar. Lakin istirahət vaxtı, yaşadıkları kiçik problemlər onlar üçün sıxıntı və əzab səbəbi olar. Səbir və təvəkküllə problemlərin öhdəsindən gəlməyə çalışmaz, pessimist ruh hallarından ötrü daha da sıxıntılı halda istirahətdən qayıdılar. Bütün bu axtarışları həmişə bədbəxtliklə nəticələnər. Zövq alsalar da, bu, çox qısa davam edər və ardınca çox uzun müddətli sıxıntı gələr.

Əlbəttə ki, dünya həyatı insanlar üçün imtahan mühitidir, bundan ötrü də, o, gözəlliklərlə yanaşı bir çox qüsurlu və çatışmazlıqla birlikdə yaradılmışdır. Buna görə də, insanlar, həyatlarında, nə qədər istəməsələr də bu çatışmazlıqlarla hökmən qarşılaşacaqlar. Necə ki, varlı olanın var-dövlətini, gözəl olanın gözəlliyini, zəkali olanın bütün zəkasını bir qəza və ya bir fəlakət nəticəsində tamamilə itirə bilər. Həmçinin belə bir qəza yaşanmasa da, bir gün mütləq hər insanın gəncliyi və sağlamlığı yox olacaq, enerjisi və gücü zamanla əlindən çıxacaq. Maddi-mənəvi cəhətdən özlərindən daha üstün insanlarla qarşılaşma ehtimalı da, din əxlaqından uzaq insanları narahat edən digər bir məsələdir. Özlərindən daha varlı, daha gözəl, daha müvəffəqiyyətli, daha ağıllı, daha geniş ictimai ətrafa sahib insanların varlığı onları böyük depressiyaya sürükləyər.

Məhz inkarçıların həyatları boyu böyük axtarış içində olmalarının, sahib olduqları nemətlərə razı qala bilməmələrinin səbəbi bu azğın anlayışdır. Hərslilikləri onlara sıxıntılı həyat yaşadar. Qətiyyəən əllərindəki gözəllikləri görə bilməz, bunlardan lazımınca zövq ala bilməzlər.

Ölümlə birlikdə bütün nemətlərin yox olacağına inanan bu insanlar üçün bütün gözəlliklər hələ dünyada olarkən yavaş-yavaş tükənib yox olar; gözəllikləri, gənclikləri, sağlamlıqları həmişə müvəqqətidir. Maddi qazancları isə, nəfslərinin azğın hərsliliyindən ötrü onlara kifayət etməz. Məhz bütün bu səbəblərdən ötrü hərsliliklə bağlandıqları dünya həyatı, bu insanlar üçün əzaba çevrilər. Allah, inkarçıların cəhənnəm həyatından əvvəl dünyada da əzabla qarşılaşdıqlarını bu sözlərlə bildirir:

Onlar: “Əgər doğru deyirsinizsə, bu vəd (əzab) nə vaxt olacaq?” deyirlər. De: “Ola bilsin ki, tələsik istədiyiniz şeyin (əzabın) bir qismi, artıq sizə yaxınlaşmışdır”. (Nəml surəsi, 71–72)

Allahın ayələrdə bildirdiyi əzabın bir qismi, bu insanların dünya həyatının bütün gözəllikləri və imkanları içində bir növ cəhənnəm həyatı yaşamalarıyla özünü göstərir.

Dünyanın müxtəlif cəmiyyətlərində bir çox insan bu ruh halını yaşayır. Depressiyaların, sıxıntıların, stressin və psixoloji problemlərin bu qədər artması, dünya həyatına olan bu yanlış dünyagörüşünün bir nəticəsidir. "İçimdə səbəbsiz sıxıntı var", "ürəyim çox sıxılır", "artıq bu həyatdan bezdim", "ürəyim heç nə etmək istəmir" kimi sözlər işlədərək yaşamağa davam edən hər insan, təcili qurtulmalı olduğu bir ruh halına sahib olduğunu görməlidir.

Belə sıxıntı içində olan hər insan, dayanıb düşünməli, özündən bunun səbəbini soruşmalı və bu vəziyyətin nədən qaynaqlandığını araşdırıb buna çıxış yolu axtarmalıdır. Allah bu mövzunun da həllini bizə Quran ayələriylə bildirir. Nemətlərdən zövq ala bilmək, gözəllikləri görmək qabiliyyəti ancaq imanla qazanılır.

Sonrakı sətirlərdə bu mühüm həqiqətə toxunulacaq və dünyadakı maddi-mənəvi bütün nemətlərin, ancaq iman gözüylə baxıldığı təqdirdə insan ruhuna tam mənasıyla zövq verə biləcəyindən danışılacaq.

Nemətlərdən lazımınca zövq almağın yeganə yolu

iman gətirməkdir

İnsanların həqiqi xoşbəxtliyə nail olmalarının yeganə yolu Allaha iman gətirməkdir. Bu həqiqət Quranda: "...**Bilin ki, qəlblər ancaq Allahı zikr etməklə rahatlıq tapır**" (Rad surəsi, 28) ayəsiylə bildirilir. Yaşanılan bədbəxtlikdən və bezginlikdən, ancaq, Allahın rəhməti və qulları üzərindəki neməti qavranıldığı və iman əxlaqı yaşanıldığı təqdirdə qurtulmaq mümkündür. Dünya həyatından ancaq bu yolla həqiqi mənada zövq alın bilər, ancaq bu yolla gözəlliklərin qiyməti tam olaraq anlaşıla bilər.

Allahın: "...**Bu dünyada gözəl rəftarlar edənlər üçün gözəl mükafat vardır...**" (Nəhl surəsi, 30) və "**beləliklə Allah onlara həm dünya mükafatını, həm də gözəl axirət mükafatını verdi...**" (Ali İmran surəsi, 148) ayələriylə xatırlatdığı kimi, Allah gözəl həyatı ancaq iman gətirənlərə yaşadar. İnkarcılar üçünsə, Allahın bir ayədə: "**Kim Mənim Zikrimdən üz döndərsə, onun güzəranı sıxıntılı olacaq...**" (Taha surəsi, 124) hökmüylə bildirdiyi kimi, mütləq "sıxıntılı həyat tərzi" yaşayacaq. Bu insanlar, iman gətirməkdən savayı, heç bir yolla bu sıxıntılı həyatdan xilas ola bilməz, heç bir yolla həqiqi xoşbəxtliyə nail ola bilməzlər. Maddi cəhətdən çox böyük imkanlara sahib olsalar da, bunlardan lazımınca zövq ala bilməz bu nemətlərin sevincini tam olaraq yaşaya bilməzlər.

Çünki gözəlliklərin bir insana zövq verməsi üçün, o, bu gözəllikləri qiymətləndirə biləcək anlayışa sahib olmalıdır. Məsələn, bir qərənfilin yarpaqlarındakı mükəmməl düzülüşü, qoxusunu, yumşaqlığını görməli, daha əhəmiyyətli bu bənzərsiz gözəlliyin böyük nemət olaraq yaradıldığını anlamalıdır. Bunu həqiqi mənada anlayacaq insanlar da yalnız iman sahibləridir. Çünki Allaha iman edənlər, dünyadakı hər incəliyin Rəbbimizin böyük lütfü olduğunu anlayırlar. Bu insanlar ətraflarını əhatə edən nemətlərin Allah tərəfindən verildiyini bilir və hər gözəllikdə Allahın sonsuz yaratma gücünü düşünürlər. Bu, onların Allaha olan sevgilərini və bağlılıqlarını artırır.

Peyğəmbərimiz Hz. Məhəmməd (s.ə.v) Allahın verdiyi nemətlərlə əlaqədar belə buyurmuşdur:

"Sizə verdiyi nemətlərindən ötrü Allahı sevin, məni də Allah məni sevdiyi üçün sevin".
(Tirmizi; Hucetü'l İslam İmam Gazali, İhya'u Ulum'id-din, 4-cü cild, tərcüməçi: Dr. Sıtkı Güllü, Huzur nəşriyyat evi, İstanbul 1998, səh.594)

Sonsuz güc və qüdrət sahibi olan Rəbbimiz, iman gətirənlərə olan sevgi və mərhəmətinin əlaməti olaraq onları dünya həyatında müxtəlif nemətlərlə faydalandırır. Bu, insanın bütün həyatı üçün aiddir.

Belə bir insan üçün səhər oyandığında nəfəs almaq çox böyük nemətdir və sevinc

vəsiləsidir. Çünki Allah ona, rızasını qazanacağı bir gün daha nəşib etmiş, bir fürsət daha vermişdir. Yeriyə bilməsi, danışa bilməsi, gülə bilməsi, hərəkət edə bilməsi bu insan üçün xoşbəxtlik mənbəyidir. İstədiyi təqdirdə Allahın, bütün gücünü, hərəkət qabiliyyətini əlindən ala biləcəyini dərk edir. Bu insan bütün bunlara sahib olmağın nemət olduğunu bilər, bundan ötrü də, həyatdan çox böyük zövq alar.

Dünya həyatının bir neçə on illik imtahan müddəti olduğundan, əsil həyatın sonsuz axirət həyatı olduğundan xəbərdardır. Qısa davam edən həyatı boyu göstərdiyi gözəl əxlaqın, sıxıntı və çətinliklər qarşısındakı səbir və təvəkkülünün özünə cənnət nemətləri olaraq geri qayıdacağına ümid edər. Bundan ötrü də, dünya həyatındakı hər çətinlik onun üçün mükafat vəsiləsinə çevrilir. Məhz iman sahiblərinin dünya həyatındakı şən, dinc, etibarlı, rahat rəftarlarının səbəblərindən biri budur.

İnkarçıların yaşadığı depressiyanın və bütün zövqlərini tükətməmiş olmalarının səbəbi də imanın insanlara qazandırdığı bu ruh halından uzaq yaşamalarıdır.

İnkarçıların dünya həyatında itirdikləri zövqlər

Dünya həyatı insan nəfsinin xoşlayacağı nemətlərlə yaradılmışdır. Allah Quranda: "O sizə istədiyiniz hər şeydən vermişdir. Əgər Allahın nemətlərini sayacaq olsanız, onları sayıb qurtara bilməzsiniz. Həqiqətən, insan çox zalım, çox nankordur" (İbrahim surəsi, 34) ayəsiylə buna diqqət çəkir. Üstəlik, Rəbbimiz, insanın, yaşadığı ömür müddəti boyu, bu gözəlliklərdən istədiyi kimi istifadə etməsinə icazə vermişdir. Həmçinin Allah Quranda, özlərinə verilən bütün bu nemətlərin Rəbbimizdən gəldiyini bilən və Ona qarşı şüküredici davranan qullarına, bu nemətlərin daha da artacağını vəd etmişdir. Hər biri bir-birindən gözəl olan bu nemətlərə qarşı nankorluq edənlər üçünsə, Allah bütün bunları əzab vəsiləsinə çevirəcəyini bildirir.

Bu, Quranın mühüm sirlərindən və Allahın ədalətinin təcəllilərindən biridir. Həmçinin Allahın hikmətli yaratmasının mühüm əlamətidir. Allah dünya həyatında insanlara verdiyi müddət ərzində, doğru yolu görüb iman gətirmələri üçün insanlar üçün, həmişə yeni fürsətlər yaradır, onlara imanın gözəlliyini, inkar içində keçən həyatın isə, qaranlıq üzünü göstərir. Məhz insanların inkar ruhu içində olarkən, istənilən gözəl nemətlərə nail olsalar da, ruhlarında həqiqi mənada hüsur və etimad duyğusu hiss edə bilməmələri Allahın qullarına olan rəhmətinin əlamətidir. Bu, onların həqiqi xoşbəxtliyin, həqiqi hüsur və rahatlığın, ancaq iman gətirməklə əldə edilə biləcəyini anlamaları və Allaha təslim olmalarını təmin etmək üçün, çox mühüm vəsilədir. Allahın bu hikmətli yaratmasını görə bilən insanlar, inkarın zərərini və imanın gözəlliyini anlamaqla, həm dünya həyatında yaşadıkları məhrumiyətdən, həm də axirətdə qarşılaşacaqları, çətinliyini və şiddətini təsəvvür edə bilməyəcəkləri sonsuz əzabdan xilas olacaqlar.

Məhz bundan ötrü də, kitabın sonrakı hissələrində bəhs ediləcək "inkarçıların dünya həyatında tükətdikləri maddi-mənəvi zövqlər" ifadəsiylə nəzərdə tutulanların doğru şəkildə başa düşülməsi olduqca əhəmiyyətlidir. Çünki kitabın başlığını görən və ya giriş hissəsini oxuyan bir insan, özünü bu deyilənlərdən və zövqlərini tükətmiş insanlardan deyilmiş kimi hesab edə bilər. Həyatdan, insanlardan, təbiətdən və ya dünyaya aid gözəlliklərdən çox qaneedicisi zövq ala bildiyini, bu sətirlərdə dilə gətirilən sıxıntılardan, depresiyyalardan olduqca uzaq olduğunu düşünmüş ola bilər. Lakin yenə də bunun sürətlə və kor-koranə düşünülərək əldə olunmuş qənaət ola biləcəyini xatırlatmaqda fayda var. Əgər diqqətlə nəzər yetirilsə, əslində hər insanın bu deyilənlərdən ibrət götürəcəyi şeylər çıxara biləcəyi aydın olacaq. Çünki bəzi insanlar, bəlkə də, zamanla alışmalarından ötrü, içində olduqları vəziyyəti normal qarşılaya bilərlər. Halbuki əslində bir çox zövqdən və gözəllikdən məhrum bir həyat tərzi də yaşaya bilərlər. Necə ki, dünya həyatında Allahın insanlara üçün yaratdığı gözəlliklər çox təfsilatlı və çox müxtəlifdir. İnsan çox vaxt, bu gözəlliklərin bir çoxunu heç

yaşamamış olmasından ötrü, aldığı bir neçə adi və bəsit zövqü kifayət hesab edə bilər. Dünya həyatının nemətlərinin bunlardan ibarət olduğuna və ya bunlardan alınacaq zövqün, ancaq özünün aldığı zövq səviyyəsi ilə məhdudlaşdığına inanmış ola bilər. Halbuki əslində nemətlərin hər birindən daha böyük zövq almaq mümkündür. Necə ki, hər insanın eyni gözəllikdən aldığı zövq fərqlidir, bəziləri çox böyük həyəcan və zövq aldığı halda, bəziləri bu gözəllikləri görməyə də bilər.

İnsanın dünya həyatından kifayət qədər zövq aldığını və özünün bu deyilən insanlardan fərqli olduğunu düşünməsinin digər bir səbəbi də budur: İnsan özünü həmin günə qədər ətrafında görüb, tanıdığı insanlarla müqayisə edərək, həyatdan, nemətlərdən və gözəlliklərdən orta hesabla onların aldığı zövqdən daha çox zövq almasını kafi görə bilər. Hətta yaşadığı razılıq hissənin hamıdan xeyli çox olduğunu düşünərək bu xatırlatmaların özünə aid olmadığına qənaət gətirə bilər.

Bu mövzudakı üçüncü variant isə, insanın bu sətirləri oxuduğu ana qədər, daha üstün və daha dərin zövqü nə özündə, nə də ətrafındakı insanlarda heç görməmiş və eşitməmiş olmasıdır. Bu vəziyyət də insanı yanılda bilər. Heç kəsin ona belə bir həqiqətdən bəhs etməmiş olması, həyatında belə bir nemət artımı ola biləcəyindən xəbərdar olmaması da, onu bu mövzuda belə bir qənaətə yönəltmiş ola bilər. Lakin əhəmiyyətli olan bu sətirləri oxumasıyla birlikdə, Allahın onu dünyada və axirətdə belə bir nemət itkisinə qarşı xəbərdar etməsi və ona bu məhrumiyyətdən qurtulma yollarını eşitdirib göstərməsidir. Həmin ana qədər bu mövzudan xəbərsiz olmuş ola bilər, lakin bu məlumatları əldə etdikdən sonra bunları nəzərə alıb düşünməklə və bu nöqsandan xilas olmaq üçün səmimi səy göstərməklə məsuliyyət daşıyacaq.

İnsanın bu mövzunu qiymətləndirərkən qəbul etməli olduğu prinsip isə budur: Bəlkə həyatının hər anını bu ruh halı içində keçirməyə bilər, bəlkə hərdənbir nemətlərdən zövq ala bilər. Lakin bu insanı yanıltmamalıdır. Çünki əgər insan hərdənbir, həyatının bəzi hissələrində də olsa, həyatından, təkrarlanan vərdişlərindən, etdiyi hərəkətlərdən ötrü sıxılır və bezirsə, narazı ruh halına qapılıb həyatın mənasızlaşdığı qənaətinə gəlsə, bu vəziyyət, deyilənləri düşünməsi və səmimiyyətlə qiymətləndirməsi üçün kifayət olmalıdır.

Unudulmamalıdır ki, dünyada itirilib tükədilən zövqlər, axirətdə də əbədiyyən davam edəcək zülmətin başlanğıcıdır. İnsan axirətdə yalnız əlindəki nemətlərdən lazımınca zövq ala bilməmək əzabını yaşamaqla kifayətlənməyəcək. Allah, imandan üz döndərmələrindən ötrü, bu insanları əbədiyyən çox böyük əzablar içində yaşada bilər. Əksi olduqda isə, həm dünya, həm də axirət həyatı əbədiyyən böyük nemətə çevrilər.

İnkarçıların içində olduqları bu vəziyyətin başa düşülməsi, eyni zamanda iman gətirənlərin, dinsizliyin kabusunu görüb ibrət götürmələri baxımından da olduqca əhəmiyyətlidir. Bunu qavrayan insanlar Allahın özlərinə iman nəsib etməsindən ötrü böyük minnətdarlıqla şükür edəcəklər.

Sonrakı səhifələrdə inkarçıların bəzilərinin gördüyü, bəzilərinin isə görmədən yaşamağa davam etdiyi, lakin əslində həyatlarını böyük əzaba döndərən nemət itkisindən, itirdikləri maddi-mənəvi zövqlərdən bəhs edərək, dinsizliyin insanlara dünya həyatında gətirdiyi itkiləri göstərəcəyik.

İtirilən maddi zövqlər

Yaşadıqları mühitlərdən zövq ala bilməmələri

Allahın Quranda əmr etdiyi əxlaqı yaşamayan insanlar, yaşadıqları mühitlər və içində olduqları vəziyyətlərlə əlaqədar olduqca sıxıntı verən üslubdan istifadə edirlər. Bir anlıq düşünmək belə, bu insanların necə ruh halı içində olduqlarını anlamaq üçün kifayət edəcək.

Sizcə bu insanlar ümumiyyətlə hər şeyin çox yolunda getdiyindən, sahib olduqları hər şeyə görə çox xoşbəxt olduqlarından, əllərindəki hər şeyin tam istədikləri kimi olduğundan mı bəhs edirlər? Hər gün gördükləri dəyişməz işlərindən, yaşadıqları monotonlaşmış, hətta hər anınadək əzbərlənmiş həyatlarından çox razı olduqlarını, bu monotonluqdan çox həyəcan duyduqlarını mı dilə gətirirlər?

Hər gün eyni evin eyni otağında oyanıb, eyni yatağı toplayıb, eyni paltarları geyib, eyni koridorlarda yeriyib, eyni avtobusa minib, eyni prospektlərdən keçərək, eyni iş yerinin eyni otağındakı eyni kresloya oturub, axşama qədər burada eyni insanlarla eyni sözləri təkrarlayaraq etdikləri qəlibləşmiş söhbətlərdən çox zövq aldıklarını mı söyləyirlər?

Yaxud hər gün eyni evin eyni divarlarını, eyni iş yerinin həmişəki klassik mühitini, verdiş etdikləri eyni dekorasiyanı, eyni mebelləri, eyni nizamı görməkdən, eyni küçələrdən keçib, eyni insan üzləriylə qarşılaşmaqdan nə qədər sıxıldıqlarından və əhvallarının korlandıqlarından mı bəhs edirlər? Bu dəyişməzliyin və monotonluğun həyatlarını necə mənasızlaşdırdığından mı gileylənirlər?

Əlbəttə ki, bu sualların cavabları çox aydındır. Cahil əxlaqı mənimsəmiş insanlar, həmişə yaşadıqları mühitlərin dəyişməzliyindən, özlərinə həyəcan verəcəyini sandıqları şeylərin getdikcə mənasızlaşib gözəlliyini itirdiyindən, hər gün eyni monotonluğu yaşamaqdan çox bezdiklərindən danışarlar. Bu bezginlik elə həddə çatmışdır ki, bu insanlar artıq ətraflarındakı heç bir gözəlliyi görə bilməz, sahib olduqları və ya təmasda olduqları heç nədən zövq ala bilməzlər. Bu, yalnız yaşadıqları yerlərdən, əşyalarından, dekorasiyalarından, mənzərələrindən sıxıntı duymalarıyla məhdudlaşmaz. Yaşadıqları şəhərdən, hətta olduqları ölkədən qaçıb getməyi istəyəcək qədər ciddi ölçülərə çatar.

İman sahibləri üçünsə, bu vəziyyət qətiyyənlə yaşanmaz. Həyatları boyu eyni yerdə, eyni əşyalar içərisində, həmişə eyni işləri görərək yaşamaq məcburiyyətində qalsalar da yenə də bunların hər birinə görə həmişə xoşbəxt olurlar. Çünki möminə bu zövqü verən ətrafındakı maddi dəyərlər deyil, Allaha iman gətirməyin və əbədi cənnət həyatına qovuşmağı ümid etməyin gətirdiyi həyəcandır.

Burada bunu ifadə etmək lazımdır: Əlbəttə ki, bir insanın dəyişiklik istəməsi və ya

yaşadığı həyatın dəyişməzliyini aradan qaldıracaq fərqlər axtarması yanlış hərəkət deyil. Əksinə bu, insan ruhunun zənginliyini göstərən gözəl xüsusiyyətdir. Lakin burada bəhs edilən cahil insanların yaşadıkları bezginlik və axtarış arzusu, bundan tam fərqlidir. Bu insanların yaşadıkları mühitlər ayrı-ayrılıqda ələ alınıb, bunlara nümunələr verildikdə bu fərq çox aydın şəkildə ortaya çıxacaq.

Şübhəsiz ki, bu mühitlərin başında, insanların həyatlarının böyük hissəsini keçirdikləri evləri gəlir. Bəzi insanlar çöldə olduqları vaxtlarda, bütün yol boyunca tezliklə evlərinə çatmağa can atar, rahat nəfəs alıb ləzzətli bir axşam keçirəcəklərinin xəyalını qurarlar. Həqiqətən də insan evində çox rahat, təhlükəsiz və sevinc içində olmalıdır. Çünki evində ən sevdiyi, ən güvəndiyi insanlarla birlikdə yaşayır, küçənin bütün qarışıqlıqlarından, təhlükəli və nə baş verəcəyi bilinməyən mühitindən qorunur. Həmçinin bir çox insan evində ən rahat olacağı şəraiti yaratmış və evini xoşladığı şəkildə dekorasiya etmişdir. Lakin meydana gətirdikləri bütün bu müsbət şərtlərə və hər gün bu istiqamətdə qurduqları xəyallara baxmayaraq, din əxlaqını yaşamayan insanlar demək olar ki, evdə olduqları hər anı sıxıntı içində keçirirlər.

Halbuki satın aldıkları və ya içinə yerləşdikləri ilk günlərdə evlərinin hər küncünün özlərinə ayrı bir zövq verəcəyini güman ediblər. Lakin hər birini diqqətlə seçib aldıkları mebel və aksesuarlar, getdikcə öz mənalarını itirməyə başlayar. Bəzən bir neçə gün, bəzən bir neçə həftə, ən çoxu da bir neçə ay ərzində, evləri artıq dözə bilmədikləri, tezliklə çölə çıxıb başqa yerlərə getmək istədikləri, özlərinə sıxıntı və narahatlıqdan başqa bir şey verməyən mühitə çevrilər. Böyük və geniş də olsa, evləri, artıq onlara dar, sıxıntılı, qaranlıq və kiçik gələr, yalnız sıxıntı və bezginlik hissi verməyə başlayar. Belə ki, onlar; "bu ev mənim əhvalımı korlayır", "əşyalar üstümə gəlir", "bezdim hər gün eyni şeyləri görməkdən" kimi sözlərlə bu sıxıntılarını tez-tez dilə gətirirlər. Artıq bu mövzudakı bütün zövqlərini tükədən, ilk günlərdə böyük həyəcan duyaraq döşədikləri evləri üçün keçirdikləri həyəcan hissini itirirlər.

Yaranan bu vəziyyətin ən mühüm səbəblərindən biri isə, bu insanların həyatlarını demək olar ki, tamamilə "eyni" yaşamaları, həyatlarının hər anını, Quran əxlaqını yaşamayan cəmiyyətin dəyər mühakimələri əsasında əvvəlcədən müəyyənləşdirdikləri standart qəliblər əsasında keçirmələridir. Yatıb-oyanmaq saatlarından gün ərzində görəcəkləri bütün işlərə, yeyəcəkləri yeməyin növündən televizorda seyr edəcəkləri verilişlərə qədər hər şey avtomatlaşmış, zövqdən savayı hər biri demək olar ki, məcburiyyətə çevrilmişdir.

Bu insanların yaşadıkları sıxıntıların digər bir səbəbi də, daha əvvəl ifadə etdiyimiz kimi, dünya həyatına qarşı bitib-tükənmək bilməyən hərislik içində olmalarıdır. Başqalarının sahib olduğu nemətləri öz əlindəkilərlə müqayisə etdikləri vaxt, böyük qısqanclıq və narahatlıq hissi yaşayarlar. Başqasında olan və özlərində olmayan hər nemət, hər gözəllik onlar üçün kədərlənmə səbəbi olar. Məsələn, evin lüks, dəniz mənzərəli, bağçalı, hovuzlu və

ya iki mərtəbəli olmaması, dekorasiyasının dövrün dəbinə uyğun olub–olmaması onlarda daxili sıxıntı yarada bilər.

Yaşadıqları sıxıntı, hərislik duyduqları dəyərləri əldə etdiklərində də sona çatmaz. Belə olan halda da, sahib olduqlarını başqalarıyla paylaşmaq istəməzlər. Özlərindən hər hansı şey istəyən dostları və ya qohumları olduqda, sahib olduqlarının azalacağını düşünməyin narahatlığını yaşayarlar. Bəzən də sahib olduqlarını itirmək qorxusuna bürünərlər. Ən gözəl mülklərə sahib olsalar da, bunları müəyyən yanğın hadisəsi, sel və ya başqa bir təbii fəlakətlə bir anda itirə biləcəklərini bilməyin narahatlığından xilas ola bilməzlər.

Həyatlarından bu qədər narazı olmaları din əxlaqından uzaq həyat yaşamalarından qaynaqlanır. Allahın gücünü və dünya həyatındakı hər hadisəni sınanmaları üçün yaratdığını düşünmədiklərinə görə ürəkləri daimi əzab içindədir.

Halbuki möminlər heç vaxt belə bir sıxıntı yaşamazlar. Onlar hər an hər yerdə Allahla birlikdə olduqlarını qavrayırlar. Dünya həyatının hər anının Allaha olan sədaqətlərini göstərə biləcəkləri imtahan mühiti olduğunu bilirlər. Bundan ötrü də, qarşılaşdıqları hər hadisədən, Allahın özləri üçün yaratdığı istənilən şərait və vəziyyətdən razıdırlar. Bütün bunları Allahın yaratdığını bilmələri, onlara bütün bunlardan zövq ala biləcək təslimiyətli və təvəkküllü ruh halı bəxş edir.

Məhz eyni ruh halı yaşadıqları mühitlərdə də özünü göstərir. Kiçik bir daxmada, bir köşk və ya sarayda da yaşasalar, hamısından razı qalar və Allaha qarşı şüküredici əxlaq göstərirlər. Çünki qaldıqları binanın arxitekturası, inşasında istifadə edilən vəsaitlər, bu vəsaitlərin növü, rəngi, forması, evin böyüklüyü–kiçikliyi, müasirliyi–sadəliyi və ya həmin evdə nə qədər müddət qaldıqları əhəmiyyətli deyil.

Əlbəttə ki, bütün bunlar insanlar üçün bir nemətdir, lakin möminlərin əhəmiyyət verdikləri, özlərini xoşbəxt və rahat edən dəyərlər bütün bunlardan kənardır. Möminlər üçün, Allahın razı qalacağı əxlaq göstərə bilmək hər şeydən əhəmiyyətlidir. Əlbəttə ki, onlar da yaşadıqları mühitin ən gözəl, ən müasir və ən estetik görünüşdə olmasını istəyərlər. Hətta ətraflarındakı hər şeyə iman gözüylə baxdıqları üçün, gözəllikləri və incəlikləri görə bilmə qabiliyyətləri bir çox insanla müqayisədə çox inkişaf etmişdir. Bundan ötrü də, gözəllik, estetika, dəyişiklik və fərqlilik axtarışları olduqca çeşidli olar. Lakin eyni zamanda, nə qədər çatışmazlıqları olsa da, əllərindəki nemətlərin qiymətini bilər və bunlardan zövq almağı bacarırlar. Hərisliyə qapılmamağın qazandırdığı açıq görmə gücüylə əllərindəkinin incəliklərini və gözəlliklərini görə bilərlər. Allah, bu əxlaqlarına qarşılıq möminlərə hər şeyin ən gözəlini və bunlardan da ən dərin zövqü ala bilmə qabiliyyətini verəcəyini vəd edərək, onlara olan rəhmətini və sevgisini göstərir. Rəbbimiz Quranda möminlər üçün belə buyurur:

O zaman Rəbbiniz bildirmişdi: “Əgər şükür etsəniz, sizə olan nemətimi artıraram, yox

əgər nankorluq etsəniz, bilin ki, Mənim əzabım şiddətlidir". (İbrahim surəsi, 7)

Allah onları, etdikləri əməllərin ən gözəli ilə mükafatlandıracaq və onlara olan lütfünü artıracaq. Allah istədiyinə hesabsız ruzi verər. (Nur surəsi, 38)

Yaxşı iş görənlər üçün ən yaxşısı və bundan da üstünü var... (Yunis surəsi, 26)

İş həyatlarından zövq ala bilməmələri

Cahil cəmiyyət insanların yaşadığı sıxıntılı ruh halının digər bir əlamətini də, bu insanların iş həyatlarında görmək mümkündür. İş həyatları bu insanların yaşadıkları "sonsuz dövr"ün çox mühüm əlamətidir. Dünya həyatını mümkün qədər ən yaxşı şəkildə yaşaya bilməyi və dünya nemətlərindən maksimum dərəcədə faydalana bilməyi həyatlarının yeganə məqsədinə çevirmiş bu cür insanlar üçün, işləmək əslində böyük əziyyətdir. Çünki işləmək, yorulmaq və dolayısıyla müəyyən mənada "yaxşı yaşaya bilməmək" deməkdir. Lakin eyni zamanda həyatı daha yaxşı yaşaya bilmək üçün işləməyə və iş həyatının özlərinə qazandıracağı maddi imkanları əldə etməyə də məcburdurlar. Lakin bu çox yorucu, çox zəhmət tələb edən və çox da vaxt aparan bir səydir. Onlar üçün ideal olan, az işləmək vaxtlarının geri qalan hissəsini də dünya həyatını daha yaxşı yaşamağa ayıra bilməkdir. Lakin bu mümkün olmaz. Hətta şəraitlərindən razı qalmayıb daha da yaxşı şəraitə nail olmaq istədikləri vaxt, iş templərini daha da artırmaq məcburiyyətində qalarlar. Həmçinin nəticə etibarilə də, daha yaxşı yaşamaq üçün, daha çox işlədikcə, dünya həyatının nemətlərindən faydalanıb bunlardan istifadə edə biləcək vaxtları və enerjiləri qalmaz.

Quran əxlaqını yaşamayan insanların iş həyatlarına ətraflı şəkildə nəzər salındıqda, işləməyin onlar üçün necə çətinliyə və sonsuz dövrə çevrildiyi açıq şəkildə ortaya çıxır. İş həyatı, insanların vaxtlarının böyük hissəsini alar. Ümumiyyətlə səhər 08⁰⁰–09⁰⁰ kimi başlayan iş saatlarında iş yerlərində ola bilmək üçün, bu insanlar səhərlər çox erkən oyanıb yola çıxmalıdırlar. Bunun üçünsə, gecə erkən saatda yatmalıdırlar. Onsuz da iş yerindəki iş saatının da demək olar ki, 18⁰⁰–da başa çatdığını və istifadə edilən nəqliyyat vasitələri və sıx nəqliyyat şəbəkəsindən ötrü, evə saat 19⁰⁰–20⁰⁰ radələrində çatılacağını düşünsək, bu təqdirdə bir gün ərzində özlərinə ayıra biləcəkləri vaxt ən çoxu dörd–beş saati keçməyəcək.

Bu dörd–beş saata da, duş qəbul etmək, yemək yemək, ev təmizləmək, paltar və qab-qacaq yumaq, ütü ütüləmək kimi məcburi ehtiyaclar sığdırıldıqda isə, əldə yox deyiləcək qədər az vaxt qalar. Ən sürətli şəkildə hərəkət edildiyi fərz edildikdə belə bu vaxt bir–iki saati keçməz... Çox aydındır ki, dünya həyatını hərisliklə yaşamağı özünə məqsəd qəbul etmiş insan üçün gündə bir–iki saat, olduqca məhdud vaxtdır. Həmçinin düşdükləri bu vəziyyəti görmək də, bu insanları xeyli qəzəbləndirər və əhvallarını korlayar. Necə ki, bu cür həyat tərzində dünyadan istədikləri kimi faydalana bilmələri praktiki cəhətdən qeyri-mümkün olur.

Bu vəziyyət din əxlaqını yaşamayan insanlar üçün başlı-başına narahatlıq səbəbidir. Həmçinin məcburiyyətlə yanaşı, iş həyatı öz daxilində də bir çox sıxıntı və çətinliklə doludur. Mövzunu ən başından ələ alsaq, bu insanların iş həyatları ilə əlaqədar sıxıntıları hələ tələbəlil illərindən başlayır. Televiziya və ya qəzet xəbərlərində də tez-tez görülə biləcəyi

kimi, yeni məzunlarla aparılmış müsahibələrdə bu insanların iş həyatlarında axtardıqlarını tapa bilməmək mövzusunda ümitsizlikləri hələ bu illərdə özünü göstərir. Bu ümitsizlikləri, həyatları boyu qarşılaşacaqları bütün hadisələri Allahın yaratdığını və bunların hər birində bir çox xeyir və hikmət olduğunu düşünməmələrindən qaynaqlanır. Allaha güvənib təvəkkül etmədikləri üçün, gələcəkdə nələrlə qarşılaşacaqlarını düşünmək, onlar üçün böyük gərginlik səbəbinə çevrilir. "Görəsən iş tapa biləcəyəm mi?", "çox pul qazana biləcəyəm mi?", "işimdə istədiyim kimi yüksəlib karyera sahibi ola biləcəyəm mi?" kimi bir-biri ardınca gələn narahatlıqlar bu insanların narahatlıq yaşamalarına səbəb olar.

İş üçün etdikləri müraciətlər, qapı-qapı dolanıb özlərini bu yerlərə qəbul etdirməyə çalışmaları və hərdən bir mənfi reaksiyalarla qarşılaşmaları, hadisələrin Allahın nəzarəti altında baş verdiyi həqiqətindən xəbərsiz olan bu insanlar üçün, olduqca yorucu və kədərli bir şeydir. Eləcə də, bütün bu yorucu işlər, çox vaxt istəmədikləri bir işə girmələriylə sona çatır. Bütün tələbək illəri müddətində xəyalını qurduqları mühitlə qarşılaşa bilməmiş və istədikləri mövqedə, istədikləri tələblərə cavab verən bir işdə işləmək əvəzinə, məcbur olduqları üçün qəbul etdikləri bir işdə könülsüz şəkildə işləməyə başlayırlar. Hədəflədikləri və istədikləri işi görməmələri də, iş həyatını onlar üçün əziyyətə çevirən mühüm səbəblərdən biridir.

Hər nə qədər yorğun və ya yuxusuz olsalar da, hər səhər erkəndən qalxıb bu (heç istəmədikləri, lakin pul qazanmaq üçün məcbur olduqları) işə getmək məcburiyyətində olmaları, onlar üçün ayrı bədbəxtlik səbəbidir. Hələ bir də bu işə çata bilmək üçün yağış, qar, palçıq demədən bir neçə nəqliyyat vasitəsindən istifadə etmələri və bunlar üçün növbədə gözləmək məcburiyyətində qalmaları, yayın istisində tərləyib qışın soyuğunda üşümələri də, ayrı sıxıntı yaradır. İş yerinə avtomobil və ya servis avtobusu ilə gedən insanlar üçün də vəziyyət yenə eynidir. Bu dəfə isə, saatlar boyu sıx nəqliyyat şəbəkəsində ilişib qalmalarının, hər biri bir-birindən stressli olan digər avtomobil sürücüləriylə hərdən bir mübahisə etmələrinin sıxıntısını yaşayırlar.

İş yerindəki iş mühiti isə, bu insanlar üçün ayrı sıxıntı səbəbidir. Halbuki hər biri, yeni bir işə böyük ümidlərlə başlayır. Yeni ətraf və pul qazanmağın və yaxşı karyera sahibi olmaq yolunda ilk addımları atmağın verdiyi həyəcan və şövqü yaşayırlar. Lakin rahat, etibarlı və şən mühitə girmə xeyallarıyla başladıkları iş həyatı, qısa müddətdə böyük sıxıntı səbəbinə çevrilir. Gözəl əxlaqın tətbiq olunmadığı bütün mühitlərdə olduğu kimi, bu cür insanların çoxluq təşkil etdiyi iş mühitlərində də, həmişə çəkişmələrin, qısqançlıqların və daha bir çox problemin yaşandığını görürlər.

Allahın əmr etdiyi gözəl əxlaqı yaşamayan insanlar, özləri üçün, bu mühitdəki insanlarla çəkişəcək müxtəlif səbəblər tapırlar. Özlərindən daha yuxarı vəzifədə olan insanlarla qısqançlıqdan, daha aşağı vəzifədə olan insanlarla isə, onları kiçik hesab etmələrindən qaynaqlanan çəkişmələr yaşayırlar. Katiblər, məmurlar və müdirlər,

aralarındakı rəqabətdən ötrü heç vaxt dost ola bilməzlər. Öz istədikləri vəzifəyə başqasının gətirilməsi, bu insanları böyük sıxıntıya salan məsələlərin başında gəlir. Həmişə öz haqqlarının çeynəndiyini, etdiklərinin qarşılığını layiq olduqları şəkildə ala bilmədiklərini düşünərlər. Bundan ötrü də, iş yerindəki bütün insanlara (xüsusilə də müdir və ya rəhbər mövqeyində olanlara) qarşı böyük qəzəb bəsləyərlər. Həmçinin bütün bunların nəticəsində də, qısa müddətdə iş həyatından xeyli bezməyə başlayırlar. Peşələrindən, gördükləri işin növündən, olduqları vəzifədən, görülən işin monotonluğundan ötrü narahatlıq yaşayırlar. Həmişə eyni məkanda olub heç sevmədikləri halda eyni insanların üzünü görmək və sevmədikləri bu mühitdə olduqca ağır tempdə işləmək məcburiyyətində olmaq, bu insanları zamanla ciddi şəkildə əldən salır. Beləliklə də, iş yerləri artıq qətiyyənlə getmək istəmədikləri, onları həmişə yoran, stressə salan və heç bir xoşbəxtlik bəxş etməyən sıxıntılı məcburiyyətə və sanki bir bəlaya çevrilər.

Lakin unudulmamalıdır ki, bu vəziyyət tamamilə, bu insanların həyatlarını üzərinə qurduqları inanclardakı səhvlərdən qaynaqlanır. Yoxsa, əlbəttə ki, yaşamağa davam etmələri üçün, özlərinə fayda verə biləcək bir işdə işləməlidirlər. Eləcə də, insanların, iş həyatının gətirdiyi bəzi məcburi çətinlikləri öyrənmək məcburiyyətində qalmaları da olduqca normaldır. Burada əsil əhəmiyyətli olan, iş həyatının və iş mühitinin gətirdiyi bütün bu çətinliklərin, cahil insanların yaşadıkları ruh halından ötrü sıxıntıya çevrilməsidir.

Həm özlərinin, həm də ətraflarındakı insanların Quran əxlaqını yaşamamaları, həyatı və hadisələri bu gözlə qiymətləndirmələri, onlar üçün hər şeyi daha da çətinləşdirən, böyük sıxıntılara çevirən əsil səbəblərdir.

İş həyatında maddi cəhətdən çox yaxşı mövqedə olan, işini istədiyi kimi idarə edən, karyera və vəzifə sahibi ola bilmək üçün səy göstərməyən insanlar üçün də eyni vəziyyət hakimdir. Yüksək həyat şəraitinə sahib olsalar da, əllərindəki imkanlar bu insanların qəlblərindəki boşluğu aradan qaldıra bilmir. Eyni sıxıntılı ruh halını onlar da yaşayırlar. Dünya həyatına hərisliklə bağlanmaları, mal-dövlətə və pula qarşı olan hərislikləri, ətraflarında olub bitən hər hadisəyə, qarşılarına çıxan hər insana mənfəət gözüylə baxmaları, onların da narahatlıq içində yaşamalarına səbəb olar.

Görüldüyü kimi bu sıxıntılar, insanların çətinliklərlə qarşılaşmalarından deyil, bütün bunları cahil insanların dünyagörüşüylə, yəni Quranda əmr edilən gözəl əxlaqdan uzaq qiymətləndirmələrindən qaynaqlanır. Dolayısıyla yaşadıkları sıxıntı, onlara, israrla cahil insanların inanclarından imtina etməmələrindən ötrü Allahdan verilən qarşılıqlardan biridir. Özlərinə verilən nemətlərin Allahdan gəldiyini görməzlikdən gəlib Ona şükür etməyi unutmalarına qarşılıq, Allah onları belə sıxıntılı həyat yaşamağa məcbur edir. Dünya hərisliyinə qapılmasalar, əllərindəki imkanların qiymətini bilib Allaha şükür etsələr həm nemətlərdən çox böyük zövq alar, həm də belə sıxıntıya qapılmamış olarlar. Allah bu insanların vəziyyətinə Quranda belə diqqət çəkir:

Elə isə qazandıqlarının cəzası olaraq az gülsənlər, çox ağlasınlar. (Tövbə surəsi, 82)

Kim Mənim Zikrimdən üz döndərsə, onun güzəranı sıxıntılı olacaq və Biz Qiyamət günü onu kor kimi hüzurumuza gətirdəcəyik. (Taha surəsi, 124)

İnsan Allahın rizasını qazanacağını düşünərək görəcəyi bir işdən ötrü sıxıntı və bezginlik yaşamaz. Bunun əksinə dünyəvi məqsədlər güdülərək görülən bir işdən alınacaq zövq isə, olduqca məhdud və qısa müddətli olar. Əldə olunan mənfəət bitdikdə, işə qarşı duyulan həyəcan da bitər və artıq həmin işə, yalnız əziyyət gözüylə baxırlar. Allahın rizasını qazanmaq üçün görülən bir işdə isə, vəziyyət çox fərqli olar. Səmimi niyyətlə görülən işin qarşılığında Allahın sevgisini və yaxınlığını qazanmaq ümidinin verdiyi zövq yaşanılır. Allahın Quranda: **"Onların nə əti, nə də qanı, Allaha çatmaz. Ona yalnız sizin təqvanız çatar. Sizi doğru yola yönəltdiyinə görə Onu uca tutasınız deyə, bu heyvanları sizə beləcə ram etdi. Sən isə yaxşılıq edənləri müjdələ!"** (Həcc surəsi, 37) ayəsiylə diqqət çəkdiyi kimi, möminlər gördükləri işin mahiyyətinə görə deyil, bu işi görərkən niyyətlərinə görə qarşılıq ala bilərlər. Bundan ötrü də, gördükləri iş nə olursa olsun, bununla Allahın rizasını qazana biləcəklərini ümid edərlərsə, həyatlarının sonuna qədər eyni işi görsələr də, bundan ötrü bezginliyə qapılmaz və aldıkları zövqü itirməzlər.

Həmçinin günlərlə, aylarla və ya da illərlə eyni işi görsələr də, heç vaxt bununla kifayətlənməzlər. Allahın rizasını qazanmaq sevgisi və şövqü sayəsində həmişə düşüncə üfüqlərində gözəl və yeni şeylər yaradarlar. Allah qorxularından qaynaqlanan gözəl əxlaqlarından ötrü ətraflarındakı insanlarla da olduqca yaxşı əlaqələr və gözəl dostluqlar qururlar. Məqam, mövqe və ya pul qazanmaq kimi dünyəvi hərisliklərə qapılmadıqları üçün, qısqanclıq, çəkişmə kimi çirkin rəftarlar göstərməzlər. Çəkdiqləri zəhmətin qarşılığı dünya həyatında nə olsa da, bundan ötrü sıxıntıya qapılmaz, Allahın rizasını və cənnətinə qovuşmağa ümid etməyin bəxş etdiyi hüzur və xoşbəxtliyi yaşayarlar.

Əyləncə məkanlarından zövq ala bilməmələri

Dünyaya hərisliklə bağlanan bəzi insanlar, çox qısa yaşaya bilib və hər an ölümlə qarşılaşa biləcəklərini düşünərək, əllərindəki zamanı ən gözəl şəkildə keçirmək istəyərlər. İnsanların dünya həyatını imkanlarının əl verdiyi ən yaxşı şəkildə yaşamaq istəmələri səhv bir şey deyil. Çünki Allahın dünya həyatını müxtəlif gözəlliklərlə bəzəmiş olmasının bir hikməti də, bütün bunlardan istifadə edib Özünə şükür etməyimizdir.

Cahil insanların bu arzularını həyata keçirərkən etdikləri səhv, dünya həyatının gözəlliklərini; **"cahil üsullar"**la əldə edə biləcəklərini sanmalarıdır. Bu insanlar, öz ağıllarıyla tapdıqları və ya cəmiyyətin əksəriyyətindən gördükləri üsulları tətbiq etdikləri təqdirdə, dünya həyatının zövqlərindən ən yaxşı şəkildə faydalana biləcəklərini düşünərlər. Məhz bu məqsədlə də yapışdıqları üsullardan biri də **"əylənmək"**dir. Lakin əyləncənin növünü və şəklini də yenə öz ağıllarıyla, öz həyat tərzləri və öz əxlaq anlayışları çərçivəsində təyin etdikləri üçün, bundan da lazımınca zövq ala bilmirlər. Çünki Allah, bir Quran ayəsində: **"...Bilin ki, qəlblər ancaq Allahı zikr etməklə rahatlıq tapır"** (Rad surəsi, 28) deyə buyuraraq, insanın ancaq qəlbən Allaha bağlandığı təqdirdə həqiqi mənada sevinə biləcəyinə diqqət çəkir.

Bundan savayı insan hər nə etsə də, dünyanın ən rəngarəng, ən keyfiyyətli, ən çeşidli əyləncə növlərini tapsa da, bunların heç biri ona həqiqi mənada daimi zövq verə bilməz.

Cahil insanların əyləncə axtarışlarını ətraflı şəkildə araşdırsaq, bu axtarışlarının necə məyusluqla nəticələndiyini daha yaxşı görə bilərik.

Əvvəlcə bunu ifadə etmək lazımdır ki, din əxlaqını yaşamayan insanların əyləncə anlayışları olduqca məhduddur. Həyatlarını cahil cəmiyyətin gözləntiləri istiqamətində, bu insanlar arasında yaxşı yer tutub, onların gözündə etibar qazana bilmək kimi, hədəflər üzərinə qurduqları üçün, əyləncə mövzusunda da öz zövqlərindən çox, cəmiyyətin qəliblərinə uymağa çalışırlar.

Bu düşüncələrə sahib bir çox insan bəlkə özlərinə qalsa evdə oturub sevdikləri bir televiziya proqramını izləməkdən, gözəl bir yemək yeməkdən, mənərə seyr etməkdən və ya söhbət etməkdən olduqca zövq alacaq və vaxtlarını bu şəkildə dəyərləndirməyi seçəcəklər. Lakin hər nə qədər özlərini məmnun etsə də, bunlarla öyünə və etibar qazana bilməyəcəklərini düşünərlər. Bundan ötrü də, cəmiyyətin əksəriyyəti son vaxtlarda nə edirsə eynisini etməyi, hər kəs əylənmək üçün hansı yerlərə gedirsə o yerlərə getməyi, nə cür əylənirsə o cür əylənməyi seçirlər.

Bu dünyagörüşlərindən ötrü cahil cəmiyyətdə insanların əyləncə anlayışları yalnız müəyyən bir neçə mövzu ilə məhdudlaşar. Bunlar da ümumiyyətlə bir neçə dostun bir yerə

toplanıb yeməyə çıxmaları, teatr, kinoteatr kimi yerlərə getmələri, məktəb və ya iş ətraflarında keçirilən ictimai fəaliyyətlərə qoşulmaları, kafe və ya çay bağçaları kimi yerlərə gedib söhbət etmələri və ya bar, disko kimi məkanlarda musiqi dinləyib rəqs etmələrindən ibarətdir. Əlbəttə ki, bu sayılanlardan bəziləri insanların həqiqətən də zövq ala biləcəkləri, əylənib sevinə biləcəkləri gözəl fəaliyyətlərdir, ancaq bütün bunlardan həqiqi mənada zövq alına bilməsi üçün, bu insanların Allahdan qorxan, imanlı və gözəl əxlaqlı insanlar olmaları vacibdir. Bunun əksi olduqda, əllərindəki bu gözəl imkanların hər biri özlərinə sığıntı verəcək, cahil əxlaqın sığıntısı çəkdikləri mühitlərə çevriləcək. Necə ki, din əxlaqından uzaq ruh halı içində yaşayan insanların bir yerə toplandıqları bu mühitlərə daha ətraflı nəzər salındıqda bu həqiqət çox açıq şəkildə ortaya çıxır.

Əvvəlcə, yuxarıdakı sətirlərdə toxunulduğu kimi, cahil insanlar əsasən öz istəklərindənə, cəmiyyətin tələbləri istiqamətində hərəkət edirlər. Bundan ötrü də, necə əylənəcəklərinə, hansı kinofilmi seyr edəcəklərinə, hansı restorana, çay bağçasına və ya hansı gecə klublarına gedəcəklərinə cəmiyyətin müəyyənləşdirdiyi standartlar istiqamətində qərar verirlər. Çünki cəmiyyətin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən şeyləri etməyin özlərinə insanlar arasında yer, əhəmiyyət və etibar qazandıracağını düşünürlər. Məsələn, tanınmış və hər kəsin getdiyi yerlərdə görünmək cahil insanlar üçün mühüm etibar qazanma məsələsidir. Narahat olub sıxılısalar da, yenə də bu mühitlərdə olaraq istər iş, istərsə də dost ətraflarındakı insanlara, həmin günlərdə ən tanınmış yerlərdə gəzib əyləndiklərini söyləyərək öyünə bilməyi qarşılarına məqsəd qoyurlar.

Bu əyləncə mühitlərinə nəzər salındıqda isə, əslində bu məkanların insan ruhuna zövq verə biləcək xüsusiyyətlərdən çox, insanı yorub sığıntıya salacaq xüsusiyyətlərə sahib olduğu görülür. Əsasən bir çoxundakı mühit mümkün qədər izdihamlı və havasızdır. Güclü siqaret tüstüsünün hakim olduğu, insanların, səs-küyün dərəcəsiindən bir-birlərinin sözlərini eşidə bilmədikləri mürəkkəb mühiti var. Çalınan musiqilər və ya təqdim edilən yeməklər nə qədər gözəl olsa da, izdihamın və səs-küyün dərəcəsiindən, bu gözəllikdən faydalanıb zövq alına biləcək vəziyyət yaranmaz. Lakin belə şey də var ki, bu mühit çox ürəkaçan, aydınlıq, təmiz və keyfiyyətli də olsa nəticə yenə eyni olacaq. Yaşadıqları ortaq cahil əxlaqdan ötrü bu mühitdə də rahat ola bilməyəcəklər.

Hər kəsin bir-birinin qarşısında öyünə bilmək, etibar qazana bilmək, ön plana çıxma bilmək üçün gəldiyi, həsəd və rəqabət dolu mühitdə insanların həqiqi mənada əylənə bilməsi, əlbəttə ki, qeyri-mümkündür. İnsanlar ancaq təbii, səmimi, dostyana və güvən dolu bir mühitdə ürəklərinə əylənmək imkanı tapa bilirlər. Əks vəziyyətdə isə, həmişə bir-birlərinə qüsur axtarmaq gözüylə baxdıqları, bir-birlərinin nöqsanlarına lağ edib alçatdıqları cahil mühitlər meydana gətirərək bir-birlərini narahat edirlər. Həsəd və rəqabət hərisliyi ilə, bir yerə toplanmış insanların nə yemək yeməkdən, nə söhbət etməkdən, nə musiqi dinləməkdən, nə də rəqs etməkdən zövq ala bilməyəcəkləri, əksinə həm mənəvi, həm də

fiziki cəhətdən ciddi şəkildə yorulacaqları, bu insanların özlərinin də rədd edə bilməyəcəyi qədər açıq həqiqətdir.

Bütün bunlarla yanaşı, cahil əxlaqı yaşayan insanların bir yerə toplandıqları bu cür mühitlərin mühüm xüsusiyyəti də, hər cür təhlükəyə açıq olmasıdır. Bu insanlar əylənmə məqsədiylə getdikləri yerlərin nə qədər seçilən və keyfiyyətli olmasına diqqət göstərsələr də, bu məkanlarda istər-istəməz cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrindən gəlib müxtəlif xarakterlərə sahib insanlarla bir yerdə olmaq məcburiyyətində qalarlar. Bu insanlar arasında müxtəlif çirkin rəftarlar nümayiş etdirən insanlarla yanaşı, qaranlıq keçmişə və ya cinayətə meyilli xarakterə sahib, alkoqol və ya narkotik aludəçisi olan insanlar da ola bilər. Şübhəsiz ki, bu da, qarşılarına əylənmək məqsədi qoyan insanlar üçün olduqca narahat edici vəziyyət yaradar. Dolayısıyla heç tanımadıqları, keçmişləri, həyat təzləri, əxlaq anlayışları və ya şəxsiyyətləri barədə heç nə bilmədikləri insanlarla eyni mühitdə olarkən, həmin bu insanların həqiqi mənada rahat və şən olmaları qeyri-mümkündür.

Cahil əxlaqın hakim olduğu bir mühitdə, insanların özlərini zəmanət altında hiss etmələri qətiyyəən mümkün deyil. Çünki Allah qorxusu olmayan, axirətdə Allaha haqq-hesab verəcəyini düşünməyən insanların nə düşünəcəkləri, necə davranacaqları və necə reaksiyalar verəcəkləri, öz fikir və prinsiplərindən asılıdır. Öz prinsiplərindən başqa heç bir prinsipləri yoxdur. Bu da, hər kəsin, öz mənfəətləri istiqamətində, heç bir sərhəd tanımadan, istədiyi kimi davranacağını göstərər ki, bu da, olduqca təhlükəli, etibarsız mühitlərin yaranmasına səbəb olar. Bundan ötrü də, Allah inancı olmayan insanların bir yerə toplandığı mühitlərin, oradakı insanlara rahatlıq və güvən verməsindən söhbət gedə bilməz. Narahatlığın olduğu və insanların özlərini zəmanət alıtında hiss etmədikləri bir yerdə isə, əylənə bilməyin qətiyyəən mümkün olmayacağı çox aydındır.

Necə ki, bu insanların özləri də həqiqi mənada sevinə bilmədiklərindən və istədikləri kimi əylənə bilmədiklərindən xəbərdardırlar. Lakin problemin əslində ruhlarındakı boşluqdan, iman gətirməmələrindən qaynaqlandığını anlamaq istəməzlər. Bunun əvəzinə çıxış yolunu, özlərinə başqa əyləncə növləri tapmaqda axtarırlar. Lakin bu da qətiyyəən nəticə verməz. Cahil əxlaqın və cahillərin əyləncə anlayışının hakim olduğu hər yer, hər mühit ruhlarında eyni sıxıntıyı yaradar. Gərginlik və bezginlik onları getdikləri hər yerdə izləyər. Kənardan baxıldıqda əylənirmiş kimi görünsələr də, əslində bütün bu deyilənlərdən də aydın olduğu kimi, mənəvi cəhətdən rahatlıq, sükunət və dincliyi qətiyyəən tapa bilməzlər.

Allah Quran ayələrində bu insanların vəziyyətinə diqqət çəkir və həyat təzlərinin kənardan baxan insanları aldatmamalı olduğunu xatırladır:

Allahın ayələri barəsində yalnız inkarçılar mübahisə edərlər. Onların şəhərlərdə gəzib-dolaşmaları səni aldatmasın. (Mümin surəsi, 4)

Qoy inkarçıların diyarbədiyar gəzib dolaşması səni aldatmasın! Bu, az bir mənfəətdir. Sonra isə onların yeri Cəhənnəmdir. Ora nə pis yataqdır! (Ali İmran surəsi, 196–197)

Bu vəziyyət, inkarçılara Allahdan gələn bəladır. Əylənə bilmək üçün, lazım gələn hər cür imkana sahib olsalar da, Allah onları bunlardan ala biləcəkləri zövqlərdən məhrum buraxaraq, onlara qafil həyat tərzini yaşamalarının ziyanla nəticələnəcəyini göstərir.

Eyni mühitlərdə Quran əxlaqını yaşayan insanlar olduqda isə, qətiyyənlə belə narahatlığın olmasından söhbət gedə bilməz. Çünki bu insanlar bir-birlərinin Allahdan qorxduqlarını və Quran əxlaqına uyğun rəftarlar sərgiləyəcəklərini bilməyin rahatlığı içində olurlar.

İstirahət məkanlarından zövq ala bilməmələri

Cahil cəmiyyətdəki insanlar, öz sözləriylə; sıxıntılardan xilas olub başlarını dincəltməyin və ilin yorğunluğundan xilas olub gözəl vaxt keçirə bilməyin ən yaxşı yolunun "istirahətə çıxmaq" olduğuna inanırlar. Bu məqsədlə də cəmiyyətin demək olar ki, hər təbəqəsindən olan insanlar maddi imkanları istiqamətində özlərinə istirahət məkanı yaratmağa çalışırlar. Bəziləri evlərində oturub dincələrək, bəziləri də bu müddəti fərqli bir məkana gedərək qiymətləndirməyə çalışır. Fərqli seçimləri olsa da, hər birinin ortaq məqsədi, il ərzində yerinə yetirmək məcburiyyətində olduqları işlərinə müəyyən müddət üçün fasilə verib, bu vaxtı əylənib, sevinə biləcəkləri müxtəlif fəaliyyətlərə ayıra bilməkdir.

Bu məqsədlə də, bütün il boyu işləyərək pul toplayar, istirahət edəcəkləri günlərin xəyalını quraraq yaşayırlar. Hər incəliyi böyük diqqətlə əvvəlcədən planlayırlar. Geyəcəkləri paltarları diqqətlə seçib götürər, qalacaqları yerlərin ən rahat olacaqları şəraitə sahib olmasına böyük diqqət göstərirlər. Hətta mühiti mümkün qədər gözəlləşdirə bilmək üçün, özləriylə ən yaxşı dostlarının da gələ bilməsi üçün müxtəlif planlar qururlar. Lakin sizin də ətrafınızda tez-tez şahidi olduğunuz kimi, göstərilən bütün bu diqqətə, qurulan mükəmməl planlara və əldəki imkanlara baxmayaraq, bu istirahətlər ümumiyyətlə gözlənilmədiyi kimi nəticələnməz. Bu insanlar ümumiyyətlə xəyallarında canlandırdıqlarının əksinə bu istirahət mühitindən istər maddi, istərsə də mənəvi cəhətdən yorulmuş halda qayıdirlar.

Qarşılaşılan bu vəziyyətin bir neçə müəyyən səbəbi var: Əvvəla daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, dünya həyatı, sahib olduğu bənzərsiz gözəlliklərlə yanaşı bir çox çatışmazlıqla birlikdə yaradılmışdır. Necə ki, Allah həm çatışmazlıq kimi görünən bəzi hadisələr, həm də nəfsin xoşlayacağı bəzi mühitlər yaradaraq insanları sınayar. Quranın bir ayəsində Allah bu həqiqətə: **"...Biz sizi sınamaq üçün şər və xeyirlə imtahana çəkirik. Siz ancaq Bizə qaytarılacaqsınız!"** (Ənbiya surəsi, 35) hökmüylə diqqət çəkir. Məhz Allahın bu hikmətli yaratmasından ötrü, insanlar həyatları boyu xoşladıkları və ya xoşlamadıkları bir çox hadisə ilə qarşılaşırlar. Əgər bu hadisələr qarşısında gözəl əxlaq göstərsələr, Allah, mənfi hal, sıxıntı və ya çətinlik kimi görünən hadisələri onlar üçün gözəlliklərə çevirər, xeyirlərə vəsilə edər. Dolayısıyla bu dünyagörüşüylə hərəkət edən bir insan, həyatın hər anından razı qalar, gözəllikləri görüb bunlarla xoşbəxt olmağı bacarar. Allahın insanları sınamaq üçün yaratdığı bu hadisələri cahil əxlaqla qarşılayan insanlar isə, nəinki mənfi kimi görünən hadisələrdə bir çox xeyir görüb bunlarla xoşbəxt ola bilmək, bunlar qarşısında göstərdikləri əxlaqdan ötrü əllərindəki gözəlliklərdən də zövq ala bilməzlər.

Allah qorxusunun qazandırdığı gözəl əxlaqın yaşanmadığı bir mühidə, insanların nə bir-birlərindən, nə də özlərinə təqdim edilən gözəlliklərdən zövq almaları qeyri-mümkündür. Çünki təvəkkül, hadisələrə xeyir gözüylə baxmaq, çatışmazlıq kimi görünən

halları, yanlış rəftarları kamilliklə və tolerantlıqla qarşılamaq, problemləri qəzəblənmədən həll edə bilmək kimi xüsusiyyətlər olmadıqda, bunların yerini insanları böyük sıxıntıya salan cahil rəftarlar alar. Məhz bütün səylərinə baxmayaraq, bəzi insanların həyatlarının hər mərhələsində olduğu kimi, istirahət məkanlarından da gözlədikləri zövqü ala bilməmələrinin səbəbi budur. Bu məkanlarda baş verə biləcək mümkün ləngimələrdən qısa şəkildə bir neçə nümunə gətirməli olsaq, bu insanların tamamilə öz əxlaqları ucbatından bədbəxt olduqları daha yaxşı aydınlaşa biləcək.

İstirahət məkanlarında ən tez-tez qarşılaşılan hadisələrdən biri, istirahət üçün gedilən məkanın gözləniləndən fərqli çıxmasıdır. Qalacaqları yerin gözlədikləri tələblərə cavab vermədiyini görmələri, bu insanların hələ ən başından rahatlıqlarının qaçmasına kifayət edər. Hələ bir də bundan əvvəl bura çata bilmək üçün, pis səfər keçiriblərsə, belə vəziyyət qarşısında xeyli dözümsüz rəftar nümayiş etdirirlər. Bir tərəfdən istəmədikləri mühitlə qarşılaşmalarının verdiyi narahatlıq, digər tərəfdən isə, məhdud istirahət imkanlarını istəmədikləri məkanda keçirməli olduqlarının verdiyi narazılıq hissi, əhvallarının xeyli korlanmasına səbəb olar. Buna bir də; "bir işin rast getmədiyi təqdirdə, həmişə rast getməyəcəyi" şəklindəki batil inancları əlavə olunduqda xeyli narahat olurlar.

Bəzən də qarşılaşdıqları bütün şərtlər tam istədikləri kimi olar. Lakin yenə də istirahət müddətində qarşılaşdıqları tək bir gözlənilməz hadisə belə bütün rahatlıqlarının qaçmasına səbəb ola bilər. Məsələn, günəş şüası qəbul etmək məqsədiylə getdikləri istirahət məkanında bir anda hava şəraitinin korlanıb yağış yağmağa başlaması, qısa müddətli də olsa olduqları məkanda işıq və suların tez-tez kəsilməsi, hovuzda izdihamlı insan kütləsi olması və ya restoranda özləri üçün ən yaxşı yerlərin tutulmuş olması bu insanlar üçün həmişə narazılıq səbəbidir.

Halbuki Allah inancına sahib bir insanın bu şərtlər altında eyni mühitdən alacağı zövq tamamilə fərqli olar. Çünki iman gözüylə qiymətləndirildikdə çatışmazlıq kimi görünən hadisələrin hər biri, insanlara zövq verən nemətlərə çevrilər. Mömin, istənilən mənfi halla qarşılaşsa belə, özünə verilən imkanlarda Allaha şükür edəcək xeyli incəlik görə biləcək və bunlarla xoşbəxt olmağı bacaracaq anlayışa sahibdir. Məsələn, bəlkə hava günəşli deyil yağışlı olar, lakin yağışlı havada vaxt keçirməyin də ayrı gözəllikləri var. Yaxud hovuz çirkli və ya izdihamlı ola bilər, lakin eyni zamanda açıq havada idman etmək, yerimək və ya alış-veriş etmək də mümkündür.

Restorandakı masanın yeri ən yaxşısı olmaz bəlkə də, lakin insanın yanında bu yeməyi yeyərkən söhbət edə biləcəyi dostları olar. Sağlamdır, gözəl istirahət məkanındadır, dolayısıyla sevinə biləcəyi bir çox nemət vardır. Həmçinin işıq və ya suların kəsilməsi bəlkə çətinlik yarada biləcək problemlərdir, lakin bu müddəti insanın özünü narahat edərək keçirməsi bu problemin həlli istiqamətində heç bir fayda verməz. Belə olan halda, narahatlıq ancaq insanın özünə zərər verəcək. Belə vəziyyətlərdə edilməli şey, hadisələrə kamilliklə

yaxınlaşaraq hər şeyə müsbət baxmaqdır.

Həmçinin bu da bir həqiqətdir ki, cahil insanların istirahət məkanlarından zövq ala bilməmələrinin səbəbləri yalnız texniki ləngimələrlə əlaqəli deyil. Bu insanlar hər şeyin tam mükəmməl olduğu mühitlərdə belə, narazılıq yaşaya bilirlər. Hər şeyin mükəmməl nizamladığı, heç bir incəliyin nəzərdən qaçırılmadığı, heç bir ehtiyacın görməzlikdən gəlinmədiyi olduqca rahat bir mühitdə belə bədbəxt ola bilirlər. Çünki (daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi) mənəvi boşluqları, daxili narahatlıqları və göstərdikləri cahil əxlaqdan ötrü hər şey mükəmməl olsa da, onlar əllərindəki bu nemətlərdən lazımınca zövq ala bilməzlər. Olduqları məkandakı gözəlliklər üçün şükür etməyi, qarşılaşdıqları hər hadisəyə xeyir gözüylə baxmağı bacarmadıqları, insanların səhvləri qarşısında tolerant və bağışlayıcı ola bilmədikləri, yeri gəldikdə fədakarlıq edə bilmədikləri, təvazökar davrana bilmədikləri müddətcə, istənilən gözəl nemətlərə sahib olsalar da bunlardan zövq ala bilməzlər. Bütün bu gözəl əxlaq xüsusiyyətlərini və bunları ömür boyu davam etdirməyi təmin edən Allah qorxusunu qəlblərinə yerləşdirmədikləri müddətcə, Allah bu insanları dünya həyatının zövqlərindən məhrum edər.

Sahib olduqlarından sıxılmaları

Allah Quranın: "Sən onları bir müddət öz cəhaləti içində burax! Yoxsa günahkarlar elə hesab edirlər ki, onlara var–dövlət və övlad verməklə onlara yaxşılıq etməyə tələsirik? Xeyr, onlar bu işin fərqinə varmırlar?" (Muminun surəsi, 54–56) ayələri ilə cahil cəmiyyət insanları barəsində çox mühüm bir məlumat verir. Belə ki, sahib olduqları nemətlər bu insanların xeyirləri üçün deyil.

Din əxlaqından uzaq yaşayan bəzi insanlar, dünya həyatını saysız nemət içində keçirə bilirlər. Bir insanın dünya həyatında istəyə biləcəyi demək olar ki, hər şeyə; zənginliyə, gözəlliyə, şana, şöhrətə, etibara və ağıla gələ biləcək böyük–kiçik hər cür imkana sahib ola bilirlər. Lakin Rəbbimizin ayəsində bildirdiyi kimi, bunlar onlara heç bir xeyir verməz, onlar üçün həqiqi mənada nemətə çevrilməz. Allah bütün bunları onların dünyada və axirətdə dadacaqları əzabın dərəcəsinin daha da artması üçün verir. Allah onlara görünüşdə nemət verir, lakin bunlardan zövq alacaq ruh halını yaşamalarına imkan vermir. Dolayısıyla bu insanlar dünya həyatının bütün gözəl nemətlərini əldə etsələr də, müəyyən mənada "nemətlər içində məhrumiyət" yaşayırlar. Bir insanın istəyə biləcəyi hər şeyə sahib olması, ancaq bunlardan həqiqi mənada zövq ala bilməməsi isə, böyük əzabdır.

Lakin bu da unudulmamalıdır ki, bu insanlar yaşadıkları vəziyyətin əsil səbəbini vicdani cəhətdən çox yaxşı bilir, qəlblərində yaşadıkları boşluğun və narahat ruh halının vicdanlarına uyğun həyat tərzini yaşamamaqdan qaynaqlandığını da anlayırlar. Lakin bunu inkar edir və israrla anlamazlıqdan gəlirlər. Çıxış yolunu, imanda, Allaha sığınmaqda axtarmaq əvəzinə, yenə cahil üsullara əl atmaqda axtırırlar. Vərdislərini, həyat tərzlərini, ictimai ətraflarını, dostlarını, getdikləri, gəzdikləri yerləri dəyişdirdiklərində hər şeyin yoluna girəcəyini, həyatlarındakı boşluqdan, qəlblərindəki sıxıntıdan xilas ola biləcəklərini güman edirlər.

Siz də çox vaxt ətrafınızdakı bəzi insanların tez–tez; "yeni həyata başlamaq istəyirəm", "hər şeyə yenidən başlayacağam", "keçmişimi silib atdım, həyatımda yeni bir səhifə açdım" kimi sözlər işlətdiklərini eşitmişiniz. Həqiqətən də bəzi insanlar hərdənbir həyatlarındakı hər şeyi, bütün incəlikləri yenidən ələ alar, hər şeyi daha gözəl və daha mükəmməl olanıyla dəyişdirməyə çalışırlar. Lakin yenə də axtardıqları mənəni, həsrətini çəkdikləri rahatlığı, zövqü və xoşbəxtliyi tapa bilməzlər. Məsələn, gündəlik həyatlarındakı vərdislərini tamamilə dəyişdirərlər. Günlərini evdə, ailələriylə, uşaqlarıyla, ev işləriylə məşğul olmaqla keçirdikləri halda, həyatlarındakı monotonluğun bu həyat tərzindən qaynaqlandığını zənn edərək özlərinə yeni məşğuliyyətlər tapmağa çalışırlar. Həyatlarına yeni mənə gətirəcəyini və özlərinə müxtəlif şəxsiyyət qazandıracağını düşünərək iş həyatına atılmağa qərar verərlər. Lakin qısa müddətdə eyni bəsitliyin iş həyatında da olduğunu görürlər.

Yenə də bu həqiqəti görməzlikdən gəlib axtarışlarına davam edərlər. Məsələn, incsənət fəaliyyətlərinə üz tutarlar; müəyyən şeylər yaratmaqdan, şəxsiyyətlərini əks etdirən əsərlər meydana gətirməkdən çox zövq alacaqlarını zənn edərlər. Lakin qısa müddətdə bu vərdişlərin də özlərinə gözlədikləri zövqü vermədiyini anlayarlar. Beləliklə də, özləriylə fəxr edə biləcəkləri, ətraflarındakı insanlar arasında öyünə biləcəkləri, cəmiyyətdə özlərinə yaxşı yer qazana biləcəkləri hər şeyi sınaırlar. Müxtəlif yığıncaqlarda iştirak edər, xeyriyyə təşkilatlarında boyunlarına vəzifələr götürər, sərgilərə, teatrlara, konsertlərə gedər, alış-verişə çıxar, müxtəlif idman sahələrini sınaırlar, dost yığıncaqlarına qatılırlar. Lakin qısa müddətdə bunlardan da sıxılar, qətiyyənlər axtardıqları zövqü tapa bilmədiklərini görərlər. Ortada dəyişən heç nə olmaz, çünki ruhlarında dəyişiklik etməyiblər. Cahil cəmiyyətin fərdləri ancaq sahib olduqları pis əxlaqdan uzaqlaşmış, Allahın əmr etdiyi gözəl əxlaqı yaşamağa başlayarlarsa, rahat və xoşbəxt ola bilərlər.

Bəziləri də xoşbəxtliyi pulla əldə edə biləcəklərini zənn edərək, diqqətlərini tamamilə bu istiqamətə verərlər. Pulla əldə edə biləcəkləri hər şeyin ən gözəlini, ən yenisi, ən son modelini, ən komfortlu və ən dəbdəbəlisini alırlar. Lakin daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, istədikləri hər şeyi əldə etmələri bu insanları xoşbəxt edə bilməz. Bunun başlıca səbəblərindən biri, cahil əxlaqı yaşayan insanların həmişə əllərindəkindən daha artığını istəmə arzularıdır. Daha çox pul, daha gözəl avtomobillər, daha gözəl evlər, daha yuxarı vəzifə və daha artıq rahatlıq arzusu, onları əsla qane etməz. Xoşbəxtliyi bunlarda axtardıqları halda, bunların heç birinin ruhlarına zövq verməməsini isə, əllərindəki imkanların qeyri-kafiliyi ilə əlaqələndirər və daha da artığını əldə etmə hərisliyinə qapılırlar. Məsələn, bəzi insanlar böyük avtomobil hərisliyinə qapılıblar. Avtomobilin markası, son model olması, yaxşı texniki təchizata, keyfiyyətli musiqi sisteminə sahib olması bu insanlar üçün olduqca mühüm incəliklərdir. Avtomobillərinə böyük düşkünlük göstərər və onlara ən kiçik bir zərər gəlməsini istəməzlər. Lakin çox gözəl bir avtomobil aldıqları vaxt, yaşadıkları xoşbəxtlik də qısa davam edər. Qısa müddət sonra aldıqları avtomobilin yeni modeli çıxar və əllərindəki, köhnə modelə çevrilər. Daha böyük sürətə, daha artıq aksesuara sahib və ya daha texnoloji xüsusiyyətlərə sahib bir avtomobilin mövcudluğunu bilmək də onları kədərləndirər. Bir anda sahib olduqları bu nemətdən aldıqları bütün zövqü itirərlər.

Eynilə paltar mövzusu da cahil insanlar üçün başlı-başına problemdir. Modanı ən yaxşı şəkildə izləmək istəyərlər. Maddi imkanı yaxşı olanlar qədər, bu mövzuda məhdud büdcəyə sahib olan insanlar da ətraflarıyla yarış içindədirlər. Lakin çox bəyənərək, özlərinə çox yaraşdığını düşünərək aldıqları bir paltar, dəbdən düşməsiylə birlikdə bir anda onlar üçün bütün mənasını itirə bilər. Bu paltarı, xoşlamadıqları və ya özüylə rəqabət apardıqları bir insanın üzərində görmək də, bu insanlara olduqca mənfi təsir göstərər. Bir anda bu paltardan soyuyub sıxılırlar. Eynilə özlərindən daha gözəl paltarlara sahib insanları görmək də, onlar üçün böyük narahatlıq səbəbi olar. Öz əllərindəki geyimlər nə qədər gözəl olsa da, bir müddət sonra onlara sıxıntı verməyə, bəsit gəlməyə başlayar.

Vərdişlər, ictimai fəaliyyətlər, maddi imkanlar və sahib olduqları digər imkanların heç biri bu insanlara axtardıqları xoşbəxtliyi verməz. Daimi təkrarlanılan bu sınaqların çoxluğu onları daha da mənfi ruh halına sürükləyər. Dünya həyatındakı bütün zövqləri tam mənasıyla tükətdiklərini anladıklarında isə, ümumiyyətlə öz deyimləriylə; "həyatdan kəsərlər".

Bütün bu mənfi hallara baxmayaraq, həmin bu insanlar çıxış yolunu imanda axtarmazlar. Bundan ötrü də, çəkdikləri bütün zəhmətə baxmayaraq, bədbəxtlik içində tərəddüd edərlər. Halbuki din əxlaqını yaşasalar, bu nemətlərdən heç təsəvvür edə bilməyəcəkləri qədər böyük zövq alarlar.

Bu həqiqət, möminlərin həyatlarında çox nəzərə çarpan şəkildə müşahidə olunur. Möminlər heç vaxt bezməzlər. Əksinə hər keçən gün, ruhlarındakı dərinliyin artmasıyla birlikdə, əllərindəki nemətlərin qiymətini daha da dərin şəkildə anlayarlar. Həmçinin bunlardan hər keçən an daha çox zövq almağa, daha çox həyəcan duymağa başlayarlar. Bunların hər birini, Allahın özlərinə olan rəhmətinin, sevgisinin və lütfünün təcəlliləri kimi görərlər. Bütün həyatlarını Allah üçün yaşadıkları, sahib olduqları hər neməti Allahın rızasını qazanmaq üçün istifadə etdikləri, hər işi Onun rızasını hədəfləyərək etdikləri üçün həmişə eyni böyük zövqü və həyəcanı yaşamağa davam edərlər. Allah iman gətirənlərin razı qalmış bu ruh hallarını Quran ayələrində belə bildirir:

O gün möminə deyiləcəkdir: “Ey razı qalmış kəs! Razı qalmış və razılıq qazanmış halda öz Rəbbinə tərəf dön! Mənim qullarımın cərgəsinə keç! Cənnətimə daxil ol! (Fəcr surəsi, 27–30)

Təbii gözəlliklərdən zövq ala bilməmələri

Cahil cəmiyyət insanları, maddiyatçı dünyagörüşlərindən ötrü təbii gözəlliklərə olan həssaslıqlarını da böyük ölçüdə itirərlər. Demək olar ki, ətraflarındakı hər şeyi, özləri üçün necə mənfəət təmin edə biləcəyi, dünya həyatından daha çox faydalana bilmələrində onlara necə töhfə verəcəyi düşüncəsiylə qiymətləndirərlər. Bu mənfəət axtarışı xarakterlərinə o qədər işləmişdir ki, onlar üçün hər hansı bir şey özləri üçün, ancaq mənfəət təmin edəcəyi təqdirdə qiymətli və mənalı ola bilir. Məsələn, gözəllik onların olacaqsə, bununla öyünüb ətraflarında etibar qazana biləcəklərini düşünürsə mənalıdır. Bu məhdud dünyagörüşlərindən ötrü də, dünyanın hər tərəfini bəzəyən təbii gözəlliklərin çox azını görər və bunlardan da ancaq çox az zövq alarlar.

Halbuki Allah dünyanın hər küncünü insan ruhuna dərinədən təsir edən, bir-birindən ehtişamlı təbii gözəlliklərlə bəzəmişdir. Rəbbimiz insanların düşünüb ağıllarını işlətmələri, Özünün gücünü, böyüklüyünü görüb iman gətirmələri, şükür etmələri üçün hər an, hər yerdə, çox sayda nemət yaradar. İnsan, dünyanın hansı ölkəsində, hansı şəhərində yaşasa da, bu gözəlliklərin bir çoxuyla təmasda olar. Yağan bir yağışın, sahili döyən bir dalğanın, batan bir günəşin, yeni tumurcuqlanan bir çiçəyin görünüşü insan ruhuna çox böyük zövq verir. Allah, dünyanın hər yerində, gecə-gündüz müxtəlif görünüşə və valehediciliyə malik mənzərələr yaradar. Həmçinin Allah bunların hər birini insanlar üçün ayrı nemət kimi təqdim edir.

Möminlər, ətraflarında baş verən hər hadisəyə iman gözüylə baxdıqlarından, Allahın özləri üçün yaratdığı bütün bu gözəllikləri ən incə nöqtələrinə qədər görər və bunlardan böyük zövq alarlar. Cahil insanlarla aralarındakı fərq isə, bu məqamda ortaya çıxır: Şübhəsiz ki, dünya insanlara, baxdıqları kimi görünür. Qəflət gözüylə baxan dünyanı da qəflət pərdəsinin arxasından görər. Məhz bundan ötrü də, cahil insanların böyük hissəsi yaşadıkları dünyadakı gözəlliklərin bir çoxunu görə bilməzlər, gördükləri isə, onlar üçün elə də çox məna ifadə etməz. Onlar üçün ətraflarındakı bütün gözəlliklərin, nemətlərin, möcüzələrin üzərində pərdə var. Quranda gözləri olub da görməyən insanların vəziyyətini Rəbbimiz: **"Sinələrindəki qəlblərinin kor olmasıyla"** (Həcc surəsi, 46) ayəsiylə açıqlamışdır. Bu mövzudakı bir ayə belədir:

...Onların qəbləri var, onunla anlamazlar; gözləri var, onunla görməzlər; qulaqları var, onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, hətta daha alçaqdırlar. Qafil olanlar da məhz onlardır. (Əraf surəsi, 179)

Allah Mutaffifin surəsinin 24-cü ayəsində isə, möminlərin üzlərində nemətlərin parıltılı sevincinin görülcəyini bildirir. Başqa bir ayədə isə, Rəbbimiz belə bildirir:

Həqiqət budur ki, Rəbbinizdən sizə bəsirətlər gəlmişdir. Kim bəsirətlə görsə, öz lehinə, kim də kor olsa, (görmək istəməsə) öz əleyhinədir. Mən sizin üstünüzdə gözətçi deyiləm". (Ənam surəsi, 104)

Məhz bu şəkildə qəflət gözüylə baxan bəzi insanlar ətraflarındakı gözəllikləri də ancaq bu qəflət pərdəsinin arxasından görə bilirlər. Əlbəttə ki, bu insanlar da müxtəlif təbii gözəlliklərlə iç-içə yaşayar və bütün bunlardan yeri gəldikcə faydalanırlar. Məsələn dəniz kənarına getməyi, günəşin batışını seyr etməyi, çiçəklərə, ağaclara baxmağı xoşlaya bilirlər. Lakin bu xoşlanmanın dərəcəsi çox məhduddur. Ruhlarında böyük təsir oyadan həyəcan hissi yaşamazlar. Yaşadıqları ancaq çox qısa davam edən və bəsit bir həyəcan hissi olar. Bu həyəcan tezliklə öz yerini qeyri-həssaslıq və diqqətsizliyə verir. Bütün gözəlliklərdən çox tez sıxılırlar. Dərhal daha yenisini, daha valeh edicisini və daha orijinalını istəyərlər. Bu, tamamilə onların ruhlarındakı korlanmadan və qeyri-həssaslıqdan qaynaqlanır.

Cahil cəmiyyətlərdə "təbiətin pərəstişkarıyam", "təbiətlə iç-içə yaşamaq istəyirəm" kimi sözlər işlədən və hətta həyatının böyük hissəsini bu təbii gözəlliklər içində keçirən insanlar da var. Lakin bu məqamda bu insanlar barəsində verilməli bir sual var: **Həqiqətdə bütün bu təbii gözəlliklərdən nə qədər zövq alınar?**

Bu gözəlliklərdən zövq ala bilməyin yolu; Allahın gücünü və böyüklüyünü hiss edib, bu ehtişamın yaradıcısı olan Rəbbimizin qarşısındakı acizliyimizi görərək böyük hörmətlə Rəbbimizə təslim olmaqdır. Allah təkcə bu həqiqətləri görüb yaşaya bilən insanların bu gözəlliklərdən həqiqi mənada zövq ala bilmələrinə icazə verir.

Bütün bu gözəlliklər içində yaşamalarına baxmayaraq, bəzi insanlar, qəlblərindəki boşluqdan, daxili narahatlıqlarından və bədbəxtliklərindən xilas ola bilmirlərsə, bu, onların gözəlliklərdən həqiqi mənada zövq ala bilmədiklərini göstərir. Allaha iman gətirmədikləri müddətcə, bütün bunlar onlar üçün müvəqqəti heyranlıq duymalarını təmin edən və onlara ancaq qısa müddət maraqlı gələn əsərlər olmaqdan kənara çıxı bilməz.

Halbuki ətrafındakı bir gözəlliyi Allahın yaratdığını bilən insan, bu gözəlliyin arxasında bir çox mənalar, çox böyük təfərrüatlar tapar və bunları tapmağın verdiyi həyəcanı doyunca yaşayar. Bu, Allahın üstün sifətlərini, sonsuz yaratma gücünü, aqlının və elminin sonsuzluğunu, böyüklüyünü, bütün kainat üzərindəki hakimiyyətini hiss etməyin verdiyi çox böyük zövqdür. Eləcə də, bunun üçün dünyanın bütün ölkələrini gəzib, hər yerin mənzərəsini, hər yerin təbii gözəlliklərini ayrı-ayrılıqda görməsinə ehtiyac da yoxdur. İnsanların minlərlə dəfə görməyə alışdıqları üçün, yanından keçib getdikləri hər hansı

təfərrüat da bu insana eyni zövqü verər. Ruhundakı zənginlik və dərinlik, bu insanı bu görünüşdən, qəlibinin çox dərinliklərinə təsir edən, böyük coşğu meydana gətirən zövq almasını təmin edər.

Məsələn, heyvanlar Allahın dünya həyatında insanlar üçün yaratdığı nemətlərdəndir. Minlərlə növ quşun səmada süzülməsindəki zəriflik, qanadlarındakı estetikə, rənglərindəki canlılıq, tüklərindəki simmetriya və uyğunluq, iman gözüylə baxan bir insan üçün çox böyük zövq mənbəyidir. Bir sincabın dişlərindəki, əl hərəkətlərindəki, quyruğundakı gözəllik və sevimlilik möminin qəlbində çox böyük şəfqət hissi oyadar. Bir dovşanın gözəlliyi, mehribanlıığı, əlinə aldığı kökü yeyərkən meydana gələn görünüş iman gətirənlər üçün sevinc mənbəyi ola bilər. Bir zebrin naxışındakı estetikə, bir atın qaçışındakı ehtişam, bir ceyranın gözəlliyi, minlərlə müxtəlif növ canlının xüsusiyyətləri möminlər üçün zövq, sevinc və xoşbəxtlik vəsiləsidir.

Eyni vəziyyət təbiətdəki bənzərsiz təsvirlərə də aiddir. Yamyaşıl bir meşə, bir şlalənin ehtişamlı görünüşü, buludları yaran dağların görkəmli duruşları, minlərlə növ ağac, çiçək, tərəvəz və meyvə insan ruhunda çox böyük heyranlıq hissləri oyadar. Möminlər gördükləri bütün bu gözəlliklərdən, Rəbbimizi düşündükləri, Onun üstün elmini və yaratma sənətini gördükləri üçün belə böyük zövq alırlar. Allahın yaratdığı bütün nemətlərə şükür edər, hər şeyi Allahın təcəllisi olaraq görürlər.

Möminin hər nemətdən olduğu kimi təbii gözəlliklərdən ala bildiyi zövq də, sərhədi olmayan, insanın ruh və iman dərinliyinə bağlı olaraq arta bilən həddə malikdir. Bu, Allahın, səmimi yanaşma tərzlərinə, iman gözüylə baxmalarına qarşılıq, təkcə möminlərə verdiyi zövqdür. İnkarcılar üçün dünyada itirilən bu gözəlliklər axirət həyatında da olmayacaq və onlar orada yalnız əzab içində yaşayacaqlar. Allah Quranda bu həqiqətə belə diqqət çəkir:

Dinlərini oyun və əyləncə sayanları və dünya həyatının aldatdığı şəxsləri tərk et. Bununla xatırlat ki, heç kəs qazandıqlarına görə özünü məhvə məhkum etməsin. Allahdan başqa onun nə bir vəlisi (hamisi), nə də bir havadarı olacaqdır. O nə cür fidyə versə də, ondan qəbul olunmayacaq. Onlar qazandıqları günahlara görə məhvə məhkum olanlardır. Küfr etdiklərinə görə onlar üçün qaynar içki və ağırlı-acılı bir əzab hazırlanmışdır. (Ənam surəsi, 70)

Təmizlikdən zövq ala bilməmələri

Təmizlik, əslində bir insanın şəxsiyyətini, əxlaqını, aqlını və zəkasını göstərən mühüm xüsusiyyətlərdən biridir. Allah, Quranda: **"Geyimini təmiz saxla! Murdarlıqdan qaçıb uzaqlaş!"** (Müddəssir surəsi, 4–5) ayələriylə insanlara təmizliyə diqqət göstərmələrini bildirmişdir. Lakin bu xüsusiyyət, həqiqi mənada yalnız iman sahiblərində var. Çünki digər bütün əxlaq xüsusiyyətləri kimi, təmizlik də, ancaq Allah qorxusuyla qazanıla bilər. Allahdan qorxan insan, tək qaldıqda belə, Allahın etdiyi hər şeyi gördüyünü və bütün bunların axirətdə qarşısına çıxacağını, vicdansız şəkildə etdiyi hər hərəkətin qarşılığını alacağını bilər. Bundan ötrü də, Allahın bəyənməyəcəyi, Quranda doğru olmadığını bildirdiyi, hər cür rəftardan çəkinər. Allahın Quranla bildirdiyi təmizlik anlayışını ibadət olaraq ən gözəl şəkildə həyatına tətbiq edər. Bundan ötrü də, tək-cə təmiz mühitlərdə olmaqdan, təmiz əşyalardan istifadə etməkdən, təmiz insanlarla bir yerdə olmaqdan zövq alacaq anlayışa malik olar.

Əlbəttə ki, inkarçıların da özlərinə görə təmizlik anlayışları var. Hətta cahil cəmiyyətlərdə vasvasılıqlarıyla, səliqəli və təmiz olmalarıyla tanınan insanlar da var. Lakin bu insanlar, təmizlik mövzusunda bu həssaslığı, Allahdan qorxduqları və Onun rızasını qazanmağa çalışdıqları üçün göstərmirlər. Buna görə də, təmizliyi ancaq cəmiyyətdəki ümumi dünyagörüşünün tələb etdiyi formada və ətraf insanlara görə olacaq şəkildə yaşayırlar.

Quranda bildirilən təmizlik anlayışına uyğun həyat tərzini yaşamamaları, ruhlarında buna qarşı ehtiyac hiss etməmələri isə, bu insanlar üçün böyük itkidir. Allah, iman əvəzinə inkarı seçmələrinə qarşılıq, bu insanların ruhlarından bu zövqü də almış və onları öz əlləriylə pis mühitdə yaşamağa məcbur etmişdir.

Cahil insanların təmizlik anlayışlarına nəzər salmalı olsaq, bu insanlar üçün "görünən təmizlik" və bir də "görünməyən təmizlik" kimi iki cür tətbiqin olduğunu görürük. Əsil əhəmiyyət verdikləri şey isə, təmizliyin "görünən hissəsi"dir. Məsələn, kənardan baxıldıqda bir insanın istər bədəninin, istərsə də, paltarlarının olduqca təmiz olduğu düşünülə bilər. Çünki baxıldıqda ortada nə ləkə, nə də çirk olar. Lakin, bu çox vaxt insanı aldadar. Bu hadisənin (təsvirin) həmişə bir də "görünməyən tərəfi", yəni "arxa planı" olar. Allahdan qorxmayan bir insanın tək qaldığı, özünü heç kəsin görmədiyini düşündüyü zamanlardakı rəftarı ilə cəmiyyətdəki rəftarı bir-birindən tamamilə fərqli ola bilər. Heç kəsin görmədiyini güman etdiyi yerlərdə, belə bir insanın nələrdən edəcəyini, nələrə diqqət yetirib, nələrə həssaslıq göstərəcəyini, nələri isə əhəmiyyətsiz hesab edəcəyini anlamaq qeyri-mümkündür. Çünki Allah qorxusu olmayan insan doğru və səhvlərini öz aqlına görə müəyyənləşdirər.

Bu insanların bir çoxu, həm öz bədənlərini, həm də evlərini kənardan baxıldıqda çirkin görülməməsini prinsip qəbul edərək təmizləyərlər. Duş qəbul etmək, çirklənən geyimləri

yumaq, ütüləmək, dəsmalları, çarşabları dəyişdirmək, ortalığı toplamaq çox vaxt tənbellik etdikləri, zövq almadıqları və təxirə saldıqları işlərdir. Şkafların içinin təmizlənməsi və səliqəyə salınması nadir hallarda və məcbur qaldıqca gördükləri işlərdir. Bəziləri çirkli geyimlərini rahatlıqla təmiz paltarların olduğu şkaflara qoyub, ehtiyacları olduqda yenidən istifadə edə bilərlər. Əsasən də həftədə bir gün evə gələn və pul qarşılığında bu insanların təmizlik işlərini görməyi boynuna götürən insanları çıxmaq şərtiylə, özləri, vanna otaqlarının, yerlərin, küncdə bucaqda toplanan toz zərrəciklərinin təmizlənməsiylə, otaqların səliqəyə salınmasıyla maraqlanmazlar.

Bəziləri çox vaxt çirkli olduqları halda (xüsusilə də soyuq havalarda) yuyunmağa tənbellik etdikləri üçün, tək-cə saçlarını yuyub onsuz da kənardan baxanda görünür deyərək, bədənlərinin çirkini təmizləməyə əhəmiyyət verməzlər. Qadınlar isə, eyni şeyi əsasən bərbərlərə etdirərlər və saçları dağılanadək qədər də yuyunmağa ehtiyac duymazlar. Çirkənən bədənlərini isə, vurduqları ağır iyli ətir və dezodorantlarla ört-basdır etməyə çalışırlar ki, bu olduqca narahatedici vəziyyət yaranmasına səbəb olar. Siqaret, his, yemək və ya tər qoxusu kimi narahatedici qoxuların üstlərinə çökmüş olmasını normal qarşılayırlar. Zahirədə paltarları və ya özləri təmiz kimi görünə bilər, lakin təmizlik anlayışlarındakı yanlışlıqdan ötrü, əslində təmiz olmaya bilərlər. Məsələn, geyimləri çirkli bir yerə dəymiş və ya üzərinə bir şey tökülmüş, lakin ləkəsi qalmamış ola bilər. Əlləriylə çirkli bir yerə toxunmuş, yağlı bir yemək yemiş və sonra da əllərini ağızlarını yumamış ola bilərlər. Yemək hazırlayırlarkən onsuz da heç kəs görmür deyə düşünərək, yumadıqları bir şeyi, yerə və ya çirkli mətbəx dəzgahına düşən şeyi rahatlıqla yeməyə qata bilər, çirkli qaşığıla, çirkli qazanlarla yemək bişirə bilərlər. Vanna otağının təmizliyinə diqqət yetirməz və beləliklə də, həm öz sağlamlıqlarını, həm də özləriylə birlikdə yaşayan digər insanların sağlamlıqlarına qəti əhəmiyyət vermədən təhlükəyə ata bilərlər.

Bu insanlar üçün mümkün ehtimalları artıqlamasıyla çoxalda bilmək mümkündür. Lakin çox vaxt özlərindən soruşsanız, əyin-başlarının və əl-üzlərinin təmiz olmadığından xəbərsiz olduqlarını söyləyə bilərlər. Çünki bu vəziyyətlərini olduqca normal qarşılayar və ətraflarına narahatlıq, hətta zərər versələr də, onların da bu vəziyyətə göz yummalarını istəyərlər. Unudulmamalıdır ki, bu da cahil cəmiyyətə Allahdan gələn qarşılıqdır. İman gətirməyə yanaşmayan insanlar, müdafiə etdikləri əxlaqı yaşayan insanların verdikləri zərərlərlə, müəyyən mənada öz çirkin əxlaqlarının qarşılığını alırlar.

Cahil cəmiyyətdə mənimsənilən təmizlik mövzusunda geniş gəlinmiş edilmiş qənaətlərdən biri də, təmizlik mövzusunda əhəmiyyət verməməyin müasirlik əlaməti olduğu şəkildəki yanlış inançdır. Belə insanlar, ətraflarını çirkəltməyə istiqamətli rəftarlarına müdaxilə edən insanları da "geri düşüncəli" insanlar kimi adlandırırlar. Bir-birlərini bu cür düşüncə tərzinə sövq etdikləri üçün, səhv olduğunu görsələr də, artıq bu həyat tərzinə müdaxilə etməkdən çəkinməyə başlayırlar. Məsələn, evlərə çirkli və palçıqlı ayaqqabılarla

daxil olub, daha sonra yenə üzərində özlərinin oturacağı divanları, özlərinin üstündə gəzəcəyi xalçaları toz–torpaq içində saxlamaqda, heç bir problem görməzlər. Bunun müasirliyin və rahatlığın tələbi olduğunu müdafiə edərlər. Eynilə digər bir insan evlərinə gəlib çirkli, palçıqlı ayaqqabılarıyla xalçalarının üzərinə çıxdıqda isə, buna qətiyyənlə müdaxilə etməz və laqeyd rəftar göstərirlər. Əksini etməyin alçaldıcı hərəkət olduğuna inanırlar.

Bu yanlış inancın gətirdiyi tətbiqlərə gənclərdə də rast gəlinir. Bütün gün küçələrdə gəzdikləri, məktəb pilləkənlərində, səki kənarlarında oturduqları paltarlarıyla yatıb qalxmağı, yağlı və ya souslu buterbrodları yeyib əllərini ağızlarını yumadan saçlarına, üstlərinə başlarına sürtməyi, üst–başlarına sıçrayan palçıqlı suları əlləriylə silkələyib yollarına davam etməyi olduqca normal qarşılayırlar. Nə qədər çirklənər, nə qədər ləkələnər və köhnəlsə bir o qədər məqbul olduğuna inandıqları dəri pencəkləri, cins şalvarları sanki mikrob və bakteriya yuvasına çevrilir.

Bəzi gənclərdə müşahidə olunan bu vərdişlərin bənzər əksi də, özünü ziyalı kimi göstərməyin müasirlik olduğunu hesab edən bəzi insanlarda görülür. Bu insanlar, dağınıq həyat və dağınıq geyim tərzinin özlərinə ayrı gözəllik və üstünlük təmin etdiyinə inanırlar. Bədənlərinə və geyimlərinə çökən siqaret qoxusundan və tüstüdən yanlarına yanaşmaq mümkün olmayan, dağınıq, uzun və çirkli saçlarından, baxımsız və çirkli saqqallarından ötrü, üzlərinə baxıla bilməyən bu insanlar, əslində tam əksinə ciddi mənada xoşagəlməz görkəm alırlar. Təmiz, səliqəli, baxımlı olduqlarında, işıqlı, havalı və tərəvətli mühitlərdə oturub söhbət etdiklərində "intelligent" xüsusiyyətlərini itirəcəklərini və adi insanlara çevriləcəklərini zənn edirlər.

Bu cür sağlamlığa zərərli mühitlərdə yaşamaları isə, cahil insanlar üzərində ruhən olduğu qədər, fiziki cəhətdən də böyük zərərlər meydana gəlməsinə səbəb olar. Yaşadıqları mühitlərin çirkli olmasından ötrü, tez–tez xəstələnər, havasız, tozlu və çirkli mühitlərdə yaşamaqdan ciyərləri sıradan çıxar, dəriləri korlanır, rəngləri saralar. Zamanla estetikadan, gözəlliklərdən təsirlənməyən, qəlbləri qatılmış, incəliklərdən zövq ala bilmə qabiliyyətlərini itirmiş, ruhları korlanmış insanlara çevrilirlər.

Möminlər üçünsə, təmizlik həm mühüm ibadət, həm də ruhən çox zövq aldıkları böyük nemətdir. Təmizlik ruhlarına zövq verir. Rahatlıq bəxş edir. Güvən verir. Möminlərin yaşadıqları mühitlərdə insan qəti tərəddüd etmədən, narahat olmadan istədiyi əşyadan istifadə edir, istədiyi yerə oturub qalxar və istədiyi şeydən könül rahatlığıyla yeyər. Bütün möminlərin Allahdan qorxduqlarını, gözəl əxlaqa zidd olan hər hansı rəftar göstərməyəcəklərini, insanlar arasında olarkən də, tək qaldıqlarında da həmişə eyni əxlaqı göstərəcəklərini, həmişə istənilən şəraitdə Allahın hökmü gərəyi təmiz və vasvası davranacaqlarını bilir. Çünki möminlər təmizlikdə, özləri qədər ətraflarındakı insanların da rahatlığını, sağlamlığını və təhlükəsizliyini nəzərə alırlar. Bunun mühüm vicdanı məsuliyyət olduğunu bilərək, onlara zərər verəcək hər şeydən çəkinirlər. Dünya həyatının imkanları

çərçivəsində cənnəti xatırladan mühit meydana gətirmək istəyər və bundan da böyük zövq alırlar.

İtirilən mənəvi zövqlər

Dünyada tükədilib yox edilən ən böyük zövqlərdən biri sevgidir

Sevgi insanın ən dərin və ən güclü hiss edə bildiyi duyğulardan biridir. Eləcə də, Allahın dünya həyatında insanlar üçün yaratdığı ən gözəl, ən böyük nemətlərdəndir. İnsan, Allahın yaratdığı maddi-mənəvi bütün nemətlərdən çox böyük zövq alar; gözəl bir mənzərə, gözəl bir ev, valehedici bir musiqi, estetik hazırlanmış bir süfrə, bütün bunlar, insan ruhunda böyük coşğuya səbəb olar. Lakin heç biri sevgidən alınan zövqün yerini tutmaz.

Sevgini həqiqi mənada yaşaya bilmək üçünsə, müəyyən şərtlər təmin olunmalıdır. Əvvəla bir insanın sevgini yaşaya bilməsi üçün, o, digər insanlardakı gözəl xüsusiyyətləri, incəlikləri görə biləcək ağıla sahib olmalıdır. İnsanın ağılı və vicdanı nə qədər açıqdırsa, sevmə bilmə gücü də o qədər yüksəkdir. İnsana bu üstün xüsusiyyətləri qazandıran isə, ancaq iman və Allah qorxusudur. Dolayısıyla insan, imanı və Allah qorxusu ölçüsündə sevgi bəsləyə bilər, sevgidən bu ölçüdə zövq ala bilər.

Eynilə bir insanın həqiqi mənada sevilməsi üçün də, yenə bu insan sevilə biləcək xüsusiyyətlərə sahib olmalıdır. Bunlar Allah qorxusuna və imana əsaslanan xüsusiyyətlərdir. Bir insan Allaha nə qədər dərin iman edər, Allahdan nə qədər qorxarsa, bu insanda o qədər çox seviləcək xüsusiyyət meydana gəlir. Çünki Allahdan qorxan insan gözəl əxlaqlı olar; mərhəmət, tolerantlıq, etibarlılıq, cəsarət, fədakarlıq, ağıl, vicdan həssaslığı kimi xüsusiyyətləri Allah qorxusu ilə yaranar. Bütün bunlar da iman gözüylə baxan insanların qəlbində normal olaraq güclü və dərin sevgi meydana gəlməsini təmin edər. Bu şərtlər bir yerə toplanmadıqda, yəni sevginin təməli Allah qorxusu və imana əsaslanmadıqda isə, insanların əsil sevgini yaşamaları mümkün olmaz.

Möminlərin başqa insanlara qarşı qəlblərində bəslədikləri sevginin əsl mənbəyi isə, Allaha qarşı bəslədikləri sevgidir. Bir insana qarşı bəslənən qəlbdəki coşğunu Allahın yaratdığını, hər şeydə Allahın təcəlli etdiyini bilmək, insana sevgidəki dərinliyi verən əsil səbəbdir.

Cahil insanların isə, sevgiyə olan dünyagörüşləri çox fərqlidir. Sevgi anlayışları tamamilə mənfəətə əsaslandığı üçün, sevgini həqiqi mənada heç vaxt yaşaya bilməzlər. Özlərinə mənfəət təqdim edən, rahatlıqlarını təmin edən, cahil meyarlar əsasında yaxşılıq edən insanları sevməli olduqlarına inanırlar. Lakin bu inanclarını, çürük təməllərə əsaslandırdıqları üçün, qəlbdən gələn səmimi sevgiyə döndərə bilməzlər. Çünki ən çox (daha doğrusu yalnız) özlərini sevrələr. Özlərinin çox qiymətli olduğuna inandıqları üçün, həmişə özlərinə gözəllik təqdim edilməsini, özlərinin əl üstündə gəzdirilmələrini, qayğı və diqqət görmələrini istəyirlər.

Bütün bunlar özlərinə təqdim edildiyi müddətcə qarşı tərəfə bir növ sevgi bəsləyərlər. Lakin bu sevgi çox vaxt qarşılarındakı insana zövq verən, onu xoşbəxt edə biləcək və sevildiyini hiss edə biləcəyi bir sevgi olmaz. Bu, süni olduğu və mənfəət qarşılığında, xatir üçün göstərilədiyi məlum olan nəzakət nümayişindən ibarətdir. Necə ki, həmin bu insandan əldə edə biləcəkləri maddi və ya mənəvi mənfəət bitdikdə, bu saxta nəzakət nümayişi də dərhal bitər.

Sevgiləri saxta təməllərə əsaslandığı üçün, həqiqətən çox sevdiklərini iddia edən insanlar belə, sevgilərini səmimi rəftarlarıyla göstərə bilməzlər. Məsələn, bir-birlərinə olan sevgilərini qəlbdən gələn səmimi sözlərlə ifadə edə bilməzlər. Cahil cəmiyyətlərdə ümumiyyətlə bu məqsədlə istifadə edilməsi üçün, qəlibləşdirilmiş sevgi sözləri, sevgi cümlələri vardır. Xüsusi günlərdə sevgi nümayişi olaraq alınan hədiyyələrin üzərlərində həmişə bu sözlər yazılır. Halbuki səmimi sevgidə insan hər an sevdiyi insana bu duyğularını daha əvvəl heç işlətmədiyi, bir-birindən valehedici, bir-birindən təəccüblü sözlərlə ifadə edə bilər. Hər biri digərindən və əvvəlkindən fərqli olar. Çünki bu coşğunu qəlbində ən canlı şəkildə hər an yaşayar.

Həqiqətən sevən insan, sevdiyini qürurlandırır, ucaldar. Onu, dünyada və axirətdə zərər gətirəcək şeylərdən çəkindirər. Onun yaxşılığı, rahatlığı, təhlükəsizliyi üçün səmimi səy göstərər. Hamısından əhəmiyyətli, sevgisi müəyyən şərtlərdən asılı olmaz. Sevgisinə qarşılıq gördüyü təqdirdə sevən bir insan, həqiqi mənada sevgini bilməz. Əsil sevgidə qarşılıq, ancaq Allahdan gözlənilər. Əsil məqsəd Allahın rızasını qazana bilməkdir.

Cahil cəmiyyətlərdəki yanlış qənaətlərdən biri də; "zamanın sevgini azaldan ünsür olması"dır. Zamanla insanların bir-birlərindən sıxılacaqlarına, həyəcanlarını itirəcəklərinə inanarlar. Həqiqətən də cahil cəmiyyətlərdə bəzi əlaqələr çox vaxt bu şəkildə nəticələnər. Bu düşüncə bəzi insanların yaşadıklarının "süni sevgi" olmasından, əsil sevgini heç yaşamamış olmalarından qaynaqlanır. Əsil sevgidə, tam əksinə, zaman həmişə müsbət rol oynayır. İnsanlar bir-birlərinin gözəl xüsusiyyətlərinə, şəfqət, mərhəmət, əliaçıqlıq, incə düşüncə, fədakarlıq kimi xüsusiyyətlərinə hər dəfə şahid olduqlarında sevgiləri qat-qat artar. Zaman içində insanların şəxsiyyətlərinin inkişaf etməsi, əxlaqlarının gözəlləşməsi, rəftarlarının mükəmməlləşməsi ilə birlikdə, bir-birlərinə qarşı bəslədikləri sevgi də dərinləşər. Əsil sevgidə əsla bezmək və sıxılmaq olmaz.

Eləcə də, əsil sevgidə bir insanın gözəlliyini, maddiyyatını, etibarını itirməsi qətiyyən əhəmiyyət daşımaz. Tək əhəmiyyətli olan insanın əxlaqı və xarakteridir. Lakin cahil insanların əsil prinsipləri maddi dəyərlər olduğu üçün, bu çürük təməllər əsasında qurulan əlaqələr, maddi itkilərlə birlikdə dərhal yox olar.

Görüldüyü kimi, cahil insanlar qəlblərindəki inanc pozuqluqlarından ötrü sevgisiz dünyada yaşayırlar. İnsan ruhunun ən çox zövq aldığı bir gözəllikdən, öz dünyagörüşlərindəki səhvlikdən ötrü lazımınca zövq ala bilmirlər. Daha da əhəmiyyətli,

dünya həyatında olarkən sevgini həqiqi mənada yaşamayan, sevib–sevilməyi bacarmayan bu insanlar axirətdə də əbədiyyən bu nemətin zövqündən məhrum qalacaqlar. Çünki cənnət, Allah sevgisiylə dolu olan, sevməyi çox yaxşı bacaran, sevilməkdən çox zövq alan insanların əbədiyyən yaşayacaqları yerdir. Allah Quran ayələrində, dünya həyatındakı gözəl əxlaqlarına qarşılıq sonsuz gözəllik yurdu olan cənnətdə möminləri müjdələdiyi nemətlərdən birinin də; "bir–birlərinə sevgiylə bağlı" həyat yoldaşları olduğunu bildirmişdir. Allah ayələrdə cənnətdəki mühiti belə təsvir edir:

Onlar diqqətlə bəzənmiş taxtlar üstündə qarşı–qarşıya əyləşib dirsəklənəcəklər. Onların ətrafında həmişəcavan xidmətçi gənclər fırlanacaqlar; çeşmə şərabı ilə dolu badələr, bardaqlar və qədəhlərlə – ondan başları ağrımaz və məst olmazlar, bəyənib seçdikləri meyvələr və istədikləri quş əti ilə hərlənəcəklər. Onları iri gözlü hurilər gözləyir – sədəf içində saxlanılmış mirvariyyə bənzər hurilər. Bu, onların etdikləri əməllərin mükafatı olacaq. Onlar orada nə boş söz, nə də günaha səbəb olan söhbət eşidəcəklər. Ancaq: "Salam! Salam!" – sözləri eşidəcəklər. Sağ tərəf sahibləri. Nə xoşbəxtdir sağ tərəf sahibləri! Onlar dolu budaqları bükülmüş gilə ağacları arasında, meyvələri salxım–salxım asılmış banan ağacları altında, uzanmış kölgəliklərdə, daim axan sular kənarında, çoxlu meyvələr, tükənməz və qadağan edilməyən meyvələr içində və hündür yerlərə qoyulmuş döşəklər üstündə olacaqlar. Həqiqət budur ki, Biz onları yeni biçimdə yaradacağıq. Onları bakirə qızlar edəcəyik – ərlərinə sevgiylə bağlı, həmyaşdılar. Bunlar sağ tərəf sahibləri üçündür. (Vaqiə surəsi, 15–38)

Allah sevgisiylə yaşanılan sevgi

Hörmətli Adnan Oktarın Tempo telekanalındakı canlı müsahibəsi, 10 mart 2009–cu il.

Adnan Oktar: İnsanların böyük hissəsi ruhlarındakı sevgini öldürüblər. Birkərə ölünü, yəni ruhlarındakı ölünü diriltməlidirlər; o sevgini ortaya çıxartmalıdırlar. Lakin əsas məsələ, Allah sevgisinin insanı əhatə etməsidir, Allah qorxusunun insanı əhatə etməsidir. Allah sevgisinə nail olan insan dünyanın bütün gözəlliklərinə də nail olar, axirətin də bütün gözəlliklərinə nail olar. Allahın rızasını qazandıqdan sonra artıq insanın ağılı Allahın ağına bağlanmış olar. Artıq o insanı Allah idarə edər, yəni o insan şeytanın idarəsindən çıxar. Qəlbini və könülünü tamamilə Allaha təslim edən, artıq tamamilə Allahın rəhbərliyinə keçmiş olar. Belə insan həmişə dərinliyi, xoşbəxtliyi və gözəlliyi yaşayar... Allah sevgisiylə yaşanılan sevgi, Allah sevgisiylə olan yaxınlıq, halalı ilə olan yaxınlıq qətiyyənlə bezginlik yaratmaz, əksinə getdikcə artan dərinlikdə bir istək, sevgi və məhəbbət meydana gətirər. Hər dəfə daha artar, normalda klassik qadınlar bilərlər, onların bal ayları vardır, çox qısa davam edər, ondan sonra kişi ondan iyrənər və soyuyar. Lakin mömində isə, əksinə o bal ayları təkrarlanan bal aylarına çevrilər. Hər dəfə hər ay daha artan bir sevgi, istək və məhəbbət duyurlar. Bu Allahın onlara olan lütfüdür, Allahın onlara verdiyi nemətdir. Bu cənnətdə də belə olacaq və dünyada da bu şəkildədir. Bu yalnız möminlərə məxsusdur, Allaha inananlara məxsus üstün gözəllik və nemətdir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in qadınlara olan dünyagörüşü

Hörmətli Adnan Oktarın Kaçkar telekanalındakı canlı müsahibəsi, 12 fevral 2009–cu il.

Adnan Oktar: Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in xanımları, Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-ə çox aşıqdilər. Onu çox sevirdilər. Allahın təcəllisi kimi görürdülər. Allah rızası üçün evlənmişdilər. Bir də özünü Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-ə bağışlayan qadınlar vardı. Allah üçün özünü bağışlayanlar vardı. Peyğəmbərimiz (s.ə.v): "3 şey mənə sevdirdi" deyir. Gözəl qoxu, qadınlar və namaz deyir, dünyanın nemətləri olaraq. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) çox həyat yoldaşlarına çox düşkündü, çox sevgi dolu idi. Onları Allahın təcəllisi kimi görürdü. Onlar da Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-da Allahın təcəllilərini görürdülər. Çox böyük nemət idi və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in yanında çox gözəl yetişdilər. Lakin bəzi həyat yoldaşlarının, budur, Təhrim surəsində var, bəzi xətalı rəftarları olub, onlara bəzi şeyləri gizli saxlamalarını söyləyib, onlar da gedib çatdırıblar, şeytandan Allaha sığınırım; **"sənə bunu kim söylədi"** deyir, həyat yoldaşı, O da: **"Hər şeydən xəbəri olan, yəni Allah mənə söylədi"** deyir. Lakin bəzi ayələrdən də, yenə bəzi həyat yoldaşlarının Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-i bir qədər incitdikləri aydın olur. Şeytandan Allaha sığınırım: **"Əgər siz dünyanın bərbəzəyini istəyirsinizsə, gəlin sizi gözəl tərzdə sərbəst buraxım"** deyir. Ayə: **"Yox, əgər Allahı, Onun Elçisini və Onun yolunda mübarizə aparmağı istəyirsinizsə"** deyə davam edir. Səbir edin, davam edin tərzində belə bir xəbərdarlıq var...

Hz. Aişə görünməmiş dərəcədə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-ə düşkün idi və onu həddinən artıq sevirdi, çox güclü sevirdi. Bildiyiniz kimi gənc yaşında evləndi, kiçik yaşda evlənmişdi, lakin ümumiyyətlə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in yanında olmaq, ona xidmət etmək həyat yoldaşları üçün, olduqca böyük nemətdir. Ondən həm elm, həm də feyz alırdılar. Eləcə də, onun sevgisini yaşayırdılar. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) ehtirası çox yaxşı bilən bir insandı. Dərinliyi çox gözəl bilən bir insandı. Bir də Peyğəmbərimiz (s.ə.v) super yaraşlıq idi, bildiyiniz kimi qara gözlü idi. İri cüssəli, geniş çiyinli və aslan kimi idi. Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in saçları uzun idi, ortadan ayrılmış idi, hərdən bir onları hörürdü.

Gözləri sürməli, qara saqqallı, qara saçlı idi. Vəfatına yaxın vaxtadək saçlarında çox az ağ tük vardı. 63 yaşında belə saçında çox nadir ağ tük vardı. Bu da bir möcüzədir yəni, maşaAllah. Müşk kimi iy gəlirdi, həmişə gül qoxusu gəlirdi Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-dən. Onun, Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in, kürəyində hz. Mehdi (ə.s) da olduğu kimi möhür işarəsi vardı. Bu genetik yolla Mehdiyə qədər gəlib çıxmışdır. Allahın hikməti, Allahın vəsiləsi, genetik Allah vəsilə edir. Ta Axırzamanda onun övladlarından hz. Mehdiyin kürəyində çıxır, eynilə Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də olduğu kimi.

Bir də Peyğəmbərimiz (s.ə.v) olduqca qüvvətli idi. Pəhləvan idi, onu, Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–i məğlub edən tapılmırdı, yəni tutduğu hər insanı məğlub edirdi, maşaAllah. Zarafatçı idi, çox zarafat edən, lakin gözəl, belə hikmətli zarafatlar edən bir insan idi. Qadın nemətini ən gözəl yaşayan ən dərinliyi ilə yaşayan insan idi. Qadınların gözəlliyinin haqqını tam verən insan idi. Həyat yoldaşlarının gözəlliyini çox yaxşı qavrayan, onlarda Allahın təcəllisini görən bir insan idi.

Vəfa və sədaqət duyğularını itiriblər

Kitabın əvvəlindən buraya qədər ifadə etdiyimiz kimi, cahil insanlar həyatlarını, həyatdan və ətraflarındakı insanlardan ən çox mənfəət əldə etmə məqsədi əsasında qurublar. Bu məqsədləri onları, qarşılıqlarına çıxan hər şeyə mənfəət gözüylə baxmağa və bu yolda hər şeyi (ən əhəmiyyət verdikləri dəyərləri, ən sevdiklərini söylədikləri insanları belə) asanlıqla gözdən çıxartmağa sövq edər. Dolayısıyla, bu insanlar arasında həqiqi mənada vəfa və ya sədaqət duyğusu yaşanmaz.

Ardınca hərisliklə qaçdıqları pul, mal, mülk kimi dəyərlərə olan hərislikləri, onlara sevgi, hörmət, vəfa, sədaqət kimi duyğuların əhəmiyyətini və dəyərini unutturur. Maddi dəyərlərin özlərini olduqca xoşbəxt edə biləcəyini güman edirlər. Halbuki əvvəlki sətirlərdə də toxunduğumuz kimi, bunların heç biri onlara axtardıqları rahatlığı verməz. Cəmiyyətdə nə qədər etibar, mal, mülk, şan, şöhrət sahibi olsalar da, bunların heç biri ilə insanların həqiqi mənada dostluqlarını qazana bilməzlər, sədaqət göstərmələrini təmin edə bilməzlər.

Cahil insanlar həyatlarının hər sahəsində bu dəyərlərdən məhrum olurlar. Əvvəla heç vaxt həqiqi mənada dost və yoldaş əldə edə bilməzlər. Bunun səbəbi isə; "nəyə və hansı prinsiplərə görə dost seçdikləri" sualının cavabında gizlənmişdir. Dost olacaqları insanlarda Allah qorxusu, səmimiyyət, gözəl əxlaq kimi dəyərlərdənsə, yaşadıkları cəmiyyətin gözündə özlərinə etibar və mənfəət təmin edəcək xüsusiyyətləri axtarırlar.

Yaxşı bir mahalda yaşayan biri üçün, başqa insanın bənzər bir mahalda yaşaması, son model bir avtomobilinin olması, tanınmış bir ailəyə və ya tanınmış bir soyada sahib olması, zəngin, gözəl və yaraşılıq olması dost seçməndə ən böyük rol oynayır. Yaxud daha təvazökar cəmiyyətdə yaşayan biri üçünsə, dost olacağı insanın həmin cəmiyyətdə hörmət göstərilən meyar nədirsə (yaxşı məktəbdə oxuması, bəyənələn peşə sahibi olması, ətrafındakıların diqqətini çəkən gözəlliyə və ya yaraşılıqlığa sahib olması, insanların özündən çəkindikləri qədər güclü olması və s. şeylər) ona sahib olması kifayətdir.

Lakin bu xüsusiyyətlərin heç biri, insanların qarşılıqlı surətdə bir-birlərinə sədaqət və ya vəfa duyğuları bəsləməsini təmin etməz. Bir-birlərinin arxasınca danışmaları,

başqalarından əldə edəcəkləri mənfəətlər üçün bir-birlərini gözdən çıxarda bilmələri, bir-birlərinə xəyanət etmələri bu dostluq əlaqələrində tez-tez rast gəlinən rəftarlardandır.

Eynilə tərəflərdən birinin maddi və ya mənəvi sıxıntı və ehtiyac üçün düşməsi də yenə bu dostluqları bitirə bilən səbəblərdəndir. Çünki belə vəziyyət qarşısında həmin insan üçün fədakarlıq etmək məcburiyyətində qalacaqlarını, özlərinə heç bir fayda verməyəcək məsuliyyətləri yüklənəcəklərini düşünər və belə bir dostluğun onlara əziyyət verməyə başlayacağı qərarına gəlirlər. Dolayısıyla bu dünyagörüşünə sahib insanlar üçün ən yaxşı çıxış yolu, dostlarını sıxıntı və çətinlik anında tərk edib, yerinə özlərinə mənfəət təmin edə biləcək yeni dostlar tapmaq olar.

Şübhəsiz ki, cahil insanların sədaqətsizlik təməli üzərində qurulan bu əlaqələrinin nümunələrini evlilik həyatlarında da görmək mümkündür. Necə ki, bu cür insanların özləri də, bundan çəkdikləri zərərləri tez-tez dilə gətirirlər. Həyat yoldaşları arasındakı sədaqətsizlik bu insanlar arasında o qədər geniş şəkildə yaşanılır ki, bu vəziyyət cahil cəmiyyətlərdə sanki "həyatın sabit və dəyişməz qanunu" kimi qəbul edilmişdir.

Evlənərkən cütlər "yaxşı gündə və pis gündə" bir-birlərinə sadıq qalacaqlarına, bir-birlərini tərk etməyəcəklərinə, qoruyub himayə edəcəklərinə söz verirlər. Lakin bu sözün hələ ilk günlərdən etibarən tutulmamasından ötrü, çox fərqli üsullarla bu sədaqət təmin edilməyə çalışılır. Hazırda dünyanın bir çox yerində evlənən cütlər evləndikdən sonra, rəhbər orqanlar hüsurunda sahib olduqları malları bölüşərək bu mövzunu zəmanət altına alırlar.

Tərəflər hər hansı vəziyyətdə, maddi və mənəvi cəhətdən çətin şəraitdə qalmamaq üçün, müqavilələr bağlayır və boşanacaqları təqdirdə tələb etdikləri mülk və pulu hələ ən başdan qələmə alırlar. Bu tətbiqlər, tərəflərin bir-birlərinə hansı dünyagörüşüylə yaxınlaşdıqlarını açıqca göstərir. Sevgilərinin, hörmətlərinin, dostluqlarının həqiqi vəfa və sədaqət duyğusu üzərində qurulmadığını, hər hansı mənfəət qarşıdurması yaşandıqda, hər iki tərəfin də bir-birini tərk etmə ehtimallarının olduğunu qəbul edirlər. Hələ ən başından bu qədər çürük təməl üzərində qurulan əlaqələr də normal olaraq boşanma ilə nəticələnir.

Sədaqətsizlik nümunələrinə bu insanların iş həyatlarında da tez-tez rast gəlinir. Daha çox pul qazana bilmək üçün, bir-birlərini asanlıqla aldada bilər və hətta fırıldaq gələ bilərlər. Cahil cəmiyyətlərdə bir çox insan, yoldaşlarıyla olan dostluqlarının bu səbəblərdən ötrü pozulduğundan gileylənir. Bəzi insanların öz aralarında "qohumla ticarət etmək olmaz" kimi sözlər meydana gətirmələri də bu sədaqətsizliklərini bilmələrindən qaynaqlanır.

Həmin bu vəfasızlıq nümunələri tək-cə fərdi olaraq deyil, ictimai olaraq da tətbiq olunur. Çox vaxt cəmiyyət olaraq əl üstündə gəzdirilən, təriflənən, sevilən, dəyər verilən insanlar, insanlara təqdim etdikləri mənfəətləri itirdikləri vaxt, özlərinə göstərilən hörmət və sevgidən də məhrum qalırlar. Bu sədaqətsizlik nümunəsinə demək olar ki, hər yerdə rast

gəlmək mümkündür. Kimsəsizlər və qocalar evi, bu vəfasızlığın ən açıq nümunələriylə doludur. İnsanlara mənfəət təqdim edə biləcək imkanlar sahib olduqları vaxt, hörmət və sevgi görən, əl üstündə gəzdirilən, gözlərinə girilməyə çalışılan bu insanlar, gəncliklərini, sağlamlıqlarını və mənfəət təqdim edə bilmə imkanlarını itirdikləri anda uşaqları, nəvələri, qohumları tərəfindən də olsa, tək-tənha, diqqətsiz və sevgisiz buraxıla bilərlər. On illərini həsr edib, böyük zəhmətlə böyütdükləri uşaqları, yaşadıkları cahil əxlaqdan ötrü qoca vaxtlarında analarını, atalarını axtarmaz hala gələ bilərlər.

Siyasət, mədəniyyət və ya təhsil kimi müxtəlif sahələrdə cəmiyyətə xidmət etmiş insanların da zamanla yaddaşlardan silindiği məlum həqiqətdir. Məktəb illərində istər ailələr, istərsə də şagirdlər tərəfindən baş tacı edilən, bütün istəkləri yerinə yetirilən, gözüne girilməyə çalışılan müəllimlər, məktəbin bitməsiylə birlikdə unudular. Çünki bu insanların, cahil meyarlara görə artıq bu insanlardan əldə edə biləcəkləri mənfəətləri qalmamışdır.

Cahil insanların yaşadıkları bu vəziyyətlə əlaqədar unudulmaması lazım gələn şey isə, qarşılaşdıqları bu vəfasızlıq və sədaqətsizliyin tamamilə öz əxlaqlarının əks olunması olmasıdır. Həyatlarına cahil qanunlar, cahil əxlaq əsasında yön verən bu insanlar, heç kəsə həqiqi mənada vəfa və sədaqətlə bağlanmamalarının qarşılığını alırlar. Halbuki Quran əxlaqını yaşayan insanlardan ibarət olan bir cəmiyyətin fərdləri bu çətinliklərin heç birini yaşamazlar. Möminlər bir-birlərini, nə təqdim etdikləri mənfəətlərə, nə gəncliklərinə, nə də sağlamlıqlarına görə sevrələr. Yeganə meyarları bu insanların Allaha olan səmimi sevgiləri və gözəl əxlaqlarıdır. Bunlar olduğu müddətcə bu insanlar yaşlansalar, möhtac vəziyyətə düşsələr və mənfəətə təmin edə bilməyəcək vəziyyətə düşsələr də heç bir fərqi olmaz. İman sahibləri bu insanlara səmimi sevgi və hörmətlərini ən səmimi rəftarlarıyla göstərməyə davam edirlər. Görüldüyü kimi, həqiqi vəfa və sədaqət duyğuları ancaq Quran əxlaqlarıyla əldə edilə bilər. Lakin bir-birlərini Allah üçün sevən insanlar dostluqlarını, sevgilərini, hörmətlərini davam etdirə bilər və təkcə bu insanlar sədaqət və vəfa duyğularından zövq ala bilərlər.

Hörmət duyğularını itiriblər

Hörmət, bir insanın digərinə olan sevgisinin və ona verdiyi dəyərin mühüm əlamətidir. Qarşısındakı insanda gördüyü gözəl xüsusiyyətlər, insanın normal olaraq ona qarşı dərin hörmət hissi bəsləməsinə təmin edər. Lakin bilinməlidir ki, bu gözəl xüsusiyyətlər ancaq Quran əxlaqının yaşanmasıyla yarana bilər. Çünki kamil və etibarlı şəxsiyyət və şərtlərə görə dəyişməyən gözəl əxlaq xüsusiyyətləri, ancaq Allah qorxusu ilə qazanıla bilər.

Əlbəttə ki, cahil cəmiyyətdə də məlum hörmət məhfumu var. Lakin bu hörmət

məhfumu yanlış təməllər üzərində qurulmuşdur. Cahil meyarlar əsasında yaşayan insanlar bəzi mövzularda özlərindən daha üstün olduğunu düşündükləri insanlara qarşı hörmət bəsləyərlər. Bir insanın daha zəngin, daha etibarlı, daha ehtişamlı və ya karyera cəhətdən daha yuxarı səviyyədə olması cahil meyarlar baxımından hörmət göstərmə səbəbidir. Lakin cahil insanların hörmət anlayışında bu insanların hansı əxlaqa sahib olduqlarının, insanlar üçün hansı faydalı işlər gördüklərinin, ətraflarındakı insanlara qarşı necə rəftarlar göstərdiklərinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

Zənginliyini və ya şöhrətini pis yollardan, çirkli işlərdən də qazanmış olsa, bu insan yenə də cəmiyyətin bəzi təbəqələri tərəfindən hörmətlə qarşılana bilər. Lakin bu, həqiqi hörmət deyil. Bəzi insanlar bir çox məsələdə olduğu kimi, bu məsələdə də yenə qarşılarındakı insanlardan ən çox mənfəəti əldə edə bilmək üçün onlara saxta hörmət göstərirlər. Əslində isə, nə qarşılarındakı insana həqiqi mənada dəyər verir, nə də özləri hörmət görürlər.

Kitabın əvvəlindən etibarən ciddi şəkildə üzərində dayanıldığı kimi, inkar içində olmalarından ötrü, bu insanlar bir insanın sahib olduğu gözəl əxlaq xüsusiyyətlərini, incə ağıl əlamətlərini və ya üstün istiqamətlərini lazımınca görə bilməz, onun seviləcək tərəflərini layiqincə qavraya bilməzlər. Bundan ötrü də, ürəklərində normal sevgi, heyranlıq və hörmət hissi yaranmaz. Əksinə xoşlamadıqları bir insana qarşı sırf mənfəət əldə edə bilmək üçün, hörmət göstərmək məcburiyyətində qalmaları onları qəzəbləndirir. Çünki din əxlaqı yaşanmadığı təqdirdə insanların bir çoxu, həmişə ən üstün olanın, ən çox hörmət bəslənildiyinin, hörmət göstərilənin özləri olmasını istəyərlər. Son sözü həmişə özləri söyləməyi və insanları idarə edən insan olmağı arzulayırlar. Həmçinin qısa müddətli də olsa, başqa biri üçün nəfslərinin bu istəyindən güzəştə getmək qürurlarına çox ağır gəlir.

Burada diqqət çəkən məqam isə, süni olaraq hörmət göstərilən tərəfin də bu vəziyyətdən xəbərdar olmasıdır. Özünə qarşı həqiqi mənada hörmət göstərilmədiyindən xəbərdardır. Lakin o da əlindəki maddi imkandan istifadə edərək əldə etdiyi bu süni rəftardan lazımınca istifadə edə bilmək üçün, bunu anlamazlıqdan gəlir.

Görüldüyü kimi, cahil cəmiyyətlərdə olduqca səmimiyyətsiz bir sistem hakimdir. Müsəlmanlar isə bir-birlərini, gördükləri gözəl əxlaq xüsusiyyətlərinə görə sevdikləri üçün hörmətləri də daimi olar. Bu hörmətli rəftar eyni zamanda Allahın onlara Quranla bildirdiyi bir əmrdir. İman sahibləri Allahın rızasını qazanmaq üçün bu gözəl əxlaqı səmimi şəkildə yaşamağa olduqlarını bilirlər. Süni hörməti Allah Qatında da xoş qarşılanmadığını, Allahın qəlblərindəkinə görə özlərinə qarşılıq verəcəyini bilərək hərəkət edirlər.

Cahil cəmiyyətlərdə isə, bu saxta hörmət anlayışından savayı insanların bir-birlərinə qarşı hörmətli rəftar nümayiş etdirdiklərinə elə də rast gəlinə bilməz. Bəzi insanlar illərlə hər cür çətinliyə sinə gərərək özlərini böyükdən analarına və atalarına qarşı da olduqca hörmətsiz rəftarlar nümayiş etdirə bilirlər. Bəziləri isə, küçədən keçərkən rastlaşdıqları yaşlı birinə

qarşı hörmətsizlik edə bilirlər. Onların yaşlılıq və ya xəstəlik kimi səbəblərdən qaynaqlanan qüsurlarını lağa qoya bilir, onları narahat edəcək rəftarlar nümayiş etdirə bilir və lazımı hörməti göstərməyə bilirlər.

Halbuki Allah Quranın bir çox ayəsində möminlərə, yolda qalana, yoxsula, əsirə, ata-anaya, yetimə, möhtac olana həmişə yaxşı davranmağı, şəfqətli və rəhmli rəftar göstərmələrini nəsihət edir. Bundan ötrü də, yaşlılara hörmət etmək, ata-anaya möhtac və aciz vəziyyətə düşdükləri vaxt, "uf" belə deməyəcək qədər hörmətli rəftar nümayiş etdirmək möminlərin mühüm xüsusiyyətlərindəndir. Allah Quranda möminlərə belə əmr edir:

Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və ata-ana ilə yaxşı davranmağı buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında qocalıq yaşına dolarsa, onlara: "Uf!" belə demə, üstlərinə qışqırma və onlara xoş söz söylə! (İsra surəsi, 23)

Allaha ibadət edin və heç bir şeyi Ona şərik qoşmayın! Valideynlərə, yaxın qohumlara, yetimlərə, kasıblara, yaxın və uzaq qonum-qonşuya, yol yoldaşına, yolda qalana və sahib olduğunuz kölə və kənzələrə yaxşılıq edin! Həqiqətən, Allah lovğalıq edənləri və özünü öyənləri sevmir. (Nisa surəsi, 36)

Dostluqdan zövq ala bilməzlər

Hər insan özünə "yaxın dost" axtarır. Xoşbəxt anlarını bölüşəcək, çətin anlarında özünə dəstək olacaq, çıxış yolu tapa bilmədiyi mövzularda çıxış yolları göstərəcək, özünü qeyd-şərtsiz sevəcək, sədaqət göstərəcək, qoruyub himayə edəcək, xətalarına şəfqətlə yaxınlaşacaq, sağlam vaxtında olduğu qədər xəstə vaxtında və ya yaşlılığında da özünü tək buraxmayacaq insanlar axtarar. Lakin bütün bu xüsusiyyətləri göstərə biləcək insanlara çox çətin rast gələ biləcəyini bildiyi üçün; "tək bir yaxın dost"unun olmasına razı olar.

Şübhəsiz ki, hər insanın ehtiyac duyub axtardığı "əsil dostluq" çox böyük nemətdir. Əsil dost, insanın yaxşı və pis günündə yanında olan, özü üçün nə istəyirsə dostları üçün də qəti tərəddüd etmədən eynisini istəyən, onun xoşbəxt olmasını, yaxşı olmasını ən azı özü qədər arzulayan insandır. Qısqanclıq, paxıllıq, rəqabət kimi düşüncələrə qapılmadan qarşısındakı insanı səmimiyyətlə sevən və həmişə onun yaxşılığını istəyən insandır.

Həqiqi dost olmağın şərti həmin insanın dünyada və axirətdə xoşbəxt olmasını hədəfləməkdir. Yeri gəldikdə açıq və dürüst danışib ona çatışmayan cəhətlərini söyləmək,

bunları düzəltməsinin yollarını göstərmək də mühüm dostluq xüsusiyyətidir. Bəzi insanlar çox vaxt bunu insanın əleyhinə olan rəftar hesab edirlər. Halbuki belə bir şeyi ancaq həqiqətən sevən və həqiqətən dost olan insan edər. Rəqabət gözüylə baxan, həsəd aparan insanlar məcbur qalmadıqca başqalarına səhvlərini söyləməzlər. Çünki başqalarının özlərindən yaxşı olmasını istəməzlər. Bunun əvəzinə "çox yaxşısan", "həmişə belə qal", "səni belə, olduğun kimi sevirik" kimi sözlər söyləyərək səmimiyyətsiz yanaşarlar.

"Əsil dost" olmaq üçün bir insanı; "həqiqətən seviləsi dəyərlər üçün sevmək" lazımdır. Bunlar bir insanın; "Allah qorxusu, imanı, səmimiyyəti və gözəl əxlaqı"dır. Təkcə bu dəyərlər əsasında qurulan dostluqlar daimidir. Məhz bundan ötrü də, cahil əxlaqı yaşayan insanlar, bütün istəklərinə baxmayaraq, əsil yaxın dostu çox vaxt tapa bilməzlər. Əlbəttə ki, bir çox insanın bu mövzudakı; "çox yalnızam", "tək bir dostum belə yoxdur", "hamısı dar günümdə tək qoydular, bəyəm hamısı da yaxşı gün dostuymuş" kimi sözlərinə rast gəlmisiniz.

Əvvəlki səhifələrdə nümunələrini gördüyümüz kimi bəzi insanların zənginlik, gözəllik, etibar, vəzifə və ya ictimai status kimi dəyərlərə görə qurduqları dostluqlar heç vaxt uzun müddətli olmaz. Çünki dostluğun əsaslandığı bu dəyərlərdə dəyişiklik olduğu vaxt, dostluq da bitər. Məsələn, cahil əxlaqdakı bir insan, çox gözəl və ehtişamlı olduğu üçün birlikdə olduğu bir insanın, bir anda bir qəza nəticəsində tanınmayacaq qədər eyibli və eyni zamanda da baxıma möhtac, aciz vəziyyətə düşməsiylə birlikdə bu insana göstərdiyi bütün diqqətini və ona yaxınlığını itirə bilər. Halbuki bu dostluq və yaxınlıq, insanların Allah qorxuları, imanları və gözəl əxlaqları üzərində qurulsa, fiziki dəyişikliklər bu dostluğa təsir göstərə bilməz. Əksinə acizlik içindəki bu insana daha da çox şəfqət və mərhəmət bəslənilər.

Lakin belə şey də var ki, cahil insanlar başqalarına göstərdikləri bu vəfasız rəftarların çətinliyini özləri də çəkərlər. Özləri də həyatları boyu bəzi maddi-mənəvi enişlər və yüksəlişlər yaşayarlar. Gözəlliklərini, gəncliklərini, sağlamlılıqlarını, sahib olduqları malları, zənginliklərini itirə bilərlər. Əvvəllər əsil dost zənn etdikləri insanların, yaşlılıqlarında, möhtac vəziyyətə düşdüklərində özlərinə dəyər vermədiklərini görürlər. Yaxşı günlərində çox səmimi, çox yaxın davranan, bir-birlərinə öləndək sədaqət göstərəcəkləri sözünü verən bu insanlar, bir-birləriylə danışmayacaq və hətta bir-birlərini tanımazlıqdan gələcək qədər tam fərqli rəftar nümayiş etdirirlər. Hər hansı problemləri olduqda bunu bölüşəcəkləri, fikrini öyrənəcəkləri, kömək istəyəcəkləri, güvənə biləcəkləri insanların olmadığını görürlər. "Ən yaxınım" dedikləri insanların belə, mənfəətlərini dostluqdan üstün tutduqlarını anlayarlar.

Quran əxlaqının yaşandığı bir mühitdə isə, bunların heç biri yaşanmaz. Çünki Allah qorxusu və iman, insanların bir-birlərinə həqiqi mənada sevgi və hörmət göstərmələrini təmin edəcək dəyərlərdir. Bu əxlaqı yaşamayan insanların, bir-birlərinin pis əxlaq xüsusiyyətlərini bilərək həqiqi mənada sevgi, hörmət bəsləyə bilmələri, güvənə bilmələri

qeyri-mümkündür. Bir insanın yalan danışdığını, ikiüzlü və süni rəftar göstərdiyini bilib, mənfəətləri üçün başqalarından istifadə etdiyini görüb də, səmimi sevgi və hörmət bəslənməsi qeyri-mümkündür. İnsan, (hər nə qədər dostum, yaxınım desə də) bu insanın başqalarına olduğu kimi, özünə qarşı da eyni cür yanaşdığını görə bilər. Məhz cahil insanlar bir-birlərinin iç üzlerini bildiklərindən ötrü, qarşılıqlı şəkildə ancaq saxta dostluqlar qura bilərlər.

Yaşadıqları bu həyat tərzi, dindən uzaq cahil sistemin məhsuludur. Buna görə də, mütləq çıxılmaz vəziyyətdədir. Bu çıxılmaz vəziyyəti özləri də görər və həmişə bu məsələdən gileylənər, itirdikləri zövqlərin yoxluğunu hiss etmələri barəsində söhbətlər edərlər. Necə ki, bütün bu problemlərinə baxmayaraq, yenə də xoşbəxtliyi iman gətirməkdə, gözəl əxlaqı yaşamaqda axtarmazlar. Eyni çürük sistemdə çıxış yolları tapmağa çalışar, bundan ötrü də, uğur qazana bilməzlər.

Bir insanı qiymətli edən Allah qorxusu, ağılı və imanıdır

Hörmətli Adnan Oktarın Tempo telekanalındakı canlı müsahibəsi, 3 fevral 2009–cu il.

Adnan Oktar: Bir qadını ən gözəl edən şey ağılıdır, yəni çox ağıllı bir qadın insanı ovsunlayar, fəvqəladə gücə sahib olar. Əgər bir sirr istəyirlərsə, mən onlara ən yaxşı sirri verirəm, yəni çox imanlı, Allahdan çox qorxan, çox çox ağıllı qadın ağıllı bir kişini ovsunlayar, yəni fəvqəladə təsir gücü olar, yəni təxmin, təxəyyül edilə bilməyəcək, insanın ruhunu çox güclü sarsıdan gücə sahib olar həmin qadın. Həmçinin böyük güc sahibidir və bu gücündən ötrü də, Allaha həmd etməlidir, olduqca təsir edicidir. Ağıllı bir qadının da hər şeyi gözəl olar, yəni zahiri görkəmi də gözəl olar, Allah zahiri görkəmini də gözəlləşdirər, dərisini də gözəlləşdirər, hər şeyini gözəlləşdirər. Bu qəti Allahın qanunudur, mütləq olan bir şeydir, bunu yaşayan hər kəs görər. Eynilə ağıllı bir qadın, çox ağıllı bir qadın da, çox ağıllı bir kişidən fəvqəladə təsirlənər, əgər bir sirr öyrənmək istəyirlərsə bunu söyləyim, həmin kişi də onları sanki ovsunlayar, yəni olduqca fəvqəladə gücün ruhunu, ağılını hiss edər qadın o zaman, yəni sanki gözlərindən bir–birlərinin bədəninə girər qadın və kişi, olduqca təsirlənərlər, Allahın möcüzəsidir bu. Lakin ağıllı həqiqətən ağıllı insanlara məxsus bir xüsusiyyətdir bu. Bunu dinsizlər qətiyyənlə anlaya bilməzlər, təsvir etsəniz də anlaya bilməzlər, bunu itirmiş olmağın onlara verdiyi əzabı da hiss edəcək deyildirlər, çünki onsuz da ruhsuzluqdan, yəni bu dərinliyi qavraya bilməməkdən, boşluqdan sanki ruhları yanar, qovrulur. Onu belə hiss edə bilməyəcək vəziyyətdədirlər, yəni təsvir etsən də anlamazlar. Lakin dindarlar üçün, Allahın bu cür xüsusi sirri var və möcüzədir bu, məsələn, bilinməyən insanların bilmədiyi bir möcüzədir bu. İnsan ancaq bununla gözəl olar, lakin gözəl olmaq üçün iman gətirilməz, iman gətirdiyi üçün insan çox gözəl olar. Yəni səmimi qadın olduqca valehedicidir, çünki birkərə yalan danışmaz, yalan danışan qadın çox xoşagəlməzdir. Yəni bir insan yalan danışan bir qadınla əlaqə yarada bilməz. Səmimi olmayan, yəni üzündə maska gəzdirən bir qadın da çox xoşagəlməzdir, yəni çox gözəl də ola bilər, yəni zahiri görkəmi olduqca gözəl ola bilər, lakin insanın ruhunda ət təsiri yaradar, yəni qəssabdakı ətlə eyni mövqedə olar, heç bir təsir yaratmaz, donuq ət parçası olar. Təsir, o qadın adlı şey, onun içindəki o ruh və gücdür, yəni xüsusi elektrikə sahibdir, ona qadın deyilər. O da ancaq çox böyük ağılla, böyük səmimiyyətlə və düzgünlüklə ortaya çıxar. Yəni düz danışan bir kişi ilə, dürüst olan bir qadın bir yerdə olduqlarında bundan görünməmiş zövq alırlar. Lakin hər ikisi də yalançıdırsa, hər ikisi də oyun oynayarsa, belə ki, mən kinofilmlərdə, televiziya da bunu çox görürəm, yəni saxta sevgilər, saxta oyunlar olduqca alçalıcı və çox əziyyət vericidir. Məsələn, qadının qarşısında diz çökür əlində çiçəklə, dizində mətnlə ona yalvarır,

bu, tam rüsvayçılıq və əzabdır, yəni qadın nifrət edər, belə süni, uşaq kimi və ağılsız hərəkət edənlərdən nifrət edər, lakin hiss etdirməz və ya bunu anlamazlıqdan gələr, o da ağılsız hərəkətlər edər, o da gözü yaşarırmış kimi edər, yəni çox pis tamaşa oynanılar hər kəsin canı yanar, amma bu pis tamaşa beləcə davam edər...

Səmimiyyətdən zövq ala bilməzlər

Səmimiyyət, insanın içiylə çölünün bir olması, qəlbində nə hiss edir, nə yaşayırsa, çölə də bunu əks etdirməsidir. Olduqca dürüst, açıq və konkret olması, əsil düşüncələrini, duyğularını qəti gozlətmədən, qəti hesab aparmadan, özünü olduğundan fərqli göstərməyə çalışmadan, əsil xarakterini açıqca göstərməsidir. Səmimiyyət, güvən tələqin edən, bir insana sevgi, hörmət bəsləyərək bağlanmağı təmin edən xüsusiyyətlərdəndir. Allah insanı bu əxlaqı yaşadığı təqdirdə rahatlıq tapacaq və bu yolla qəlbən rahat və xoşbəxt ola biləcək şəkildə yaratmışdır.

Səmimiyyətsiz hərəkət edən bir insan, başda özünə olan hörmətini itirdiyi kimi, ətrafındakı "yoldaşım", "dostum" və ya "yaxınım" dediyi insanlara qarşı da, əsil mənada sevgi və ya hörmət bəsləyə bilməz. İçinin və çölünün fərqli olduğunu, qarşısındakı insanı az da olsa aldatdığını, mütləq dürüst və açıq davranmadığını, yeri gəldikdə asanlıqla süniliyə sığına biləcəyini bilmək, bu insanları ən yaxınlarıyla birlikdə olduqlarında belə saxta və sıxıntılı həyat içində yaşamağa sövq edər.

Cahil cəmiyyətlərdə insanların bir çoxu bu sıxıntıyı yaşayır və səmimiyyətin zövqündən məhrum həyat tərzini sürürlər. Qəlblərində sevgi, hörmət, sədaqət kimi bir çox gözəl duyğunu yaşaya bilmir, həmişə bütün bunların təqlidini edərək həyatlarına davam edirlər. Lakin, əlbəttə ki, bu sünilik ətraflarındakı insanlar tərəfindən asanlıqla başa düşülür. Çünki insan bir məsələ barəsində qəlbində nə hiss edirsə, bu istər-istəməz rəftarlarına da əks olunur. Birini həqiqətən səmimi şəkildə sevirə, bunu hər nə qədər gizlətmək istəsə də, bacara bilməz. Müəyyən şəkildə üzündən, baxışlarından, üslubundan, rəftarlarından qarşı tərəfə bu hissini bəlli edər. Əgər bir insandan xoşlanmır və ya ona qarşı nifrət kimi duyğular bəsləyirsə, eynilə bunu da hər nə qədər gizlətmək istəsə də, bacara bilməz. Üz ifadəsindən, işlətdiyi sözlərdən, cümlələrin, aksentlərindən içindəki qəzəb, hirslilik və ya narazılıq xaricə əks olunur.

Cahil əxlaqdakı insanların bu davranışları əslində ən çox özlərinə zərər verir. Çünki özləri insanlara saxta duyğularla və süni rəftarlarla yaxınlaşarlarkən, onlar da eyni səmimiyyətsizliyi bu insanlara yönəldərlər. Əvvəlki səhifələrdə də ifadə etdiyimiz kimi, bütün

həyatları boyu səmimi, qəlbdən və dürüst bir dostun həsrətini çəkdikləri halda, cəmiyyətdə hakim olan əxlaq anlayışından ötrü bu nemətlərdən məhrum qalarlar. Heç kimlə dost ola bilməz, yaxın və mehriban əlaqə yaşaya bilməzlər. Ən yaxın dostlarına, evli olduqları insanlara hətta bəzən ata-analarına qarşı da eyni səmimiyyətsizliklə yaxınlaşa bilirlər.

Halbuki təbiilik, dürüstlük, içi çölü bir və səmimi olmaq insan ruhuna böyük zövq verir. Bu, insanın vicdanına ən uyğun davranışdır. Bundan ötrü də, fitrətinə uyğun şəkildə hərəkət edən bir insan, vicdanı rahatlığın zövqünü də aşar. Dürüst olduğu təqdirdə, zərər çəkəcəyini bilsə də, vicdan rahatlığının verəcəyi zövqü heç nəyə dəyişməz. Cahil insanlar isə, dürüst olmağa yanaşmazlar. Çünki içlərində olduqca pis əxlaq xüsusiyyətlərini gizlədər və bunların aydın olacağı təqdirdə ətraflarındakı insanlardan reaksiya almaqdan qorxarlar. Bundan ötrü də, əsil duyğularını, düşüncələrini mümkün qədər gizlədirlər. Möminlər isə, qəlblərində Allah rızasına uyğun, yaxşı xüsusiyyətləri yaşadıkları üçün, bunları kənara əks etdirməkdə heç bir problem görməzlər. Əgər qarşılarındakı insan haqqında müsbət fikirləri varsa, bunu onsuz da açıqca həmin insanın özünə söyləyərlər. Yox əgər mənfi qənaətləri varsa da, bunu da qarşı tərəfin xeyirinə olacaq şəkildə münasib şəkildə söyləyərlər. Çünki Allah Quranda: **"Tövbə edən, ibadət edən, həmd edən, (İslam üçün) səyahət edən, rüku və səcdə edən, yaxşı işlər görməyi buyurub pis əməlləri qadağan edən və Allahın qoyduğu hüdudlarını qoruyan o möminləri müjdələ"** (Tövbə surəsi, 112) deyərək buyuraraq möminlərə insanları "yaxşı işlər görməyi buyurub pis əməlləri qadağan etməyi" buyurur.

Cahil əxlaqı yaşayan insanlar belə dürüstlük anlayışına sahib olduqları təqdirdə, ətraflarındakı insanlardan mənfi reaksiyalar alaraq zərər çəkəcəklərini zənn edirlər. Halbuki bu, eyni dürüstlüyü və səmimiyyəti yaşayan insanlar üçün mühüm sevgi səbəbidir. Bunun əvəzinə yüzlərlə kompliment deyilsə, böyük diqqət göstərilərsə bunların heç biri səmimiyyətin qəlbdə meydana gətirəcəyi sevgini, yaxınlığı və etibarını yarada bilməz.

Məhz cahil insanlar bu gözəl xüsusiyyətdən ruhun alacağı zövqü tükədirib qurtarıblar. Öz batil inancları, onlara ikiüzlülüüyü, süniliyi və saxtakarlığı daha cəlbedici və daha cazibədar göstərir. Bu inanc formasının zərərini yenə ən çox özləri çəkdikləri, həyatlarının sonunadək ətraflarındakı insanlar tərəfindən aldadıldıkları halda, yenə də imtina etmirlər. Allah Quranda inkarçıların, din əxlaqını yaşamaqdan başqa çıxış yolu olmadığını gördükləri halda, öz yanlış sistemlərini yaşamaqda israr etdiklərinə və bundan ötrü də, əzabla qarşılıq aldıqlarına belə diqqət çəkir:

O, Allahın ona oxunan ayələrini eşidir və sonra, sanki onları eşitməmiş kimi təkəbbür göstərərək inadkarlıq edir. Beləsini ağrı-acılı bir əzabla müjdələ. (Casiyə surəsi, 8)

Böyük günah işlətməkdə israr edirdilər. (Vaqiə surəsi, 46)

Hörmətli Adnan Oktarın Çay telekanalındakı canlı müsahibəsi, 4 mart 2009–cu il.

Adnan Oktar: Lakin insanlar səmimi olduqları vaxt, əsasən, daha əvvəl də bunu qeyd etdim, məntiqlərinə tərs düşür, öz ağılları ilə deyil, zəkaları ilə qiymətləndirmə aparırlar. Məntiqlimi davranım?, yoxsa vicdanlımı? deyir. Məntiqli davranıb bəlaya düşər olurlar. Məntiqdə daim bəla var. Vicdanlarıyla hərəkət etməlidirlər. Səmimi insan həmişə vicdanıyla hərəkət edər. Əlbəttə ki, vicdanıyla hərəkət edən həmişə çətinliklərlə üzləşər. Yəni səmimiyyət çətinlikdir, asan deyildir səmimiyyətdir. İnsanın başına min bir cür bəla gələr səmimiyyətdən. Məntiqdə insanlar bu işlərdən xilas olar, lakin sürünərlər. Yəni əsil bəla da o zaman gələr. Lakin şirin bəlalardır.

Məsələn, birinə avtomobil dəyər, insanlar da onun yanından uzaqlaşar. Bütün avtomobillər keçib gedər, sən isə, enib qaldırarsan onu, çiyinə qoyarsan xəstəxanaya apararsan. Polis sənmi öldürdün deyər yaxandan yapışar. Bir çox insanda olmuşdur bu. Buna razı olmalıdır. Mən bu insanı Allah rızası üçün götürüb apararam, siz nə deyirsinizsə deyin deməlidir yəni. Yəni lazım gəlsə həbs də olunar. Lakin o insan orada tərk edilməz. Yaxud biri bir qadını öldürməyə çalışır. İnsan seyr edir ortada. Hər nə bahasına olsa da, gedib o qadını qurtarmaq lazımdır. Nə ola bilər ki, guya? Seyr edilərmə bu? Məsələn, mən bu yaxınlarda da belə bir görmüşdüm, çox təəccübləndim, yəni məntiqini də anlama bilmədim. Yazıq bir qadın, insan da əlinə bıçaq alıb, televiziyada yayımladılar. İnsan müntəzəm surətdə bıçağı qadına batırır. Bütün aləm seyr edir. Bu nə deməkdir? Mən bunu anlama bilmədim. Orada o qadını qurtarmaq üçün hər şey edilər, yəni hər şey mübahdır. Odunu əlinə vurarsan, atarsan bıçağı kənara, bitər məsələ. Bu niyə bu qədər uzadılır? Qadını belə dəlmə–deşik etdikdən gedib qurtardılar. Yəni bu işdirmi? Televiziyada gördüm bütün xalq dolmuşdu, yəni bir insan belə çıxmırmı burada? Bunda nə problem var? Seyr edilərmə bu? Hətta lazım gəlsə nəzakətlə yaxınlaşıla bilər, bir şey söyləyəcəyəm deyərsən, bir şey başa salacağam, elə deyil?, bildiyim bir həqiqət deyərsən. Yəni çox məqbul olar, yanına yaxınlaşıb boş vaxtını tapıb tullanıb əlindən alarsan. Yazıq qadını o cür dəlmə–deşik etməməyin nə mənası var? Buna bənzər, belə hadisələr çox olur. Bu nə üçün edilir? Məntiqdən istifadə edildiyinə görə. Vicdandan istifadə edilməlidir.

Gözəl əxlaq göstərməyin zövqünü itiriblər

Quran əxlaqına uyğun, kamil rəftarlarla qarşılaşmaq hamının xoşuna gəlir. Hamı ətrafındakı insanların özünə yaxşı və gözəl rəftarlar sərgilməsini istəyir. Qüsurları olduqda tolerant davranılmasını, bir problem olduqda ən ədalətli şəkildə qərar verilməsini, nə qədər qürurlu rəftar sərgilənsə də özlərinə təvazökarlığın istiliyi ilə yaxınlaşılmasını arzulayır. Nə qədər dözülməz rəftar göstərilirsə də, özünə qarşı səbirlə yanaşılmasını, ehtiyac içində olduqda fədakarlıq göstərilməsini, nə qədər çox olsa da, səhvlərinin hər dəfə bağışlanılmasını, həmişə sevgilə yaxınlaşılmasını gözləyir. Belə əxlaqla qarşılaşmadıqları vaxt isə, bu vəziyyətdən olduqca narahat olar. Etdiyi söhbətlərdə həmişə bu vəziyyətdən gileylənir, "insanlığın öldüyü"ndən, insanların korlandığından, heç kəsin özündən başqasını düşünmədiyindən, maddiyatçı dünyanın, insanları insani duyğulardan uzaqlaşdırdığından bəhs edir.

Bütün bu tələblərinə baxmayaraq, bir çox insan bu cür əxlaqı yaşamaq üçün heç bir şey göstərməz. Həm; "mənə yaxşılıq edilsin, lakin mən tək-cə özümü düşünüm" və ya "mənə zərər gələcəyinə başqasına zərər gəlsin" bənzəri egoist düşüncələri, həm qürurları, həm də bəzi cahil inanclarından ötrü, gözəl əxlaqı yaşamaqdan qaçarlar. Bu vəziyyətin təməlinə isə, Allah qorxuları olmadığı üçün, vicdanlarının səsinə görə deyil, mənfəətlərinə görə hərəkət etmələri yatır.

İnsana gözəl əxlaq qazandıracaq yeganə yol Allaha iman gətirmək və bu imandan qaynaqlanan Allah qorxusudur. Bundan savayı, insanların göstərdikləri gözəl rəftarlar həmişə müxtəlif mənfəətlərə söykənən, müvəqqəti rəftarlardan ibarət olacaq. Məsələn, bir yerdən mənfəət gələcəyini hiss etdikləri vaxt, cahil əxlaqlarından güzəştə gedirmiş kimi görünəcək, hərdən bir fədakarlıqlar və tolerant rəftarlar göstərəcək, bundan başqa isə, yalnız mənfəətlərinin özlərini sövq etdiyi əxlaqı yaşayacaqlar.

Bu yanlış düşüncələrin onlara vurduğu ziyansa, çox böyükdür. Hər nə qədər egoist, qeyri-tolerant və ya ədalətsiz davrandıqlarında, kiçik-kiçik dünyəvi mənfəətlər təmin edirləmiş kimi görünsələr də, əslində yaşadıkları bu pis əxlaq ruhlarına çox böyük zərər verir. Hər dəfə vicdanlarına zidd hərəkət etdikləri vaxt, bu onların içlərinin daha da qaralmasına, ruhlarında daha böyük boşluqlar, mənəviyyatlarında daha böyük itkilər yaranmasına səbəb olar.

Gün ərzində yüz dəfələrlə gözəl davranacaqları hadisələrlə qarşılaşırlar. Necə ki, bu fürsətləri həmişə vicdansız şəkildə qiymətləndirmələri, onları həssaslıq hissini yox edir. Artıq heç nədən təsirlənməyən, vicdanlarında çox cüzi hərəkət də, bunu hiss etmədən hər cür yanlış rəftarı asanlıqla göstərə biləcək insanlara çevrilirlər.

Həm heç zəhmət çəkməmək, həm də gözəl bir dünyada, gözəl bir həyat yaşamaq istəyərlər. Halbuki zəhmət çəkmədən heç bir gözəllik meydana gəlməz. Allahın bir Quran ayəsində: **"İnsan özünə xeyir diləməkdən usanmaz..."** (Fussilət surəsi, 49) sözləriylə bildirdiyi kimi, özləri üçün həmişə hər şeyin ən yaxşısını, ən çoxunu istəyərlər. Gözəl əxlaq göstərən üçün səy göstərmələri tələb olunduqda isə, "mən beləyəm", "bu yaşdan sonra dəyişə bilmərəm ki", "mənim şəxsiyyətim belədir, xarakterim belədir" kimi sözlər işlədirlər. Halbuki bu vəziyyət nə xarakterlərindən, nə də yaşlarından qaynaqlanır. Bu, ancaq heç bir zəhmət çəkməyib, nəflərinə uyğun davranmalarındandır. İnsan ancaq zəhmət çəkəndə, doğru olanı etmək üçün iradə göstərdikdə ortaya gözəl rəftar çıxar. Lakin cahil insanlar nəflərini yetişdirmək və iradə göstərmək üçün özlərini motivasiya edəcək hər hansı səbəb tapa bilməzlər. Axirətə inanmadıqları, haqq–hesab günündə vicdanlarının səsinə dinləyib–dinləmədiklər məsələsində sorğu–sual ediləcəklərinə ehtimal vermədikləri üçün; "niyə özümü çətinliyə salım?", "niyə istədiyim kimi davranmıyım?" deyə düşünərlər. Halbuki bu insanlar yanılırlar və vicdanlarının səsinə qulaq asmadan etdikləri hər rəftarın hesabını axirətdə verəcəklər.

Bütün bunlarla yanaşı, gözəl əxlaq insana dünyada böyük zövq yaşadır. Gözəl əxlaq ruhda (heç bir maddi mənfəətlə müqayisə edilməyəcək dərəcədə) böyük həyəcan və coşğu meydana gətirir. Bu zövqü almayan insanların bunu anlamaları qeyri–mümkündür. Bu, cahil əxlaqın ruhda yaratdığı boşluğun tam əksi olan bir həyəcandır. Vicdanın səsinə qulaq asmağın verdiyi rahatlıq və coşğunu, tamah edilən hər hansı dünyəvi mənfəətdə tapmaq qeyri–mümkündür.

Egoist xarakterləri bu insanların çox qaranlıq dünyada yaşamalarına səbəb olar. Çünki hər kəsin eyni egoist əxlaqı mənimsədiyi bir dünyada, fədakarlıq edəcək, anlayışlı davranacaq, göz yumub bağışlayacaq, səhvlərə qarşı mərhəmətlə, sevgiylə yaxınlaşacaq heç kim qalmamış olar. Dolayısıyla sülhdən, qardaşlıqdan, sükunətdən uzaq, xaosun və qarışıqlığın hakim olduğu bir mühitdə yaşamağa məhkum olurlar. Fədakarlığın zövqünü ala bilmədikləri üçün, egoizmin verdiyi vicdan əzabını yaşayırlar. İtaətkar olmağın, gözəl söz söyləməyin, göz yummağın gözəlliyini dada bilmədikləri üçün, döyüş, mübahisə və çekişmə mühitlərinin sıxıntısını çəkərlər. Əsəbiləşmənin, qışqırma–bağırmağın, vurub–yıxmağın həm mənəvi, həm də fiziki əzabını dadarlar.

İnsanların həmişə bir–birlərinə "söz ilişdirdiyi", lağlağı üslublarla danışdığı, qəzəbli sözlər söylədiyi, kin və intiqam duyğularını yatışdırmaq ardınca qaçdıqları çətin mühitlərdə yaşayırlar. Təvazökarlıq etməyin bəxş etdiyi asanlıq yaşaya bilmədikləri üçün, qürurun və egoizmin ruha verdiyi qatılığı, sərtliyi və sıxıntını dadarlar. Gözləri həmişə daha artığında olduğu üçün, qənaətkar və şüküredici olmağın ruha verdiyi rahatlıq hissindən xəbərsiz yaşayar, həris və tamahkar olmağın verdiyi sıxıntıya dözmək məcburiyyətində qalarlar. Tamamilə vicdanlarına zidd əxlaq göstərdikləri üçün, həmişə böyük vicdan əzabıyla

yaşayarlar. Həmçinin ətraflarındakı insanların da həmişə bu əxlaqı göstərmələri onlar üçün ayrı kədər və sıxıntı vəsiləsi olar. Həyatlarını, dünyanın imkanlarından ən yaxşı şəkildə istifadə edərək gözəl həyat yaşamaq məqsədi üzərində qurmuş bu insanlar üçün, bu cür qaranlıq həyat, əlbəttə ki, böyük məyusluqdur.

Lakin unudulmamalıdır ki, bu qaranlıq həyatı həmin bu insanlar öz iradələriylə seçiblər. Allaha iman gətirib, həm dünyada, həm də axirətdə, həyatı və bütün zövqləri mümkün qədər ən gözəl, ən dolu və ən güclü şəkildə yaşamaq olduğu halda, onlar yalnız dünyadakı bəzi müvəqqəti maddi zövqlərə razı olublar. Gözəl əxlaq göstərə bilmək öz əllərində olduğu halda, vicdanları ilə nəfslərinə uymaq arasında seçim etmiş və seçimlərini nəfslərinə uymaqdan yana etmişdirlər. Yaşadıqları qaranlıq dünyanı, xaos mühitini özləri istəmiş və əllərindəki zövqləri bilə-bilə özləri tükədiblər.

Allah Quranda: **"Şübhəsiz ki, Bizimlə qarşılaşacaqlarına ümid etməyənlər, dünya həyatından razı qalıb onunla rahatlıq tapanlar və ayələrimizdən xəbərsiz olanların – məhz onların qazandıqları günahlara görə sığınacaqları yer Oddur"** (Yunis surəsi, 7–8) ayələriylə "dünya həyatına razı qalan" bu insanları axirətdə ala biləcəkləri qarşılığı xatırladaraq xəbərdar edir.

Şəfqət və mərhəmətdən zövq ala bilməzlər

Şəfqət və mərhəmət mühüm gözəl əxlaq xüsusiyyətlərindəndir. Bu əxlaqa sahib insanlar, bu gözəl rəftarı göstərdikləri üçün, həm özləri böyük zövq alar, həm də ətraflarındakı insanların sevgisini, hörmətini və razılığını qazanırlar.

Mərhəmət, insanı daha bir çox gözəl əxlaq xüsusiyyətinə sövq edər. Sevgi, diqqət, köməksevərlik, eləcə də, tolerant, kamil və səmimi rəftar göstərə bilmək həmişə bu xüsusiyyət sayəsində mümkün olar. Mərhəmətli bir insan özündən əvvəl, ehtiyac içindəki insanların ehtiyaclarını düşünür. Mərhəmət yaşanmadıqda isə ortaya, özündən başqasını düşünməyən, daşürəkli və ruhsuz bir insan modeli çıxar. Belə insanlar yalnız öz həyatlarını (və bunu da ən yaxşı şərtlər altında) davam etdirməyi əsas hədəflərinə çevirirlər. Necə ki, ruhlarında yaşadıkları pozulmadan ötrü bir çox zövqdən məhrum qalırlar, hətta bəziləri ruhlarında yaşadıkları bu pozulmanın dərəcəsiindən ötrü, bunlardan məhrum qaldıklarını belə görə bilməyəcək vəziyyətə gəlirlər.

Küçədə qalmış, ac və ya soyuqda üşümüş bir insana yardım əlini uzada bilmək, xəstə birinə mərhəmət göstərə bilmək və imkan təmin edə bilmək böyük əxlaq tələb edir. Bu əxlaqı göstərməyin verəcəyi zövqü, dünyadakı heç bir maddi zövq verə bilməz. Milyardlarla manat pul verilsə, mülk təklif edilsə, imkan təqdim edilsə, heç biri bu əxlaqı göstərməyin verəcəyi zövqlə müqayisə edilə bilməz. Bu əxlaqı Allah üçün göstərə bilməyin, qarşılığında Allahın rızasını qazanmağı ümid edə bilməyin, Qurana və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)-in sünnəsinə uyğun hərəkət etmiş olmağın verdiyi sevinc, şövq və həyəcan bütün bu zövqlərdən üstündür.

Lakin cahil insanlar inkar içində yaşadıklarından ötrü, bu zövqlərdən də məhrum qalmış, daşürəkli, mərhəmətsiz, insafsız əxlaq qazanıblar. Əlbəttə ki, aralarında mərhəmətli görünən insanlar da var. Lakin bunlar da mərhəmət qarşılığında; "minnət qoymaq", "etdiklərini başa vurmaq" və ya "qarşılığında mənfəət tələb etmək" kimi ümidlərlə bu əxlaqı göstərirlər. Allah bu insanların göstərdiyi pis əxlaqa Quran ayələrində belə diqqət çəkir:

Dini yalan sayan o kimsəni gördünmü? O elə insandır ki, yetimi qovar və heç kəsi kasıba əl tutmağa sövq etməz. (Maun Sürəsi, 1–3)

Onlar göstəriş edirlər və cüzi köməyə (yaxud zəkata) də mane olurlar. (Maun sürəsi, 6–7)

Ey iman gətirənlər! Sədaqələrinizi, özünü camaata göstərmək məqsədilə xərcləyən, Allaha və Axirət gününə inanmayan şəxs kimi minnət qoymaqla və əziyyət verməklə puç etməyin. Bunun məsəli üzərində torpaq olan hamar qayanın məsəlinə bənzəyir ki, şiddətli yağış yağıb onu çılpaq hala salmışdır. Onlar qazandıqlarından heç bir şeyə nail olmazlar. Allah kafir xalqı doğru yola yönəlməz. (Bəqərə surəsi, 264)

Cahil cəmiyyətlərdə insanlar ən yaxınlarına belə eyni yanlış dünyagörüşüylə yanaşa bilirlər. Bunların altında da mənfəət yata bilir. Məsələn, irəliləyən yaşlarda, maddi və ya mənəvi cəhətdən möhtac vəziyyətə düşüldükdə hər insan özünə baxacaq, özü ilə maraqlanacaq bəzi insanlara ehtiyac duyar. Məhz cahil cəmiyyətlərdəki insanlar ən yaxınlarına belə gələcəkdə qarşılaşa biləcəkləri bu şərtləri nəzərə alaraq qayğı, sevgi, şəfqət və diqqət göstərə bilirlər. Lakin unudulmamalıdır ki, pis əxlaq göstərən insanlar, öz yaşadıqları əxlaqın bənzəriylə qarşılıq görürlər. Onlara da səmimi mərhəmət hissi ilə yaxınlaşılmaz. Heç vaxt səmimi, tamamilə qarşılıqsız yaxınlıq və diqqətlə qarşılaşmazlar. Onlara da mənfəətə əsaslanan şəfqət göstərilir. Eləcə də, mərhəmətin, sevginin korlandığı, mənəvi dəyərlərdən uzaqlaşmış, maddi dəyərlərin əhəmiyyət qazandığı bir dünyada yaşamaq məcburiyyətində qalarlar. Beləliklə də, müəyyən mənada pis əxlaqlarına qarşılıq taparlar. Allah, inkarçıların yaşadığı bu çətin həyatı Quran ayələrində "sıxıntılı güzəran" sözləriylə belə təsvir edir:

Kim Mənim Zikrimdən üz döndərsə, onun güzəranı sıxıntılı olacaq və Biz Qiyamət günü onu kor kimi hüzzurumuza gətirdəcəyik". O deyəcək: "Ey Rəbbim! Mən dünyada görürdüm sə, indi nə üçün məni kor olaraq gətirdin?" Allah deyəcək: "Elədir! Çünki sənə ayələrimiz gəldi, sən isə onları unutdun. Bu gün də sən beləcə unudulacaqsan!" Biz həddi aşanı və Rəbbinin ayələrinə inanmayıanı belə cəzalandırırıq. Axirət əzabı isə, daha şiddətli və daha sürəklidir. (Taha surəsi, 124–127)

Rahatlıq və güvən içində yaşamağın zövqünü itiriblər

Cahil insanların ruh halını müşahidə etdiyimiz vaxt, həmişə müəyyən gərginlik və narahatlıq içində olduqlarını, qorxu və narahatlıq dolu dünyada yaşadıklarını görürük. Ara küçələrdə üzlərində dəhşət ifadəsiylə, hər an bir təhlükə ilə qarşılaşma qorxusu içində gəzən insanlar, özlərinə biganə yanaşılacağı narahatlığıyla yaşadıkları bütün hallarından bəlli olan yaşlı və ya kasıb insanlar, kasıblıqlarından ötrü cəmiyyətdə əzilməyin, hörmət görməməyin narahatlığını yaşayanlar, sahib olduqları zənginliyin əllərindən alınacağıının, hər an aldadılacağılarının narahatlığını yaşayanlar bu mühitdəki insan mənzərələrindən yalnız bir neçəsidir. Bu küçədə yaşanan vəziyyətdir. Eyni gərginlik və qorxu mühitləri insanların ən rahat və ən çox güvən içində olmaları lazım gələn yerlərdə də yaşanır. Demək olar ki, hər gün yaşanan ailə mübahisələri, ailələrin uşaqlarına qarşı anlayışsız davranmaları evlərdə yaşanan gərginliklərin səbəblərindən yalnız ikisidir.

İş mühitlərində də vəziyyət bundan fərqli deyil. Bir-birlərinə olan anlayışsız rəftarları və öz deyimləriylə; "bir-birlərini işdən və ya vəzifədən çıxartmağa" istiqamətli rəqabətə girmələrindən ötrü eyni narahatlıq iş yerlərinə də hakim olmuşdur. Bundan ötrü də, bəzi insanlar hər an səhvlik etmək qorxusuyla yaşayır və etdikləri səhvləri gizlədə bilmək üçün böyük gərginliyə qapılırlar.

Bir çox insan ən yaxınlarına belə güvənə bilmir, maddi-mənəvi cəhətdən aldadılmaq ehtimalından ötrü, həmişə gərginlik içində yaşayır. Dünyanın hər yerində uşaqlar öz ailələrinin malını ələ keçirə bilir, ailələr uşaqlarını öldürənədək döyə bilir, eləcə də, pul üçün küçə ortasında qəti tərəddüd etmədən bir-birlərini öldürə bilirlər. Demək olar ki, hər gün televiziya ekranlarına əks olunan, dəhşət və qorxu dolu görünüşləri görürük.

Terror və zorakılıq hadisələri artıq bir çox ölkədə tez-tez görülən adi hadisələrə çevrilmişdir. Yüzlərlə insanın olduğu alış-veriş mərkəzlərinin və ya iş yerlərinin bombalanması, etibarlı zənn edilərək pul yatırılan bankın soyulması və ya bank sahibinin müştərilərini aldadıb pulları mənimsəməsi, evləndikləri və ya yanlarında işlətdikləri, qoruyub himayə etdikləri insanların özlərini aldatması olduqca sıx rast gəlinən hadisələrdir. Qəzet səhifələri, oxucuları hər gün bir qədər də heyrətləndirən bu cür dəhşətəməz hadisələrlə doludur.

Bəs bütün bunların səbəbi nədir?

Əlbəttə ki, kitabın əvvəlindən etibarən üzərində dayandığımız kimi, bu vəziyyətin də əsas səbəbi, bu mərhəmətsiz hərəkətləri edən insanların Quran əxlaqını yaşamamaları, Allahdan lazımcına qorxmamalarıdır. Allahdan lazımcına qorxsalar, heç kəs heç kəsə qarşı haqsız və ədalətsiz rəftar göstərə bilməz, hər kəs bir-birinin yaxşılığını düşünər, bir-birini qoruyub himayə edər və gözəl əxlaq göstərər. Heç kəs həmişə narahatlıq və gərginlik içində

yaşamaq məcburiyyətində qalmaz, rahatlıq və əmin–amanlıq dolu mühit meydana gələr.

Qorxu və narahatlıqlardan xilas olmaq isə, ancaq Allaha təvəkkül etməklə mümkün olar. Çünki yaşanan sıxıntı və gərginlik bütün hadisələrin Allahın nəzarəti altında meydana gəldiyini dərk etməməkdən, Allaha güvənib təslim olmamaqdan qaynaqlanır. Həmin bu sıxıntıları yaşayan insanlar ətraflarında olub bitən hadisələrin və təmasda olduqları bütün insanların Allahın nəzarəti altında olduğunu qavramırlar. Zəlzələ, sel, yağış və ya yanğın kimi hadisələrin öz–özünə baş verən müstəqil hadisələr olduğuna inanırlar. Allaha iman gətirmədikləri üçün bütün bunların təsadüf, şans və ya uğursuzluq kimi xəyal məhsulu anlayışlara bağlı şəkildə baş verdiyini zənn edirlər. Belə düşündükləri üçün də, hər an yeni bir sürprizlə qarşılaşma ehtimalının verdiyi gərginliyi yaşayırlar. Halbuki həmişə qorxu və narahatlıq içində gəzmək çıxış variantı deyil. Əksinə bu şəkildə çox çətin, narahat və bədbəxt həyat yaşayar, mövcud gözəlliklərdən də heç bir zövq ala bilməzlər.

Çıxış yolu Allaha güvənməkdir. Bütün kainatda olub bitən hər şey yalnız Allahın nəzarəti altındadır. Həmçinin Allah iman gətirən qulları üçün hər hadisəni xeyirli yaradar. İman gətirənlər də yaxşı və ya pis, gözəl və ya çirkin görülən bütün hadisələri Allahın insanları sınamaq və gözəl rəftarlar göstərənləri mükafatlandırmaq üçün yaratdığını bilirlər. Dolayısıyla necə bir hadisə ilə qarşılaşsalar da, Allahın özlərini qoruyacağını və hər hadisənin özləri üçün xeyirli olacağını bilirlər. Bundan ötrü də, içləri çox rahatdır. Allah, bu həqiqəti görüb Özünə səmimiyyətlə təslim olan qullarını Qatından endirdiyi **"rahatlıq və etimad duyğusu"** ilə dəstəkləyir:

Möminlərin imanı üstünə iman artırmaq üçün onların qəlbinə rahatlıq və etimad duyğusu göndərən Odur. Göylərin və yerin orduları Allahındır. Allah Biləndir, hökm və hikmət sahibidir. (Fəth surəsi, 4)

Eynilə dünyada baş verən hadisələr kimi, bütün insanlar da yenə Allahın nəzarəti altında, Onun icazəsi ilə və Onun məlumatı daxilində hərəkət edirlər. Allahın Quranda: **"Əgər Allah sənə bir zərər toxundursa, bunu Ondan başqa heç kəs aradan qaldıra bilməz. Əgər sənə bir xeyir diləsə, heç kəs Onun lütfünün qarşısını ala bilməz. O, bunu Öz qullarından istədiyinə nəsis edər. O, Bağışlayandır, Rəhmlidir"** (Yunis surəsi, 107) ayəsi ilə ifadə etdiyi kimi, Allah icazə vermədikcə heç kəs heç kəsə nə zərər, nə də fayda verə bilər.

Bu həqiqəti bilmək, möminlərə qorxudan, narahatlıqdan, gərginlikdən uzaq, rahat və əmin–amanlıq dolu bir həyat təmin edər. Allaha iman gətirmək və Qurana tabe olmaq əvəzinə, öz azğın məntiqlərinə görə yaşamaqda israr edən cahil insanlar isə, bu əmin–amanlığın, rahatlığın, xoşbəxtliyin zövqündən uzaq həyat yaşayırlar. Bu, inkarlarına qarşılıq, Allahın onlara dünya həyatında yaşatdığı itkilərdən yalnız biridir.

Hörmətli Adnan Oktarın 2 aprel 2008–ci il tarixli mətbuat konfransından

Adnan Oktar: Mən küçədə insanlara baxıram, bir–birlərinin üzlərinə belə baxmırlar gəzərkən, yeriyyərkən. Hər kəs bir–birindən qorxur, böyük sevgisizlik var. Halbuki insan yolda yeriyyərkən birini gördükdə salamlaşar, kefini əhvalını soruşar, gülürüz göstərər, elə deyil? Sevgiyə baxar, belə şey olmaz. Bu gedişat da nədir? Millət bir–birini sevsin, millətimiz bir–birini sevsin. Artıq bu dəhşət mühiti, bu sıxıntı mühiti aradan qalxsın...

Hörmətli Adnan Oktarın İxlas Xəbər Agentliyinə verdiyi müsahibə, 6 aprel 2008–ci il.

Adnan Oktar: Qardaşlıq əlaqələri yaxşı şəkildə gücləndirilməlidir, sevgi əlaqələri yaxşı şəkildə gücləndirilməlidir. Mən çölə çıxıram, insanlara baxıram, insanların üzü gülmür. Heç kəs bir–birinin üzünə baxmır, heç kəsdə sevgi əlaməti yoxdur. Üzləri donuqdur. Bir kərə bu bəla aradan qaldırılmalıdır. Bu sevgi niyə getdi bizim millətimizdən, bu niyə getdi, bu dərhal həll edilməlidir. Çünki ruh enerjisi getmişdir, bu ruh enerjisi yenidən millətimize qaytarılmalıdır. Onları, bir–birlərinə qarşı sevgi gözüylə yaxınlaşdırmaq lazımdır.

Ümidvar olmağın zövqünü itiriblər

Cahil cəmiyyətlərdə insanlar; "həyatın bəzi qəti həqiqətləri" olduğuna, belə bir dünyada ümidvar olmağın isə bir növ "təsəlli metodu" olduğuna inanırlar. Onlara görə "pulu olanın güclü olması", "kasıbın normal olaraq əzilməsi", "yaxşılıq etməyin saflıq olması", "doğru danışanın zərər çəkmiş olması", "gözəlliyin, pulun, vəzifənin hər qarını açması" kimi prinsiplər "həyatın həqiqətləri"dir. Bu yanlış dünyagörüşünə görə, insanlar dünyanı bu həqiqətləri bilərək yaşamalı, hadisələri və insanları həmişə bu həqiqətləri göz qabağında saxlayaraq qiymətləndirməlidirlər. Çünki bu batil inanclarına görə həyat qəti şəkildə bu qanunlar əsasında davam edir. Həmçinin yenə öz deyimləriylə; "dünya tərsinə dönmədikcə" bu qanunlarda heç bir dəyişiklik olmayacaq.

Halbuki insan həyatında "həyatın həqiqətləri" deyə bir anlayış etibarlı deyil. Təkcə Allahın Quranla bildirdiyi həqiqətlər var. Həmçinin Allah insanlara ümidvar olmalarını əmr edir. Çünki Allah hər şeyə qadirdir. Allah, Özünə dua edənin duasını qəbul edəcəyini bildirir, yaxşı və gözəl rəftarlar göstərənlər üçün, həmişə daha artığı və daha gözəli olduğunu qeyd edir:

Göylərdə və yerdə nə varsa, Allahındır. Bu, Allahın pislik edənlərə əməllərinin cəzasını verməsi, yaxşılıq edənləri isə ən gözəli ilə mükafatlandırması üçündür. (Nəcm surəsi, 31)

Lakin cahil insanlar həyatlarını olduqca azğın inanclar üzərində qurduqları üçün, ortaya pessimist və ümitsiz ruh halı çıxar. Bütün dünyanı, yaşadıkları hadisələri, qarşılaşdıqları insanları həmişə bu ruh halıyla, bu dünyagörüşüylə qiymətləndirirlər. Bundan ötrü də, bədbəxt həyat yaşayırlar.

Pessimizm və tərs dünyagörüşü bütün həyatlarına hakimdir. Gələcəyə dair bitib tükənməyən narahatlıqlar yaşayırlar. Hər biri sabah nələ olacağını, ideallarının, istəklərinin necə formalaşacağını düşünüb həmişə narahat olurlar. Demək olar ki, hər gün; yolda, avtobusda, iş yerlərində, hər gecə yataqlarına uzandıqlarında içlərində həmişə bu mövzuları düşünər, bunlar barəsində ağıllarında minlərlə xəyali ssenari qururlar. Sonra da günlərlə bu xəyali mənfi halları yox etməyə çalışır və ortadan qaldırmaq üçün mübarizə aparırlar. Məsələn, hələ universitetinə qəbul olmadan, dörd ilin necə keçəcəyinin, necə məzun olacaqlarının, məzun olduqdan sonra necə iş tapacaqlarının narahatlığını yaşayırlar.

Bütün bunları düşünərkən hadisələri öz zehinlərində həmişə ola biləcək ən mənfi şəkildə canlandırır, hələ universitetə başlamadan, qəti şəkildə gerçəkləşəcəyinə inandıqları bu hadisələrin yaratdığı kədər hissini yaşamağa başlayırlar. İstədikləri ixtisasa qəbul ola

bilməyəcəklərini, qəbul olsalar da bunun maddi xərcini ödəyə bilməyəcəklərini, eləcə də, işləmək məcburiyyətində qalacaqları üçün dərslərində uğur qazana bilməyəcəklərini, məzun ola bilməyəcəklərini, olsalar belə, iş tapa bilməyib bu qədər zəhmətdən sonra işsiz qalacaqlarını düşünərlər. Cahil insanların yaşadığı bu ruh halı yalnız gələcəyə dair planlarında deyil, gündəlik həyatlarında da özünü göstərir. Məsələn, səhər evdən çıxdıqları andan etibarən işlərində gecikəcəklərinin, avtobuslarına çata bilməyəcəklərinin narahatlığını yaşayırlar. Avtobuslarına vaxtında çatsalar belə, bu dəfə də, sıx nəqliyyatın hərəkətinin yaranması ehtimalını düşünüb sıxılırlar. Əgər avtobuslarına vaxtında çata bilməsələr, işlərinə gecikəcəklərinin, müdirləri tərəfindən tənbeh olunub alıb iş yerindəki insanlar üzərində mənfi təəssürat yaradacaqlarının dərdinə qapılırlar. Qurduqları bu xəyallara, bütün bunlar üçün yenə xəyali çıxış yolları tapmağa başlayırlar. Məsələn, işə gecikdiklərində bunu müdirlərinə necə açıqlayacaqlarına dair zehinlərində xəyali sözlər quraşdırır, məsuliyyətsiz olmadıqlarını göstərmək üçün, gün ərzində nələrdə biləcəklərinə dair ssenarilər qururlar.

Halbuki Allah Quranda: **"Qeybin açarları Onun yanındadır, Onları yalnız O bilir. O, quruda və dənizdə nələrdə olduğunu bilir. Onun xəbəri olmadan yerə düşən bir yarpaq belə yoxdur. Yerin qaranlıqlarında elə bir toxum, elə bir yaş və elə bir quru şey yoxdur ki, açıq-aydın Yazıda (Lövhə-Məhfuzda) olmasın"** (Ənam surəsi, 59) ayəsi ilə, hələ yaşanmamış hadisələri yalnız Özünün biləcəyini bildirmişdir. Çünki keçmişdəki və gələcəkdəki bütün hadisələri Allah yaradır. Dolayısıyla insanın öz-özünə zehində ssenarilər qurması və bitib tükənməyən xülyalara qapılması tamamilə mənasızdır. Hadisələr, Allah necə istəsə o cür də olacaq.

Həmçinin Allah insanlara: **"...Allahın mərhəmətindən ümidinizi üzməyin. Çünki Allahın mərhəmətindən ancaq kafir insanlar ümidlərini kəsər"** (Yusif surəsi, 87) ayəsi ilə heç vaxt ümitsizliyə qapılmamalarını əmr edir. Digər bir ayəsində isə Allah: **"Qullarım səndən Mənim barəmdə soruşsalar, Mən onlara yaxınam, Mənə yalvaranın duasını yalvardığı vaxt qəbul edərdəm. Qoy onlar da Mənim çağırışımı qəbul edib Mənə iman gətirsinlər ki, doğru yola yönələ bilsinlər"** (Bəqərə surəsi, 186) deyər bildirir və Özünə dua edənin duasına cavab verəcəyini xatırladır. Ümidvar olaraq, heç bir şübhəyə və vəsvəsəyə qapılmadan Allahın qəti olaraq kömək edəcəyini bilərək edilən bir dua (Allahın icazəsi ilə) qarşılıq tapacaq.

Pessimizmə qapılmaq, hadisələri mənfi gözlə qiymətləndirmək və ya gələcəyə pessimist ruhla baxmaq üçün, heç bir səbəb yoxdur. Yeganə şərt səmimi-qəlbədən Allaha iman gətirmək, Ona könlükdən güvənmək, nəticə nə olsa da, bunun xeyir olacağını bilərək Allaha təslim olmaqdır.

Allaha iman gətirməməkdə israr edən və tamamilə öz cahil məntiqləri çərçivəsində formalaşan bir həyat yaşamaqda inad edən cahil insanları, Qurandan üz döndərmələrinin qarşılığını pessimist və ümitsiz ruh halı içində yaşayaraq alırlar. Axirətdə isə, inkardakı bu israrlarının qarşılığını qurtulmaqdan ümid kəsmiş bir həyat təzi yaşayaraq alırlar. Allah

inkarçıların bu vəziyyətini Quranda belə bildirir:

Şübhəsiz ki, günahkarlar əbədi olaraq Cəhənnəm əzabı içində qalacaqlar. Onların əzabı yüngülləşdirilməyəcək və onlar orada naümid qalacaqlar. Biz onlara zülm etmədik, lakin onlar özləri zalım idilər. (Zuxruf surəsi, 74–76)

Ağlın və dərin düşünməyin zövqünü bilməzlər

Ağıl insanların ən çox ehtiyac duyduqları, lakin ətraflarında çox nadir halda rastlaşa bildikləri xüsusiyyətlərdən biridir. Bəzi insanlar istər gündəlik həyatlarında qarşılaşdıqları problemləri həll edərkən, istərsə də, gələcəyə dair planlar qurarkən, bütün incəlikləri ən mükəmməl şəkildə hazırlayıb ən ağıllı qərarlar almağı və sağlam addımlarla hərəkət etməyi istəyərlər. Öz bilik, təcrübə və mühakimələrinin qeyri-kafi qaldığı anlarda isə, özlərinə yol göstərəcək ağıllı, fərasətli, bəsirətli insanların köməyinə ehtiyac duyarlar. Lakin hər vaxt istədikləri bu ağıllı özlərinə verə biləcək insanlara rast gələ bilməzlər. Ətraflarındakı insanlardan eşidə bildikləri sözlər, öyrənə bildikləri çıxış yolları həmişə eyni tövsiyələrdən ibarət olar.

Bunun mühüm bir səbəbi, cahil insanların ətraflarındakı digər insanları razı salmağa istiqamətli, özlərindən gözlədikləri bir həyat təzi yaşamalarıdır. Doğru, gözəl və faydalı olanı araşdırıb tapmaq əvəzinə, özləri üçün dünya həyatında hansı şəxsiyyəti uyğun hesab edirlərsə həmin şəxsiyyətin tələb etdiyi cahil meyarlar əsasında yaşamalarıdır. Belə olduqda həmin bu insanlar "dəyişməz bir həyat" yaşamağa başlayarlar.

Dəyişməz bir həyat təzində, düşünməyə və ağıl işlətməyə yer yoxdur. İnsanların harada nə edəcəkləri, necə davranacaqları, hansı üsullardan istifadə edəcəkləri həmişə əvvəldən təyin olunmuşdur, nəsildən-nəslə ötürülən dəyişməz həyat təzi var. Bu həyat təzini sorğu-sual etmək, səhvlərini görüb doğrularla dəyişdirmək qətiyyənlən yanaşılmayan rəftardır.

Allah Quranda cahil cəmiyyətdəki bu dünyagörüşünə belə diqqət çəkir:

Onlara: "Allahın nazil etdiyinə tabe olun!" – deyildikdə, onlar: "Xeyr, biz atalarımızın tutduğu yolu tutacağıq!" – deyirlər. Bəs ataları bir şey anlamayıb doğru yola yönəlməyiblərsə necə? (Bəqərə surəsi, 170)

Bəzi insanlar atalarından özlərinə miras qalan həyat təzinə elə alışıblar ki, həyatlarının hər mərhələsində ağıllı çatışmadığını hiss etdikləri halda, bunu necə əldə edə biləcəklərini düşünməyə belə yanaşmazlar. Halbuki ağıllı mənəviyi imandır. Allah bu həqiqətə Quranda: **"Ey iman gətirənlər! Əgər Allahdan qorxsanız, O sizə haqla nahaqqı ayırd etmə bacarığı verər, günahlarınızdan keçər və sizi bağışlayar. Allah böyük lütf sahibidir"** (Ənfal surəsi, 29) ayəsiylə diqqət çəkir.

Ağıl işlətmək və yenilik gətirə bilmək, əsaslı çıxış yolları gətirmək, qəlibləşmiş

hərəkətlərdən kənara çıxma bilmək iman gətirənlərə məxsus xüsusiyyətdir. Allahın Quranla bildirdiyi həqiqətləri qavramaq və Qurana uyğun yaşamaq insana ağıl qazandırır. Cahil cəmiyyətin ağıldan məhrum cəmiyyət olması da, məhz bu həqiqətlərdən xəbərsiz olmalarından və həyatlarını yanlış təməllər üzərində qurmalarından qaynaqlanır.

Ağlın çatışmazlığı cahil cəmiyyətə ikinci bir şeydən daha məhrum edir. Ağllarını işlətmədikləri üçün, düşünmək kimi mühüm xüsusiyyətdən də məhrum yaşamaq məcburiyyətində qalarlar. Quranın bir çox ayəsində Allah "düşünməyin" və "dərin düşünməyin" əhəmiyyətinə diqqət çəkir. İnsan düşünərək həqiqətləri görür, doğruları tapar, gözəl rəftarlar göstərir və insani xüsusiyyətləri ancaq düşünməklə qazanar.

Allah Quranda düşünməyən və ağllarını işlətməyən insanların vəziyyətinə belə nümunə gətirir:

İnkarçıların məsəli çığırtı və bağırtıdan başqa bir şey eşitməyib (duyduğu və ya eşitdiyi şeyin mənasını bilməyən və dayanmadan) bağıran (bir heyvan)ın məsəlinə bənzəyir. Onlar kar, lal və kordurlar, bundan ötrü ağllarını işlədə bilməzlər. (Bəqərə surəsi, 171)

Şübhəsiz ki, Allah yanında, yerdə çırıpanların ən pisi (qətiyyə) ağlını işlədə bilməyən karlar və lallardır. (Ənfal surəsi, 22)

Zəka məhfumu, insanın düşünmə, qavrama, mühakimə etmə və nəticə çıxartma qabiliyyətlərini ifadə edir. İlk dəfə qarşılaşılan və ya ani şəkildə baş verən hadisələrə uyğunlaşma təmin edə bilmə, anlama, öyrənmə, analiz qabiliyyəti, beş duyğunun, diqqətin və düşüncənin cəmləşdirilməsi, incəliklərə diqqət yetirilməsi həmişə zəka sayəsində yerinə yetirilir. Dolayısıyla ağıldan məhrum insanlar zəkaları sayəsində yaşamağa davam edə və ehtiyaclarını ödəyə bilirlər. İşləyərək, vərdiş edərək, özlərini öyrədərək, əldə etdikləri bilik, illər ərzində topladıqları məlumat və təcrübələrdən istifadə edərək müəyyən nöqtəyə qədər ortaya bir şeylər çıxarda bilirlər. Lakin ağıl insana bütün bunlardan fərqli olaraq, fərqli qavrayış və dərinlik qazandırır.

Ağıl insana geniş dünyagörüşü qazandırır. Hər şeydən əvvəl hər mövzuda insana yol göstərir və doğruya çatdırır. Normal, ilk dəfə yaşanılan və ya gözlənilməz hadisələr qarşısında ən məqbul rəftarı göstərə bilməsini, içindən çıxılmaz kimi görülən, düyünə çevrilmiş məsələlərə çıxış yolu gətirə bilməsini, istənilən məsələdə ən doğru diaqnozları edə bilməsini təmin edir. Bununla yanaşı sevmək, sevilmək, etimad duyğusu verə bilmək kimi xüsusiyyətlər də yenə ancaq ağılla qazanıla bilər; insan ağlının dərəcəsi səviyyəsində sevə bilər və yenə ağlının dərəcəsi səviyyəsində hörmətini ifadə edə bilər.

Ağıl insan həyatındakı maddi-mənəvi hər şeyin keyfiyyətini artırır. Ağıllı insanın söhbəti, sözləri və bütün rəftarları çox zəngin olar. Dünyagörüşü çox geniş, alışılından kənar, bənzərsiz və nümunəsiz olar. Hər rəftarı, hər sözü hikmətli, doğru və məqsədəuyğun olar.

Məhz cahil cəmiyyət bu mühüm və əhəmiyyətli xüsusiyyətdən məhrumdur. Həyatlarını ağılın işlədilmədiyi, dəyişmədən yaşanılan, cəmiyyət psixologiyasına əsasən; "kim nə deyər" düşüncəsiylə hərəkət edilən bir dünyada davam etdirərlər. Bu da ortaya, nöqsanlarını görə bilməyən, bunlara daimi çıxış yolları gətirə bilməyən, xoşbəxtliyi yanlış yollarda axtaran bir insan modeli çıxmasına səbəb olar.

İffətli, təmkinli və şərəfli olmağın zövqünü itiriblər

Cahil cəmiyyətlərdə insanlar bir-birinə bəzi məlum maddi dəyərlərə görə hörmət göstərirlər. Lakin bu hörmət səmimi deyil, əksərən saxta və qarşı tərəfin sahib olduğu imkanlardan mənfəət əldə etməyə əsaslanan duyğu olar. İnsanların bir-birlərinə qarşı həqiqi mənada hörmət göstərmələrini təmin edəcək xüsusiyyətlər isə, bu maddi dəyərlərlə qətiyyən ölçülə bilməyəcək qədər qiymətli və təqlid edilməsi qeyri-mümkün olan fəzilətlərdir. İffət, təmkin və şərəf kimi məhfumlar bu fəzilətlərdən bəziləridir. Bu məhfumlar bir insana dəyər və mənə qazandıran, insanların gözündə həqiqi mənada hörmət və sevgi oyandıran xüsusiyyətlərdir. Dünyanın ən zəngin, ən gözəl və ya ən yüksək rütbəli insanı olsa belə, bunların heç biri insanların ruhunda iffətli, təmkinli və şərəfli insana qarşı duyulan hörmət hissini meydana gətirə bilməz. İffətli və təmkinli bir insana təbii hörmət göstərilir. Bu xüsusiyyətlərə sahib bir insanın təbii heybəti və gözəlliyi, təbii ruh dərinliyi və nəcibliyi vardır.

Cahil insanlar isə, iffətli olmağın zövqünü və gözəlliyini, iffətli insanlara qarşı duyulan bu heyranlığı yaşaya bilməzlər. İstər əxlaqi, istərsə də, ictimai sahədə hər keçən gün artan pozulma, insanlara bu rəftar gözəlliyinin əhəmiyyətini unutturmuşdur. Pozulmanı müasirlik əlaməti kimi qəbul edən bəzi cahil insanlar, bu cür fəzilətlərdənsə, bir-birlərinin qarşısında üstünlük qazana biləcəkləri dünyəvi xüsusiyyətlərə əhəmiyyət verirlər. Bir insanın hansı mahalda yaşadığı, hansı marka və hansı model avtomobilə sahib olduğu, ən son modanı izləyib-izləmədiyi, ən son meydana gələn musiqi qruplarının musiqi albomlarını tanıyıb-tanımadığı kimi mövzular bu insanlar üçün iffət və təmkindən olduqca əhəmiyyətli hala gəlmişdir. Özlərinə bir dost seçəcəkləri vaxt, bu insanın əxlaq səviyyəsinə, iffətinə, şərəfinə baxmaq ağıllarına xeyli vaxtdan sonra gəlir.

Hətta Quran əxlaqını yaşamayan bəzi insanlar, bir insanın iffətinə əhəmiyyət verməsini, şərəfli və təmkinli rəftarlar göstərməsini heç istəməzlər. Bundan ötrü də, dostluq əlaqəsi quracaqları insanları da öz yanlış dünyagörüşlərinə sahib insanlar arasından seçməyi seçirlər. Lakin, əlbəttə ki, bu vəziyyətdə də bir-birlərinə hörmət göstərə bilməzlər. Əksinə, əxlaqlarındakı pozulmanın dərəcəsinə müvafiq şəkildə bir-birlərinə qarşı mümkün qədər çirkin və tərs rəftarlar göstərirlər ki, məhz bu da yaşadıkları çirkin əxlaqın özlərinə geri qayıdan sızıntılarından biridir.

Cahil cəmiyyətin zövq almağı itirdiyi digər bir xüsusiyyət də, şərəfdir. Kiçik insanların səviyyəsinə düşməmək, sadə davranışlara, kiçik mənfəətlər əldə etmək üçün saxtakarlıqlara, yalana, ikiüzlülüyə tənəzzül etməmək, insanların cahil rəftarlarına yetkin davranışlarla və gözəl əxlaqla cavab vermək cahil cəmiyyət insanların çoxunun əməl etmədiyi rəftarlardır. Şərəfi daha çox pul, mal-dövlət, etibar sahibi olmaqla, qürurlu olmaqla, deyilən sözün

altında qalmamaqla, insanlara yuxarıdan aşağı baxmaqla, sahib olduqlarıyla öyünərək qazana biləcəklərini zənn edərlər.

Bəs iffət, şərəf, təmkin kimi fəzilətlərin itirilib bunların əvəzinə maddi dəyərlərin əhəmiyyət qazandığı bir dünya bu insanları necə bir həyata sürükləyər?

Hər şeydən əvvəl əxlaqi pozğunluq insanlara zənn etdikləri kimi sərbəstlik və ya rahatlıq gətirməz. Tam əksinə hədd-hüdüdü nədir bilməyən, həyatı ifrat formada yaşayan, mənəvi dəyərləri, insanı insan edən xüsusiyyətləri heç yerinə qoyan insanların yaşadığı bir cəmiyyət modeli bu insanları böyük xaosa və boşluğa sürükləyər. Azğın cərəyanların arxasına düşərək həyatlarını məhv edən, narkotik aludəçisi olub intihara qədər aparan zorakılıq hərəkətləri göstərən gənclərin vəziyyəti, bu kaosun yalnız kiçik nümunələridir. Həmçinin bütün bunlar bu insanların ruhlarında yaşadıkları boşluqdan ötrüdür.

İffətə, təmkinə, şərəfə əhəmiyyət verməyən, gözəl əxlaqa, insani fəzilətlərə ehtiyac duymadan yaşaya biləcəklərini zənn edən bu insanlar mənəvi cəhətdən olduğu qədər, fiziki cəhətdən də xeyli sarsırlar. Ruhlarındakı bu boşluq üz ifadələrinə, baxışlarına, sözlərinə, rəftarlarına da əks olunur. Fiziki cəhətdən nə qədər üstün xüsusiyyətlərə sahib olsalar da, bunların hər biri öz təsirini itirər. Bəlkə də, üz xətləri çox gözəl olar, lakin baxan bir insanın qəlbində təsir və ya həyəcan oyandırmaz. Çünki bir insanın ruhunda məna qalmadıqda, bu boşluq üzünə də əks olunur. Gözlərində boş, mənasız, donuq və ölü baxış meydana gəlir. Bu insanın mənəvi dərinliyinin, ruhi zənginliyinin olmadığı kənardan baxanlar tərəfindən dərhal aydın olar.

Belə insanların bütün həyatlarına, bir-birlərində həqiqətən sevməyə, hörmət və sədaqət göstərməyə dəyəcək xüsusiyyətlər olmadığını daxilən bilməyin verdiyi ruhsuzluq hakimdir. Belə olduqda isə, nə həqiqətən sevə bilər, nə həqiqi mənada dost ola bilər, nə də bir-birlərinə həqiqi mənada dəyər verə bilərlər.

Məhz bütün bunlar cahil insanların Quran əxlaqını yaşamağa yanaşmalarının nəticələrindəndir. Allah qorxusunun olmadığı, insanların vicdanlarının səsinə qulaq asmadıqları, gözəl əxlaqa və bunun gətirdiyi insani dəyərlərə əhəmiyyət vermədikləri bir anlayış tərzində, belə nəticələrin ortaya çıxması olduqca normaldır. Quran əxlaqının yaşanması, insanların bu sıxıntılarında son qoya biləcək yeganə çıxış yoludur. Sevmək, sevilmək, xoşbəxt olmaq, dünya həyatının gözəlliklərindən zövq almaq, ancaq Allahın müəyyənləşdirdiyi gözəl əxlaqa uyğun yaşamaqla mümkün olar.

Cahil insanların heç almadıqları bir zövq: "Allah rızası üçün yaşamaq"

Həyatlarını dünya həyatının arxasınca qaçaraq tükədən cahil insanların itirdikləri zövqlərin biri də, Allah rızasına uyğun hərəkət etməyin, Onun sevgisini, dostluğunu və yaxınlığını ummağın verdiyi böyük həyəcandır. Bu, bir çox cahil insanın həyatları boyu heç anlaya bilmədikləri və heç dadmadıqları çox böyük duyğudur. Bir insanın ən yaxın dostu, yeganə köməkçisi və dəstəkçisi, əsil sevdiyi və bütün həyatını rızasını qazanmağa həsr etdiyi Rəbbimiz olan Allahdır. İmanlı bir insan, oyandığı andan etibarən bütün vaxtını Allahın bəyənəcəyi bir əxlaq göstərə bilmək, Onun sevgisini qazana biləcəyi rəftarlar göstərmək məqsədi ilə keçirər. Allahın razı qalacağını ümid etdiyi bir rəftar göstərə bildiyi hər an, imanlı bir insan üçün böyük həyəcan mənbəyi və böyük sevinc vəsiləsi olar.

Allah üstün güc sahibi olan Yaradıcımızdır və Onun qüdrəti qarşısında hər insanın etməli olduğu, qulluq vəzifələrini tam şəkildə yerinə yetirməkdir. İmanlı bir insan özünü, ibadətlərinə göstərdiyi diqqətlə bəlli edər. Allahın fərz buyurduğu 5 vaxt namaz, dəstəmaz və oruc kimi ibadətlərini həyatı boyu şövqlə davam etdirər. İbni Ömər (r.ə)-dən rəvayət edildiyinə görə, Rəsulullah (s.ə.v) belə buyurmuşdur:

"İslam beş təməl üzərində qurulmuşdur: Allahdan başqa ilah olmadığına və Məhəmmədin Allahın Elçisi olduğuna şahidlik etmək. Namazı doğru-düzgün qılmaq, zəkatı layiqincə vermək, Allahın evi olan Kəbəni həcc etmək və Ramazan orucunu tutmaq". (Buhârî, İmân 1, 2, Tefsîru sûre(2) 30; Müslim, İmân 19-22. Həmçinin baxın: Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13)

Eynilə Allah rızasına uyğun olmayan bir rəftardan, Ona olan sevgisindən ötrü çəkinməsi, Ona olan sədaqətindən və bağlılığından güzəştə getməməsi də, yenə imanlı bir insanın qəlbində böyük xoşbəxtlik hissi yaranmasına səbəb olar.

Saleh mömin bütün həyatı boyu, insanlar arasında Allahın ən sevdiyi, ən çox razı qaldığı, Allaha ən yaxın insan ola bilmək üçün səy göstərər. Bu səyin ruha verdiyi zövq, dünyadakı heç bir nemətdən alınacaq zövqlə müqayisə edilə bilməz.

Allah, bir Quran ayəsində: "...Allah, İbrahimi dost tutmuşdur" (Nisa surəsi, 125) deyər bildirər. Mömin bir insan, peyğəmbərlərin əxlaqını özünə nümunə götürərək, Allahın hz. İbrahimə bəxş etdiyi dostluq nemətinə layiq olub, Allahın yaxınlığını qazana bilmək üçün bütün həyatı boyu səmimi səy göstərər. Allah Quranda iman sahibləriylə əlaqədar belə buyurur:

Önə keçən mühacirlərə və ənsarlara, həmçinin yaxşı işlər görməkdə onların ardınca

gedənlərə gəlincə, Allah onlardan razıdır, onlar da Ondan razıdırlar. Allah onlar üçün ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları hazırlamışdır. Məhz, bu, “böyük qurtuluş və xoşbəxtlik”dir. (Tövbə surəsi, 100)

İmanlı bir insan Allahın ayədə bildirdiyi insanlardan ola bilmək və Rəbbimizi razı salmaq üçün, əlindən gələn hər şeyi edər. Bu səmimi səyin ruhda yaratdığı coşğu, vicdanda oyandırdığı rahatlıq və etimad duyğusu insana çox böyük zövq verir. Bütün bu zövqlər möminlərin axirətdə də əbədiyyən alacaqları nemətlərdəndir. Allah, iman sahibi qulları üçün axirətdə də; "rəhmətinin, rızasının və cənnətinin" olduğunu müjdələyir:

De: “Sizə bunlardan daha yaxşısı barədə xəbər verimmi? Allahdan qorxanlar üçün Rəbbi yanında ağacları altından çaylar axan, içində əbədi qalacaqları Cənnət bağları, pak zövcələr və Allahın rızası vardır”. Allah qullarını görür. (Ali İmran surəsi, 15)

Məhz cahil insanlar bütün bu nemətlərin varlığından xəbərsiz həyat tərzi yaşayırlar. Vicdanlarının səsinə qulaq asmadan, yalnız nəfslərinin istəkləri ardınca qaçaraq yaşadıkları üçün, bütün bu gözəlliklərdən məhrum qalarlar. Həmçinin bu məhrumiyyət digər nemətlərdə olduğu kimi, axirət həyatında da Allah istədiyi müddətcə davam edəcək.

İtirilən bütün zövqləri yenidən qazanmaq mümkündür

Dünyanın bir-birindən gözəl nemətləri əlinin altında olduğu, bütün imkanlar özünə təqdim edildiyi halda, bunların heç birindən zövq almadığını, qəti xoşbəxt ola bilmədiyini dilə gətirən bir çox insan var. Bu şəkildə dünya həyatını sıxıntı və çətinlik içində yaşadığını görən bir insan, artıq həyatının müəyyən mərhələsində dayanıb düşünməli, nə etdiyini, hansı məqsəd əsasında, hara doğru sürükləndiyini sorğu-sual etməlidir. Bu insan; "bu cür gözəlliklərlə təchiz edilmiş, zövq verəcək nemətlərlə dolu bir dünyada həyat, bu qədər sıxıntılı, bu qədər bədbəxtlikdə və əzab dolu olmamalıdır" deyə düşünməli, ruhundakı boşluğun, həyatındakı mənasızlığın səbəbini araşdırmalıdır. Daha çox vaxt itirməyin bədbəxtliyini artırmaqdan başqa bir işə yaramayacağını anlamalı və ciddi axtarış içində olmalıdır.

Həyatını dünyadan və əlindəki imkanlardan ən böyük faydanı və zövqü qazanmaq üzərində qurduğu halda (düşündüyünün tam əksinə) zövqü və xoşbəxtliyi demək olar ki, heç dada bilməməsində xüsusi hikmət olduğunu görməlidir. Bu vəziyyətin, Allahın mərhəmətinin və rəhmətinin gərəyi olduğunu görməlidir. Allah ona hələ vaxtı olduğu və hələ də ölümlə qarşılaşmadığı bir vaxtda, dayanıb düşünməsi və yanlış yolda olduğunu anlaması üçün fürsət verir.

Əhəmiyyətli olan isə, insanın bütün bunları, gücünün, sərvətinin, sağlamlığının, gəncliyinin, gözəlliyinin əldən getdiyini, ölümün artıq özünə qəti şəkildə yaxınlaşdığını anladığı anda deyil, Allah özünə bu həqiqəti göstərdiyi, vicdanı özünü ilk xəbərdar etdiyi anda qəbul edib sorğu-sual etməlidir.

Səmimi şəkildə bu nöqtəyə gəldiyi vaxt, Allahın icazəsi ilə vicdanı ona doğru yolu göstərəcək və etməli olduğu şeyi söyləyəcək. Bütün insanlara şah damarlarından daha yaxın olan və hər şeyi bilən Rəbbimiz onun qəlbindəki bu istəyi və axtarışı biləcək və ona mütləq doğru yolu, bu sıxıntılı həyatdan qurtulma yollarını göstərəcək.

İnsanların həyatlarında müsbət bir dəyişiklik yaranmırsa, ruhlarında gözəl və yaxşı olana doğru irəliləyiş olursa, bunun qəti şəkildə özlərindən qaynaqlandığı unudulmamalıdır. Allah bu həqiqəti Quranda: **"Sənə yaxşılıqdan hər nə gəlersə Allahdandır, pisləkdən də sənə nə gəlersə o da özündəndir..."** (Nisa surəsi, 79) ayəsiylə insanlara bildirir. Eləcə də, Allahın digər bir ayədə: **"Bu, ona görədir ki, bir camaat nəflərində olanı dəyişməyincə, Allah da onlara verdiyi neməti dəyişən deyildir. Şübhəsiz ki, Allah Eşidəndir, Biləndir"** (Ənfal surəsi, 53) deyə bildirdiyi kimi, insanın yaşadığı bu vəziyyətin dəyişməsi üçün, həmin insan ruhunda səmimi dəyişiklik etməlidir. Bu dəyişikliyi etdiyi, səmimi sorğu-sual apardığı və səmimi niyyət dəyişikliyinə qərar verdiyi anda isə, Allah bunu biləcək və bu insanın üzərindəki nemətini dəyişdirəcək.

Allah sonsuz rəhmli və bağışlayan, rəhməti çox geniş olandır. Allah: "Yalnız tövbə edənlər, (özlərini və başqalarını) düzəldənlər və (endiriləni) bəyan edənlər istisnadır. Mən onların tövbəsini qəbul edərəm. Mən tövbələri qəbul edənəm, Rəhmliyəm!" (Bəqərə surəsi, 160) ayəsi ilə insanlara sonsuz rəhmətini xatırladır.

Allahın istədiyi əxlaqı yaşadığı təqdirdə, Rəbbimiz, kimliyindən və əvvəllər necə rəftarlar göstərdiyindən asılı olmayaraq, həmin insanı bağışlayacağını, pis əməllərinin yaxşı əməllərə çevirəcəyini, gözəl əxlaqına qarşılıq axirətdə olduğu kimi, dünya həyatında da yaxşılıq və gözəllik yaradacağını bildirir. Allahın bu həqiqəti bildirdiyi ayələrindən bəziləri belədir:

Xeyr! Kim yaxşı işlər görüb Allaha təslim olarsa, Rəbbi yanında onun mükafatı olar. Onlara heç bir qorxu yoxdur və onlar kədərlənməyəcəklər. (Bəqərə surəsi, 112)

Beləliklə Allah onlara həm dünya mükafatını, həm də gözəl axirət mükafatını verdi. Allah yaxşı iş görənləri sevir. (Ali İmran surəsi, 148)

Kim yaxşılıq gətirərsə, ona gətirdiyinin on qat əvəzi verilər... (Ənam surəsi, 160)

... Həqiqətən, Allahın mərhəməti yaxşılıq edənlərə yaxındır. (Əraf surəsi, 56)

...Həqiqətən, yaxşı işlər pis əməlləri silib aparır. Bu, öyüd alanlar üçün bir öyüddür. Səbir et! Həqiqətən, Allah yaxşı iş görənlərin mükafatını puç etməz (Hud surəsi, 114–115)

Ancaq tövbə edən, iman gətirən və saleh əməllər edənlərdən başqa. Allah onların pis əməllərini yaxşı əməllərlə əvəz edər... (Furqan surəsi, 70)

Hər kim yaxşı əməllə gəlsə, ona daha yaxşısı verilər. Onlar o gün qorxusuna qarşı əmin–amanlıq içində olacaqlar. (Nəml surəsi, 89)

...Bu dünyada yaxşılıq edənləri yaxşılıq gözləyir. Allahın yaratdığı yer üzü geniştir. Yalnız səbir edənlərə mükafatları hesabsız veriləcəkdir. (Zumər surəsi, 10)

İman gətirib yaxşı işlər görən qullarına Allahın müjdə verdiyi nemət budur. De: "Mən sizdən bunun əvəzində yaxın sevgidən başqa bir şey istəmirəm". Kim bir yaxşılıq etsə, onun savabını artırırıq. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, şükrün əvəzini verəndir. (Şura surəsi, 23)

...Biz yaxşı iş görənləri belə mükafatlandırırıq. (Yusif surəsi, 22)

Allah, səmimi axtarış içində olan insanlara mütləq yol göstərəcək və mütləq kömək edəcək. Əvvəllər həyatlarına hakim olan qorxunu, qaranlığı, kədəri, sıxıntı yox edəcək, bunların yerinə qəlblərinə rahatlıq və etimad duyğusunu yerləşdirəcək.

Bütün bu həqiqətləri görən və səmimi şəkildə: **"Allahın ipindən möhkəm yapışaraq"** (Ali İmran surəsi, 103) Rəbbimizə təslim olan bir insan artıq **"qopmayan dəstəkdən yapışdığını"** (Loğman surəsi, 22) və Allahın diləməsi istisna olmaqla, qətiyyənlə ziyana uğramayacağını, dünyada və axirətdə bütün nemətlərdən ən çox zövqü alaraq, ən gözəl həyatı yaşayacağını bilməlidir. Allah Quranda belə bildirir:

Əgər Allah sənə bir zərər toxundursa, bunu Ondan başqa heç kəs aradan qaldıra bilməz. Əgər sənə bir xeyir diləsə, heç kəs Onun lütfünün qarşısını ala bilməz. O, bunu Öz qullarından istədiyinə nəsis edər. O, Bağışlayandır, Rəhmlidir. (Yunis surəsi, 107)

Mömin olaraq yaxşı iş görən kişi və qadınlara, əlbəttə, gözəl həyat bəxş edəcək və etdikləri ən yaxşı əməllərə görə onları mütləq mükafatlandıracağıq. (Nəhl surəsi, 97)

Dünyəvi zövqlərin bitdiyi an: Ölüm

Dünya həyatına hərisliklə bağlanan bütün insanların çox yaxşı bildiyi, ancaq həmişə qaçmağa çalışdıqları mühüm bir həqiqət var, **belə ki, bu ölümdür və hər insan bir gün mütləq bununla qarşılaşacaq.** Eləcə də, ölüm bütün həyatını dünya həyatı üzərində qurmuş bir insanın bu dünya həyatı üçün, çəkdiyi bütün zəhməti bir anda silib yox edəcək və tamamilə mənasız hala gətirəcək. On illər boyu göstərilən səy, yığılıb toplanılan mallar, insanlar arasında öyünülən bütün dəyərlər, ölümlə birlikdə bütün gücünü itirəcək. İnsan dünyanın ən zəngin, ən gözəl, ən hörmətli və ya ən tanınmış insanı da olsa, bir anda bütün maddi dəyərlərini itirəcək. Bədəni qısa müddətdə yanına yanaşıla bilməyəcək qədər pis vəziyyətə düşəcək, sonra isə, çürüyüb yox olacağı torpağın altına qoyulacaq. Axirətə inanmayan bir insan üçün dünya həyatına dair on illər boyu aparılan bütün mübarizə, yalnız bu aqibət üçündür. Həyatı hərisliklə yaşamağa çalışmaq, bütün zövqləri doyunca alıb tükətməyə çalışmaq, insanın uğrayacağı aqibətdən baxımından heç nəyi dəyişdirməyəcək. Ölüm bütün bu zövqləri mütləq yox edəcək.

Həmçinin ölüm, inkarçı insanlar üçün hərisliklə bağlanılan hər dəyərin bitdiyi, bunun yerinə çox böyük peşmanlığın və çətin bir həyatın başladığı bir an olacaq. Allah, bu insanların əbədiyyən davam edəcək bu əzabdan əvvəl, ölüm anlarında da böyük əzab yaşayacaqlarını Quranda bildirir:

Bəs mələklər onların üzlərinə və arxalarına vura-vura canlarını alanda necə olacaq?
(Məhəmməd surəsi, 27)

...Zalımları ölüm girdabında olduqda, mələklərin də əllərini uzadıb: "Canlarınızı çıxarın! Allaha qarşı nahaq sözlər söylədiyinizə və Onun ayələrinə təkəbbür göstərdiyinizə görə bu gün siz cəzalandırılacaqsınız!" dediklərini bircə görədin. (Ənam surəsi, 93)

Nəhayət ayaq ayağa dolaşacağı zaman - o gün hər kəs Rəbbinin hüzuruna gətiriləcəkdir. O nə Quranı təsdiq etdi, nə də namaz qıldı. Haqqı da yalan saydı və üz döndərdi. Sonra da lovğa-lovğa öz ailəsinin yanına getdi. Sən buna layiqsən, artığına da layiqsən! Yenə layiqsən, artığına da layiqsən! (Qiyamət surəsi, 29-35)

Görüldüyü kimi, ölüm qəti həqiqətdir və inkarçılar üçün Allahın diləməsi istisna olmaqla sonsuz əzabın mütləq başlanğıcıdır. Lakin bəzi insanlar həyatları boyu ölümü

mümkün qədər az xatırlamağa, az yada salmağa və hətta unutmaya çalışırlar. Ta ki, ölüm onlara gəlib çatanadək...

Bütün ömürlərini dünya həyatından bir qədər də artıq faydalana bilməyin hərisliyi ilə yaşayıb tükədən bu insanlar, ölümlə qarşılaşdıqları vaxt, həyatları boyu vicdanlarında həmişə ört-basdır etməyə, düşünməməyə çalışdıqları ölümün nə qədər həqiqət olduğunu anlayırlar. Dərhal Allaha sığınıb bir qurtuluş yolu tapmağa çalışırlar. Lakin Allahın Quranda: **"Sənin Rəbbin və səf-səf düzölmüş mələklər gələcək və o gün Cəhənnəm gətiriləcək. O gün insan düşünüb xatırlayacaq. Lakin bu xatırlamanın ona nə faydası? O: "Kaş axirət həyatım üçün əvvəlcədən hazırlıq görəydim!" deyəcəkdir"** (Fəcr surəsi, 22-24) ayələri ilə ifadə etdiyi kimi, artıq bu peşmanlığın insana faydası olmaz. Çünki Allah insana doğru yolu və üzərindəki rəhmətini görməsi üçün **"müəyyən ömür müddəti"**, vaxt vermişdir. Allah Quranda, ömürlərini qəflət içində tükədən insanların peşmanlığını belə bildirir:

Onlar orada belə bağıracaqlar: "Ey Rəbbimiz! Bizi buradan çıxart ki, əvvəllər etdiyimiz əməlləri deyil, yaxşı əməllər edək". Onlara deyiləcək: "Məgər orada sizə öyüd alacaq insanın öyüd ala biləcəyi qədər uzun ömür vermədikmi? Sizə xəbərdar edən də gəlmişdi. Elə isə dadın əzabı! Artıq zalımlara kömək edən olmaz". (Fatir surəsi, 37)

Allah, özlərinə verilən bu müddəti əleyhlərində istifadə edərək, ölümlə qarşılaşdıqları vaxt, tövbə etməyə qərar verən insanların bu tələblərinin qəbul edilməyəcəyini bildirir. Bundan ötrü də, hər insan Allahın xatırlatdığı bu həqiqəti hələ vaxt olduğu halda, düşünməli və bu geri dönüşü olmayan anı yaşamadan əvvəl Allaha təslim olmalıdır. Yeganə məqsəd dünya həyatının zövqlərindən istifadə etməkdirsə, hər nə qədər istənilməsə və hər nə qədər düşünməməyə çalışılsa da, bunlar bir gün mütləq bitəcək. Allahın bir insan üçün, müəyyənləşdirdiyi ömür müddəti bitdikdə, insanın hərislik etdiyi, arxasınca qaçdığı bütün zövqlər, torpağın altındakı çürümüş bədəni üçün bütün mənasını və dəyərini itirmiş olacaq. Bu düşüncəyə qapılmış insanlar bu açıq həqiqəti görüb anlamalıdırlar. **İnkər, insanlara dünya həyatında bədbəxtlik, ölüm anında peşmanlıq, axirətdə isə əzabdan başqa bir şey qazandırmır. İman isə, insanlara dünya həyatının zövqlərini ən yüksək səviyyədə ala biləcəkləri ruh dərinliyi, axirət həyatında isə, sonsuza qədər zövqlərin ən artığını qazandırır.**

İnsan bu iki şey arasındakı açıq-aydın fərqi görmək və **inkarın zülmətindən xilas olmaq üçün, imanın nuruna təslim olmalıdır.** Bu kitabda inkarçıların qəlblərində yaşadıkları boşluğu və bədbəxtliyi, tükətdikləri zövqləri, özlərinin də həmişə gileyləndikləri həyatlarının mənasızlığını mövzu götürməkdəki məqsəd, insanların həqiqəti görmələrinə və Allaha təslim olmalarına vəsilə olmağa çalışmaqdır. Ümid edirik ki, ölüm anında yaşanılacaq bu peşmanlıqdan əvvəl bütün insanlar Allahın rəhmətinə təslim olar və İslam əxlaqının

gözəlliyini yaşayalar. Çünki Allah bunu əksi olduqda, inkarçıların peşmanlıqlarından ötrü axirətdə **"dəfələrlə müsəlman olmalarını arzulayacaqlarını"** bildirmişdir ki, axirətdə artıq bir daha bu istəklərini gerçəkləşdirmə imkanları qalmayacaq:

O inkarçılar dəfələrlə müsəlman olmalarını arzulayacaqlar. Qoy onlar yeyib-içsinlər, əylənsinlər və (boş) əməllər onların başlarını qatsın. Gələcəkdə biləcəklər. (Hicr surəsi, 2-3)

Axirətdə itirilən nemətlər

Allah inkarçıları əbədiyyən danışdırmayacaq və onları qorumayacaq

...Allah onları danışdırmayacaq, qorumayacaq və onları təmizə çıxarmayacaqdır. Onlar üçün ağırlı-acılı bir əzab vardır. (Ali İmran surəsi, 77)

Allah buyuracaq: "Ora alışın və Mənə heç nə deməyin!" (Muminun surəsi, 108)

Əbədiyyən nə ölə biləcək, nə də yaşaya biləcəklər

O kimsə ki, ən böyük oda atılacaq, o orada nə öləcək, nə də yaşaya biləcək. (Əla surəsi, 12-13)

...Ona hər yandan ölüm gələcək, lakin o, ölməyəcəkdir... (İbrahim surəsi, 17)

Dünya həyatında sonsuza qədər yaşamağı istədikləri halda, orada ölməyi istəyəcəklər

Onlar əlləri boynunda bağlı halda Cəhənnəmin dar bir yerinə atıldıkları zaman ölüm diləyərlər. (Furqan surəsi, 13)

Ümidlərini itiriblər

...Onlar orada naümid qalacaqlar. (Zuxruf surəsi, 75)

Qiyamət Saatının gələcəyi gün günahkarlar ümidlərini itirəcəklər. (Rum surəsi, 12)

Rahat, etibarlı bir mühit əvəzinə, höcətləşmələrin olduğu bir mühitdə yaşayacaqlar

Şübhəsiz ki, bu, od sakinlərinin bir–biri ilə höcətləşməsi bir həqiqətdir. (Sad surəsi, 64)

Onlar orada höcətləşərək deyərlər: “Allaha and olsun ki, biz açıq–aydın azğınlıq içində idik. (Şuəra surəsi 96–97)

Allah deyəcəkdir: “Mənim hüzzurumda höcətləşməyin. Mən əvvəlcədən sizə qəti xəbərdarlıq vermişdim. (Qaf surəsi, 28)

Əbədiyyən bədbəxt olacaqlar

Ona ancaq ən bədbəxt kimsə girər. (Leyl surəsi, 15)

Əbədiyyən səmimi və yaxın dostları olmayacaq, yeganə dostları od olacaq

İndi isə bizim nə şəfaətçimiz, nə də səmimi bir dostumuz var! (Şuəra surəsi, 100–101)

...Məhz onlar Od sakinləridirlər və orada əbədi qalacaqlar. (Əraf surəsi, 36)

Əbədiyyən zalım insanlarla birlikdə yaşayacaqlar

Onların gözləri Cəhənnəm sakinlərinə tərəf çevrildikdə isə deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz, bizi zalımlarla bir yerdə qoyma!” (Əraf surəsi, 47)

Şad xəbərlər qadağan edilmişdir

Məhz mələkləri görəcəkləri gün günahkarlara heç bir müjdə olmayacaqdır. Mələklər deyəcəklər: “Sizə (şad xəbərlər) qadağandır, qadağan!” (Furqan surəsi, 22)

Hörmət və sevgi görə bilməyəcək, eləcə də, alçaldılacaqlar

O gün onlar Cəhənnəm oduna doğru alçaldıcı şəkildə süründürələcəklər. (Tur surəsi, 13)

Üzüstə sürüklənib Cəhənnəmə toplanılacaq kimsələr – məhz onlar yerləri ən pis olan, haqq yoldan ən çox azan kimsələrdir. (Furqan surəsi, 34)

Ey Rəbbimiz! Sən Oda saldığın kəsi alçaldarsan. Zalımların köməkçiləri olmaz. (Ali İmran surəsi, 192)

Nur istəyəcək, lakin tapa bilməyəcəklər

Belə deyəcəklər: “Bir az gözləyin ki, biz də sizin nurunuzdan alaq”. Onlara deyiləcəkdir: “Geriyə qayıdıb işıq axtarın!” Onların arasına içəri tərəfində mərhəmət, çöl tərəfində əzab olan qapılı bir sədd çəkiləcəkdir. (Hədid surəsi, 13)

Onlar üçün ən pis yurd var

O gün zalımlara bəhanələri heç bir fayda verməyəcəkdir. Onları həm lənət, həm də ən pis yurd gözləyir. (Mömin Surəsi, 52)

Yataqları və yorğanları cəhənnəm odundan olacaq

Onların Cəhənnəm odundan yatağı və yorğanları olacaqdır. Biz zalımları belə cəzalandırırıq. (Əraf surəsi, 41)

Dumanlı və qaranlıq mühitlərdə yaşayacaqlar

Qapqara duman kölgəsində olacaqlar. Bu duman nə sərin, nə də tərəvətlidir. (Vaqiə surəsi, 43–44)

Dar və sıxıntılı yerlərdə qalacaqlar

Onlar əlləri boynunda bağlı halda Cəhənnəmin dar bir yerinə atıldıkları zaman ölüm diləyərlər. (Furqan surəsi, 13)

Gözləri kor olaraq haşrediləcəklərdir

...O gün günahkarları (üzləri qara, gözləri) göm–göy (daş kimi və kor) halda bir yerə toplayacağıq. (Taha surəsi, 102)

Əbədiyyən sərinlik və rahatlıq tapa bilməyəcəklər

Onlar orada nə bir sərinlik, nə də bir içki dadacaqlar. İçdikləri yalnız qaynar su və irin olacaq. (Nəbə surəsi, 24–25)

Qapqara duman kölgəsində olacaqlar. Bu duman nə sərin, nə də təravətlidir. (Vaqiə surəsi, 43–44)

Gözəlliklərini itirəcək, çirkinləşdirilib, ürküdücü görkəm alacaqlar

Bu dünyada onları lənətə düçar etdik. Qiyamət günü isə onlar çirkinləşdirilmiş kimsələrdən olacaqlar. (Qəsas surəsi, 42)

O gün neçə–neçə üzlər də qaralıb–turşuyacaq. (Qiyamət surəsi, 24)

Sən Qiyamət günü Allaha qarşı yalan uyduranların üzlərini qapqara görəcəksən. Məgər Cəhənnəmdə təkəbbürlülər üçün yer yoxdur? (Zumər surəsi, 60)

Gözləri qorxudan və dəhşətdən yerə dikiləcək, üzlərini də zillət bürüyəcəkdir. Budur onlara vəd olunan Gün! (Məaric surəsi, 44)

Bütün ruzilər və bütün cənnət yeməkləri onlara haram edilmişdir

Od sakinləri Cənnət əhlini səsləyib deyəcəklər: “Bizim üstümüzə bir az su və ya Allahın sizə verdiyi ruzidən tökün”. Onlar isə deyəcəklər: “Allah bunları inkarçılara haram etmişdir”. (Əraf surəsi, 50)

Qorxu içində yaşayacaqlar

(Ey Məhəmməd,) Zalımların etdikləri əməllərdən Allahın xəbərsiz olduğunu sanma. Allah sadəcə onları cəzalandırmağı gözlərin bərələ qalacağı günə saxlayır. (İbrahim surəsi, 42)

Gözləri qorxudan və dəhşətdən yerə dikiləcək, üzlərini də zillət bürüyəcəkdir... (Məaric surəsi, 44)

Tək yeməkləri, "qaynar su, qan, irin və od" olacaq

Sonra da üstündən onları qaynar su ilə qatışdırılmış bir içki gözləyir. (Saffat surəsi, 67)

Qabaqda onu Cəhənnəm gözləyir; orada ona irinli su içirdiləcək. O bunu qurtum-qurtum içəcək, amma onu uda bilməyəcəkdir... (İbrahim surəsi, 16–17)

Üstündən də qaynar su içəcəksiniz. Siz onu susamış xəstə dəvələr kimi içəcəksiniz. (Vaqiə surəsi, 54–55)

Bu, qaynar su və irindir. Qoy onu dadsınlar! (Sad surəsi, 57)

Qanlı irindən başqa yeməyi də yoxdur. (Haqqə surəsi, 36)

...Öz qarınlarına oddan başqa bir şey doldurmurlar... (Bəqərə surəsi, 174)

Yeməkləri cənnət nemətləri əvəzinə, boğazı tıxayıb keçməyən zəqqum və darı tikanı olacaq

Həqiqətən, zəqqum ağacı günahkar adamın yeməyidir. Qazan kimi, qarınlarda qaynar – qaynar su qaynayan kimi. (Duxan surəsi, 43–46)

Ziyafət üçün bu yaxşıdır, yoxsa zəqqum ağacı? Biz onu kafirlər üçün bir sınaq etdik. O, qızgın surətdə yanan odun lap dibindən bitib çıxan ağacdır. Onun meyvəsi şeytanların başları kimidir (Saffat surəsi, 62–65)

Siz mütləq zəqqum ağacından yeyəcəksiniz, qarınlarınızı onunla dolduracaqsınız. (Vaqiə surəsi, 52–53)

boğazda tıxanıb keçməyən yemək və ağırlı–acılı bir əzab da vardır (Müzzəmmil surəsi, 13)

Onlara (zəhərli) dari tikanından başqa bir yemək verilməyəcəkdir. O onları nə doydurar, nə də aclıqdan xilas edər. (Ğaşiyyə surəsi, 6–7)

Nəticə

Hal-hazırda haradasınızsa, bir anlıq oturub belə ətrafınıza bir göz gəzdirin; evinizin içində, otağınızda, iş yerinizdəki masanızda və ya küçədə hər hansı bir yerdə ola bilərsiniz. Təkcə qısa bir an üçün gözlərinizlə ətrafınıza nəzər salın... Heç birini nəzərdən qaçırmadan, ətrafınızdakı bütün gözəllikləri səmimi şəkildə görməyə çalışın. Sahib olduğunuz nemətləri, əlinizdəki gözəl imkanları sürətlə aqlınızdan keçirin. Sizdən daha çətin şərtlər altında olan, sizin sahib olduğunuzdan məhrum olan insanları düşünün. Təkcə qısa bir an içində belə təsəvvür etdiyinizdən olduqca çox gözəllik görüb, seviniləcək təfərrüatları tuta bildiyinizi görəcəksiniz.

İnsanın təkcə heç bir çətinlik çəkmədən nəfəs ala bilməsi, ürəyinin arzuladığı bir yeməyi istədiyi kimi dadını çıxardaraq yeyə bilməsi, özünü yorğun hiss etdiyində istədiyi kimi uzanıb rahatlıq içində yata bilməsi çox böyük nemətlərdir. Həmçinin daha bunlar kimi bir çox neməti heç düşünmədən istədiyi kimi istifadə edə bilmə azadlığına sahib olması çox böyük gözəllikdir. Bəzi insanların müxtəlif səbəblərlə sahib ola bilmədikləri nemətlər də ola bilər. Məsələn, bir insanın sağlamlıq problemindən ötrü yaşaya bilmədiyi bir zövq ola bilər. Lakin bu, sahib olduğu nemətlərdən yalnız biridir. Sonsuz rəhmət sahibi olan Rəbbimiz, onun yaşaya bilmədiyi bir zövqün yerinə başqa bir zövqü yaşamasına icazə verir.

Əgər bir insan bütün bunları ilk dəfə görürsə və bunlardan xoşbəxt ola bilir, ruhunda dərin həzz ala bilirsə, bilməlidir ki, dünya həyatı daha bunlar kimi saysız gözəlliklə doludur. Bəlkə indiyədək həmişə cahil əxlaqın gətirdiyi pessimist ruh halıyla ətrafındakı bu gözəllikləri heç düşünməmiş, bunların əslində özü üçün nə qədər mühüm, nə qədər böyük nemətlər olduğunu görə bilməmiş ola bilər. Bütün bunları insanlar üçün, insanların rahatlığı, dincliyi, xoşbəxtliyi üçün yaradanın Allah olduğunu görüb, Ona səmimiyyətlə şükür etməsinin zəruriliyini anlamamış ola bilər. İllərlə qafil həyat tərzi yaşamış olsa da, bu həqiqətə səmimiyyətlə qənaət gətirdisə, artıq keçmişdəki bu dünyagörüşünün heç bir əhəmiyyəti olmaz. Mühüm olan bundan sonrakı həyatında özünü yaradan, hər an qoruyub himayə edən, yaşamağa davam etməsini təmin edən, gecə-gündüz yaşadığı hər an özünə saysız nemətini bəxş edərək, sevgisini, şəfqətini və rəhmətini əsirgəməyən Rəbbimizə sevgi və səmimiyyətlə bağlanması, Allaha səmimi şəkildə təslim olub, Onun verdiyi bütün bu nemətlərə qarşı rızasını qazandıracaq bir həyat tərzi yaşamağa qərar verməsidir.

Bilməlidir ki, bu qərarı verməsiylə birlikdə, yaşadığı dünya tamamilə dəyişəcək, bəlkə də, daha əvvəl əslində **heç bu qədər gözəl həyat yaşamamış** olduğunu görəcək. Dünyada olarkən bir çox sıxıntıdan ötrü cəhənnəm bənzəri bir həyat yaşadığı halda, dünya şəraitində, bir cür cənnət həyatı yaşamağa başlayacaq. Yediyi yeməkdən içdiyi suya qədər, hər nemət fərqli mənə qazanacaq, ətrafında seviniləcək, zövq alınacaq, xoşbəxt olunacaq nə qədər çox

gözəllik olduğunu, bəlkə də, ilk dəfə anlayacaq. Sevib sevilməkdən ilk dəfə həqiqi mənada zövq alacaq, dostluğun, sədaqətin, gözəl əxlaqın həzzini ilk dəfə yaşayacaq. Eləcə də, hamısından əhəmiyyətli Allahı dost tutmağın, Onun sevgisini, yaxınlığını və rızasını qazanmağa ümid etməyin verdiyi böyük həyəcan hissini hiss edəcək.

Dünyada yaşanılacaq bu gözəl həyat, Allahın iman gətirənlərə olan vədidir və Quranda bildirildiyi kimi Allah öz vədinə xilaf çıxmaz (Rum surəsi, 6). Dünya həyatında yaşanılacaq bu gözəl həyatdan sonra isə, Allah, dünyada olarkən keçdikləri bütün sınaqlar qarşısında səbir edən, Allaha olan bağlılıqlarında qətiyyət göstərən qulları üçün, əbədi cənnət həyatının gözəllikləri olduğunu müjdələyir. Allah dünyada və axirətdə insanlara nəflərinin xoşlayacaqları ən gözəl həyatı təqdim edir. Bundan ötrü də, hər insanın bu həqiqəti görərək ağıllı qiymətləndirmə aparmalıdır.

Bütün zövqlərin tükədilib yox edildiyi, bədbəxtlik, hüzn və sıxıntıların hakim olduğu bir neçə on illik həyat və arxasınca da əzabdan başqa heç nəyin olmadığı cəhənnəm həyatımı? Yoxsa Allahın dostluğunun, yaxınlığının və sevgisinin qazanıldığı, rahatlıq və əmin-amanlıq dolu, hər anın zövqə çevrildiyi və sonra da əbədiyyən davam edəcək və zövqlərin əsla tükədilib yox olmayacağı cənnət həyatımı?

Şübhəsiz ki, ağılından və vicdanından istifadə edən bütün insanlar üçün, tək yol Allaha təslim olmaq və Onun rızasına uyğun həyat tərzini yaşamaqdır. Ümid edirik ki, bu kitabda qeyd edilən bütün şeylər, insanların bu həqiqəti görüb Rəbbimizin rəhmətinə nail olmalarına vəsilə olar:

Ey iman gətirənlər! Hamınız birlikdə “sülh və əmin-amanlığa (İslama)” daxil olun və şeytanın addım izləri ilə getməyin. Şübhəsiz ki, o sizə açıq-aydın düşməndir. (Bəqərə surəsi, 208)

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə irəli sürülmüş, ancaq uğursuzluqla nəticələnmiş elmdən kənar cəfəngiyatdan başqa bir şey deyil. Canlıların cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çox möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən sübut edilməsi ilə və təkamül prosesinin əsla baş vermədiyini göstərən 350 milyona yaxın fosilin tapılması ilə süqut etmişdir. Beləliklə, Allah'ın bütün kainatı və canlıları yaratdığı elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsini dirçəltmək üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat sadəcə elmi həqiqətlərin təhrif olunmasına, tərəfli şərhinə, elm adı altında söylənilən yalan və saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizlətmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixində ən böyük xəta olması son 20-30 il ərzində elm dünyasında getdikcə daha ucadan dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu üzə çıxarmış və bu həqiqət bir çox elm adamı tərəfindən dilə gətirilmişdir. ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrlə məşğul olan bir çox elm adamı darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılışla açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutundan və yaradılış dəlillərindən digər bir çox əsərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə bəhs etmişik və etməyə davam edirik. Ancaq əhəmiyyəti baxımından mövzudan burada da bəhs etməkdə fayda var.

Darvini məhv edən çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim yunanlara gedib çıxan bir təlim olmasına baxmayaraq, XIX əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürüldü. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ən mühüm irəliləyiş Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən “Növlərin mənşəyi” adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı müxtəlif canlı növlərini Allah'ın ayrı-ayrı yaratdığına qarşı çıxırdı. Darvinin fikrincə, bütün növlər ortaq əcdaddan törəmiş və zaman ərzində kiçik dəyişikliklərlə müxtəlifləşmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, sadəcə bir məntiq yeritmə idi. Hətta Darvin kitabındakı “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” başlıqlı uzun bölmədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox mühüm suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin qarşısındakı çətinliklərə inkişaf edən elmin üstün gələcəyinə, yeni elmi kəşflərin nəzəriyyəsini gücləndirəcəyinə ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez bildirirdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız qoydu.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyətini üç əsas başlıq altında təhlil etmək olar:

Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını əsla açıqlaya bilmir.

Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, əslində, təkamül xarakterinə malik olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

Fosillər təkamül nəzəriyyəsinin iddialarının tam əksini göstərir.

Bu bölmədə bu üç əsas başlığı əsaslı təhlil edəcəyik.

Keçilməz ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl dünyada fantastik şəkildə təsadüfən meydana gələn bircə canlı hüceyrədən törədiklərini iddia edir. Bircə hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə əmələ gətirməsi və əgər həqiqətən bu cür təkamül baş vermişsə, nə üçün izlərinin fosillərdə tapılmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Həmin ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi cahilliklə yaradılışı inkar etdiyinə görə, həmin ilk hüceyrənin heç bir plan və nizam olmadan təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddə kortəbii təsadüflər nəticəsində ortaya canlı hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən təməl biologiya qanunlarına zidd iddiadır.

Həyat həyatdan gəlir

Darvin kitabında həyatın mənşəyindən heç bəhs etməmişdi. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə quruluşa malik olduqlarını fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri “spontane generation” adlı nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddələrin təsadüfən birləşərək canlı varlıq əmələ gətirməsinə inanırdılar. Bu dövrdə həşəratların yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan əmələ gəlməsi geniş yayılmış düşüncə idi. Bunu sübut etmək üçün qəribə təcrübələr aparılmışdı. Çirkli əsginin üstünə bir az buğda qoyulmuş və bir müddət sonra bu qarışıqdan siçanların əmələ gəlməsini gözləmişdilər.

Ətin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törədiyinə dəlil hesab edilirdi. Lakin daha sonra məlum olacaqdı ki, ətin üstündəki qurdlar öz-özlərindən əmələ gəlmirlər, milçəklərin gətirib qoyduğu gözlə görülməyən sürfələrdən çıxırdılar. Darvin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən əmələ gəlməsi inancı elm dünyasında geniş şəkildə qəbul edilirdi.

Lakin Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra məşhur fransız bioloq Lui Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster apardığı uzun elmi fəaliyyət və təcrübələrdə gəldiyi nəticəni belə şərh etmişdi:

“Cansız maddələrin həyatı əmələ gətirməsi iddiası artıq qəti şəkildə tarixə gömülmüşdür”. (*Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2*)

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin kəşflərinə uzun müddət qarşı çıxdılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin mürəkkəb quruluşunu üzə çıxardıqca həyatın öz-özünə əmələ gəlməsi iddiasının əsassızlığı daha da açıq şəkil aldı.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunun tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus biolog Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu fəaliyyətlər uğursuzluqla nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etməli olacaqdı:

“Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamilə əhatə edən ən qaranlıq nöqtədən ibarətdir”. (*Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), səh. 196*)

Oparinin yolunu davam etdirən təkamülçülər həyatın mənşəyi problemini həll etmək üçün təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. Miller ibtidai atmosferdə mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübədə birləşdirdi və bu qarışıqca enerji verərək zülalları təşkil edən bir neçə üzvi molekul (amin turşusu) sintezlədi.

O illərdə təkamüllə bağlı mühüm mərhələ kimi tanılan bu təcrübənin əsassız olduğu və təcrübədə tətbiq edilən atmosferin yer şərtlərindən çox fərqli olduğu sonrakı illərdə üzə çıxacaqdı. (*“New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life”, Bulletin of the American Meteorological Society, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330*)

Uzun sükutdan sonra Millerin özü də tətbiq etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi. (*Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7*)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün XX əsr boyu göstərilən bütün təkamülçü səylər uğursuzluqla nəticələndi. San Diyeqo Skrips İnstitutundan məşhur geokimyaçı Cefri Bada təkamülçü “Earth” jurnalında 1998-ci ildə dərc edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

“Bu gün XX əsri arxada qoyarkən hələ də XX əsrin başlanğıcındakı ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıyıq: həyat yer üzündə necə başlayıb”. (*Jeffrey Bada, Earth, Şubat 1998, səh. 40*)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamülçülərin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə hesab etdikləri canlıların bu qədər mürəkkəb quruluşa malik olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanın hazırladığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyalarında belə cansız maddələr birləşdirilərək nəinki canlı

hüceyrə, hətta hüceyrəyə aid bircə zülal da hasil etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazımlı şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlanmayacaq qədər çoxdur. Lakin bunu açıqlamağa heç ehtiyac yoxdur. Təkamülçülər hələ hüceyrə səviyyəsinə çatmadan çıxılmaz vəziyyətə düşürlər. Çünki hüceyrənin əsasını təşkil edən zülalların təsadüfən sintezlənmə ehtimalı riyazi cəhətdən sıfırdır.

Bunun ən əsas səbəbi budur ki, bir zülalın əmələ gəlməsi üçün başqa zülallar da olmalıdır. Bu səbəb bir zülalın təsadüfən əmələgəlmə ehtimalını tamamilə aradan qaldırır. Ona görə, təkcə bu fakt təkamülçülərin təsadüf iddiasını təkzib etmək üçün kifayətdir. Mövzunun əhəmiyyətini qısaca açıqlayaq:

- Fermentlər olmasa, zülal sintezlənmə bilməz, fermentlər də zülaldır.

- Bircə zülalın sintezlənməsi üçün 100-ə yaxın hazır zülal olmalıdır. Ona görə, zülalların olması üçün zülallar lazımdır.

- Zülalları sintezləyən fermentləri DNT hazırlayır. DNT olmasa, zülal sintezlənmə bilməz. Ona görə, zülalların əmələ gəlməsi üçün DNT də lazımdır.

-Zülal sintezləmə prosesində hüceyrədəki bütün orqanoidlərin mühüm funksiyaları var. Yəni zülalların əmələ gəlməsi üçün tam funksional hüceyrə bütün orqanoidləri ilə birlikdə mövcud olmalıdır.

Hüceyrənin nüvəsində yerləşən, genetik məlumat daşıyan DNT molekulu isə informasiya bankıdır. İnsan DNT-sindəki informasiyanı kağıza köçürmək istəsək, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik kitabxana ortaya çıxar.

Burada çox maraqlı dilemma da var: DNT ancaq bir sıra xüsusi zülalların (fermentlərin) köməyi ilə qoşalaşa bilər. Amma bu fermentlər də ancaq DNT-dəki informasiya əsasında sintezlənir. Bir-birlərindən asılı olduqlarına görə, DNT-nin qoşalaşması üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdır. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəlməsi ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır. San Diyeqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü prof. Lesli Orsel "Scientific American" jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

"Olduqca kompleks quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfən əmələ gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Ona görə, insan məcburən həyatın kimyəvi yollarla meydana gəlməsinin tamamilə qeyri-mümkün olduğu nəticəsinə gəlir".
(Leslie E. Orgel, *The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78*)

Şübhəsiz ki, əgər həyatın kortəbii təsadüflərlə öz-özünə meydana gəlməsi mümkün deyilsə, onda həyatın yaradıldığı qəbul edilməlidir. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq-aydın əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci əsas cəhət nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri

kimi irəli sürdüyü iki anlayışın da, əslində, heç bir təkamül gücünə malik olmamasıdır.

Darvin irəli sürdüyü təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizmi ilə əlaqələndirmişdi. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə başa düşülür: “Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...”

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir, təbiətdəki həyat uğrunda mübarizədə təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhlükəyə məruz qalan bir maral sürüsündə daha sürətlə qaçan marallar həyatda qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətlə qaçan və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma bu mexanizm maralların təkamül keçirməsinə səbəb olmaz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Ona görə, təbii seçmə mexanizmi heç bir təkamül gücünə malik deyil. Darvin də bu həqiqəti anlamışdı və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: **“Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seçmə heç bir şey edə bilməz”**, - demək məcburiyyətində qalmışdı. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184*)

Lamarkın təsiri

Bəs bu faydalı dəyişikliklər necə baş verə bilərdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı çərçivəsində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə, canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsllə ötürürlər, nəsildən-nəslə toplanan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər meydana gəlir. Məsələn, Lamarkın fikrincə, zürafələr ceyranlardan törəyiblər, hündür ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəslə boyunları uzanmışdır.

Darvin də buna bənzər misallar çəkmiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayların tədricən balinalara çevrildiyini iddia etmişdi. (B. G. Ranganathan, *Origins?*, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988.)

Lakin Mendelin kəşf etdiyi və XX əsrdə inkişaf edən genetika elmi ilə qəti şəkildə sübut edilən genetika qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə “təkbaşına” və tamamilə təsirsiz mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çıxış yolu tapmaq üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha geniş yayılmış adı ilə neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seçmənin yanına faydalı dəyişiklik səbəbi kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici amillər və ya transkripsiya xətalari nəticəsində əmələ gələn pozulmaları əlavə etdi. Bu gün də elmi cəhətdən əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, darvinistlər neodarvinist modeli müdafiə edirlər. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün, onların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız-hesabsız mürəkkəb orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan bir proses nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz qoyan bir açıq elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları

təkmilləşdirmirlər, əksinə, hər zaman canlılara zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox mürəkkəb quruluşa malikdir. Bu molekula olan hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G. Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyə gətirirlər. Çox nadir meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamül xarakterli təsir meydana gətirməyəcəyini sübut edir. Yüksək dərəcədə xüsusiləşmiş orqanizmdə meydana gələn təsadüfi dəyişiklik ya təsirsiz, ya da zərərli olur. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişiklik qol saatını təkmilləşdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsir etməz. Bir zəlzələ bir şəhəri daha yaxşı hala salmaz, onu məhv edər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179*)

Bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı təkmilləşdirən mutasiya müşahidə edilməyib. Bütün mutasiyaların zərərli olması aşkar edilib. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi kimi göstərdiyi mutasiyalar, əslində, canlıları sadəcə məhv edən, şikəst edən genetik hadisələrdir (insanlarda mutasiyanın ən çox rast gəlinən təsiri xərçəngdir). Əlbəttə, məhvedici mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seçmə isə Darwinin də qəbul etdiyi kimi, tək başına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə, təkamül deyilən xəyali proses də baş verməyib.

Fosillər: ara-keçid formalardan əsər-əlamət yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi prosesin baş vermədiyinin ən açıq göstəricisi isə fosillərdir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəyiblər. Əvvəlcədən mövcud olan bir canlı növü zaman ərzində digərinə çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə əmələ gəlmişlər. Nəzəriyyəyə əsasən, bu çevrilmə yüz milyon illər davam edən uzun dövrü əhatə etmiş və mərhələ-mərhələ irəliləmişdir. Bu təqdirdə iddia edilən uzun çevrilmə prosesi zamanı saysız-hesabsız ara növlər əmələ gəlməli və yaşamalılardır.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən canlı xüsusiyyətlərini qazanmış yarı-balıq, yarı-sürünən canlılar yaşamalılardır və ya sürünən xüsusiyyətlərini daşıyan, bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçid prosesində olduqları üçün şikəst, yarımçıq, qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadığına inandıqları bu nəzəri məxluqları “ara-keçid forması” adlandırırlar.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşayıbsa, onların sayı və növü milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların qalıqlarına mütləq fosil izlərində rast gəlinməlidir. Darwin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-biri ilə əlaqələndirən saysız-hesabsız ara-keçid növləri keçmişdə mütləq yaşamalılardır... Onların yaşadığının dəlilləri də sadəcə fosil qalıqları

arasında tapıla bilər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Ancaq bu sətirləri yazan Darwin ara-keçid formaların heç cür tapılmadığını bilir və bunun nəzəriyyəsi üçün böyük problem olduğunu görürdü. Ona görə, “Növlərin mənşəyi” kitabının “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” (*Difficulties on Theory*) adlı bölməsində belə yazmışdı:

“Əgər, həqiqətən, növlər digər növlərdən yavaş dəyişikliklərlə törəyibsə, nə üçün saysız-hesabsız ara-keçid formasına rast gəlmirik? Nə üçün bütün təbiət qarmaqarışq vəziyyətdə deyil, məhz yerli-yerindədir? Saysız-hesabsız ara-keçid forması olmalıdır, bəs nə üçün yer üzünün çoxsaylı təbəqələrində onları tapmırıq?... Nə üçün hər geoloji forma və hər təbəqə belə qalıqlarla dolu deyil?” (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortasından indiyə qədər dünyanın hər tərəfində qızğın fosil araşdırmaları aparılmasına baxmayaraq, ara-keçid formalarına rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və tədqiqatlarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə, tam və qüsursuz formada ortaya çıxdıklarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek V. Eycer təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Problemimiz budur: fosilləri hərtərəfli tədqiq etdikdə növlər və ya siniflər səviyyəsində belə daima eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; mərhələli təkamüllə təkmilləşən deyil, birdən-birə yer üzündə əmələ gələn qruplar görürük”. (Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, *Proceedings of the British Geological Association, c. 87, 1976, səh. 133*)

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri aralarında heç bir keçid forması olmadan, tam formada ani surətdə ortaya çıxırlar. Bu, Darwinin fikirlərinin tam əksidir. Habelə, bu, canlı növlərinin yaradıldıklarını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün heç bir əcdadı olmadan, bir anda və qüsursuz şəkildə ortaya çıxmasının tək açıqlaması var: o növ yaradılmışdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü bioloq Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki yeganə açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və tam formada ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişiklik prosesi nəticəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkamül keçirərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər tam və mükəmməl formada ortaya çıxıblarsa, onda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmışlar”. (*Douglas J. Futuyma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197*)

Fosillər isə canlıların yer üzündə tam və mükəmməl formada ortaya çıxdıklarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darwinin hesab etdiyinə əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının ən çox gündəmə gətirdikləri məsələ insanın mənşəyidir. Bununla bağlı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər məxluqlardan törədiyini zənn edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu prosesdə müasir insan ilə əcdadları arasında bəzi ara-keçid formaların yaşadığı iddia edilir. Əslində, tamamilə fantastik olan bu ssenaridə dörd əsas kateqoriya var:

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Təkamülçülər insanların ilk “meymunabənzər əcdadları”na “cənub meymunu” mənasını verən “australopithecus” adını veriblər. Bu canlılar, əslində, nəslə kəsilməmiş meymun növüdür. Lord Solli Zukerman və prof. Çarlz Oksnard kimi İngiltərə və ABŞ-dan iki məşhur anatomun *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı hərtərəfli araşdırmalar bu canlıların sadəcə nəslə kəsilməmiş meymun növünə aid olduqlarını və insanlarla heç bir bənzərlik təşkil etmədiklərini göstərmişdir. (*Charles E. Oxnard, “The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, c. 258, səh. 389*)

Təkamülçülər insanın təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan kimi təsnif edirlər. İddiaya əsasən, homo sırasındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf ediblər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ardıcıl düzərək fantastik təkamül sxemi qururlar. Bu sxem xəyalidir, çünki bu fərqli siniflərin arasında təkamül xarakterli əlaqə olması əsla sübut edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm tərəfdarlarından biri olan Ernst Mayr: “*Homo sapiens*ə uzanan zəncir halqası, əslində, itib”, - deyərək bunu qəbul edir. (*J. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, Aralık 1992*)

Təkamülçülər “*ausrtalopithecus > homo habilis > homo erectus > homo sapiens*” ardıcılığını qurarkən bu növlərin hər birinin daha sonrakının əcdadı olmasını irəli sürürlər. Lakin paleoantropoloqların son kəşfləri *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*un dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir. (*Alan Walker, Science, c. 207, 1980, s. 1103; A. J. Kelso, Physical Antropology, 1. baskı, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, s. 221; M. D. Leakey, Olduvai Gorge, c. 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272*)

Habelə, *homo erectus* sinfinə aid olan insanların bir qismi çox müasir dövrlərə qədər yaşayıblar, *homo sapiens neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (insan) ilə eyni mühitdə birlikdə mövcud olmuşlar. (*Time, noyabr 1996*)

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birilərinin əcdadı olduqları iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld, təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

“Əgər bir-biri ilə paralel şəkildə yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) sxemi varsa, onda bizim soy ağacımıza nə oldu? Aydınır ki, bunların biri digərindən törəyə bilməz. Habelə, biri digəri ilə müqayisə edildikdə təkamül xarakterli inkişaf meyli göstərmirlər”. (S. J. Gould, *Natural History*, c. 85, 1976, səh. 30)

Qısaca desək, KİV-də və ya dərsliklərdə verilən bir cür fantastik yarı-meymun yarı-insan canlıların rəsmləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dirçəldilməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsası olmayan nağıldan ibarətdir. Bu mövzunu uzun illər tədqiq edən, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il araşdırma aparan İngiltərənin ən məşhur və hörmətli elm adamlarından biri olan Lord Solli Zukerman təkamülçü olmasına baxmayaraq, meymunabənzər canlılardan insana uzanan nəsil ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman maraqlı elm şkalası da qurmuşdur. Elmi hesab etdiyi elm sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər şaxəli cədvəl çəkmişdir. Zukermanın bu cədvəlində ən elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra bioloji elmlər, daha sonra sosial fənlər gəlir. Şaxələnmənin ən kənar ucunda, yəni elmdən kənar hesab edilən hissədə isə Zukermanın fikrincə telepatiya, altıncı hiss kimi hissini fəvqündə olan qavrama anlayışları və bir də insanın “təkamülü” yerləşir! Zukerman şaxələnmənin bu ucunu belə açıqlayır:

“Obyektiv reallıq sahəsindən çıxıb bioloji elm fərz edilən bu sahələrə, yəni hissini fəvqündə olan qavramaya və insanın fosil tarixinin şərh edilməsinə daxil olduqda, təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir şəxs üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti şəkildə inanan bu şəxslərin ziddiyyətli bəzi rəyləri eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”. (Solly Zuckerman, *Beyond The Ivory Tower*, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19)

İnsanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bir sıra insanların tapdıqları bəzi fosillər haqqında qabaqcadan rəy verərək şərh etmələrindən ibarətdir.

Darvin formulu!

İndiyə qədər təhlil etdiyimiz bütün dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə cəfəng inanca malik olduqlarına bir də uşaqların belə anlayacağı qədər açıq misalla baxaq.

Təkamül nəzəriyyəsi canlıların təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edir. Ona görə, bu iddiaya əsasən, cansız və şüursuz atomlar birləşərək əvvəlcə hüceyrəni əmələ gətirmiş və sonra eyni atomlar birləşərək digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək, canlıların əsasını təşkil edən karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri birləşdirdikdə bir yığın əmələ gəlir. Bu atom yığını hansı prosesdən keçirilsə də, bircə canlı belə əmələ gətirməz. İstəyirsinizsə, bununla bağlı bir təcrübə keçirək və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdikləri, amma ucadan söyləyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin formulu” adı ilə nəzərdən keçirək:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük çənin içində canlıların əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal

şərtlərdə mövcud olmayan, ancaq bu qarışıqın içində lazımlı bildikləri maddələri də bu çənlərə əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə temperatur və rütubət versinlər. Bunları istədikləri ən yaxşı texnoloji cihazlarla qarışdırsınlar. Çənlərin başında nəzarətçi kimi dünyanın qabaqcıl elm adamlarını qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il fasiləsiz çənlərin başında gözləsinlər. Bir canlının əmələ gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olmasını lazım bilirlərsə, hamısını tətbiq etsinlər. Ancaq nə etsələr də, o çənlərdən əsla bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, səhləb çiçəklərini, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, qırqovulları, rəngarəng kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Nəinki burada sadaladığımız bir neçə canlı, bunların bircə hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaca desək, **şüursuz atomlar birləşərək hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər.** Sonra yeni qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə bölüb, sonra ardıcıl başqa qərarlar verib elektron mikroskopunu icad edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında tədqiq edən professorları əmələ gətirə bilməzlər. **Maddə ancaq Allah'ın üstün yaratması ilə həyat qazanır.** Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az düşünmək yuxarıdakı misalda göstəriləndiyi kimi, bu həqiqəti üzə çıxarar.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəən açıqlaya bilmədiyi digər məsələ isə göz və qulaqdakı üstün duyğu keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “Necə görürük?” sualına qısaca cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə tor qişaya tərsinə düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi adlanan kiçik nöqtəyə ötürülür. Bu elektrik siqnalları bir sıra ardıcıl proseslərdən sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi şərh edilir. Bu məlumatdan sonra düşünək: beyin işığa qapalıdır. Yəni beyinin içi qapqaranlıqdır, işıq beyinin yerləşdiyi yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi adlanan yer qapqaranlıq, işığın düşmədiyi, bəlkə, heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, aydın dünyanı izləyirsiniz.

Üstəlik, bu, o qədər aydın və keyfiyyətli görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası belə hər cür imkanı olmasına baxmayaraq, bu aydın görüntünü əldə edə bilmir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Hal-hazırda gördüyünüz aydın və keyfiyyətli görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın görüntünü sizə dünyanın qabaqcıl televizor şirkətlərinin istehsal etdiyi təkmilləşdirilmiş televizor ekranı belə verə bilməz. 100 ildən bəri minlərlə mühəndis bu aydın görüntünü əldə etmək üçün çalışır. Bunun üçün fabriklər, böyük müəssisələr qurulur, tədqiqatlar aparılır,

planlar və dizaynlar edilir. Bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də televizorun ekranı sizə iki ölçülü görüntü göstərir, lakin siz üç ölçülü, dərin perspektivi olan görüntü izləyirsiniz.

Uzun illərdən bəri on minlərlə mühəndis üç ölçülü televizor icad etməyə, gözün görmə keyfiyyətini əldə etməyə çalışırlar. Bəli, üç ölçülü televizor kimi sistem istehsal edə bildilər, amma onu da eynəksiz üç ölçülü görmək mümkün deyil, həm də bu, süni üçölçülü görüntüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiya kimi görünür. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər aydın və keyfiyyətli görüntü əmələ gəlmir. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi olur.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və aydın görüntünü əmələ gətirən mexanizmin təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edirlər. İndi birisi sizə otağınızda ki televizorun təsadüflər nəticəsində əmələ gəldiyini, atomların birləşib bu görüntünü əmələ gətirən aləti meydana gətirdiyini desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə insanın birlikdə edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha bəsit görüntünü əmələ gətirən alət təsadüfən əmələ gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulağa da aiddir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq seyvanı vasitəsilə toplayıb daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik impulslarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Göz üçün dediklərimiz qulağa da aiddir, yəni beyin işıq kimi səsə də qapalıdır, səs keçirmir. Ona görə, xarici aləm nə qədər səs-küylü olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən aydın səslər beyində eşidilir. Səs keçirməyən beyninizdə orkestr simfoniyları dinləyir, ətraf mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada səssizliyin hakim olduğu məlum olacaqdır. Aydın görüntü əldə etmək ümidi ilə texnologiyadan necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər on illərdən bəri davam etdirilir. Səsyazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu fəaliyyətlərin nəticələrindən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya və bu sahədə minlərlə mühəndis və mütəxəssis işləməsinə baxmayaraq, qulağın əmələ gətirdiyi qədər aydın və keyfiyyətli səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi qeyd etdikdə mütləq səsin bir hissəsi itir, az da olsa təhrif olur və ya musiqi mərkəzini işə saldıqda hələ musiqi çalmazdan əvvəl mütləq bir cızıltı eşidirsiniz. Ancaq insan orqanizmindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər olduqca aydın və qüsursuzdur. İnsan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi cızıltılı və ya təhrif olunmuş şəkildə səs eşitmir; səs necədirsə, tam və aydın şəkildə onu eşidir. Bu, insan yaradıldığı gündən bəri belədir. İndiyə qədər insanın istehsal etdiyi heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və keyfiyyətli qəbuledici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunların fəvqündə duran çox böyük həqiqət də var.

Beyinin içində görünən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beyinin içində parlaq, rəngli dünyanı izləyən, simfoniyları, quşların civiltilərini dinləyən, gülü qoxulayan kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn siqnallar elektrik impulsu kimi beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə əmələ gəlməsinə dair bir çox şey oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu haqqında ən mühüm həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik impulslarını görüntü, səs, qoxu və hiss kimi qavrayan kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini təşkil edən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Elə buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara heç cür cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allah'ın yaratdığı ruhdur. Ruhun görüntünü izləmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyacı yoxdur. Eyni zamanda, düşünmək üçün beyinə də ehtiyacı yoxdur.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan beyinin içindəki bir neçə sm³-lik, qapqaranlıq yerə bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı şəkildə sığışdıran uca Allah'ı düşünüb, Ondən qorxub Ona sığınmalıdır.

Materialist inanc

Bura qədər təhlil etdiklərimiz təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərə zidd iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin heç bir təkamül gücü yoxdur və fosillər nəzəriyyənin iddia etdiyi ara keçid formalarının yaşamadığını göstərir. Bu təqdirdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsi elmə zidd fərziyyə kimi bir kənara qoyulmalıdır. Belə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə təzi elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Ancaq təkamül nəzəriyyəsi təkidlə elmin gündəliyində saxlanılır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid edilməsini elmə təcavüz kimi göstərməyə çalışırlar. Axı niyə? Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi kütlələr üçün əl çəkməz doqmatik inanc olmasıdır. Bu kütlələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiət haqqında yeganə materialist açıqlama olduğu üçün mənimsəyiblər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və eyni zamanda, qabaqcıl təkamülçülərdən olan Riçard Levontin əvvəlcə materialist, sonra elm adamı olduğunu belə etiraf edir:

“Bizim materializmə bir inancımız var, bu “a priori” (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) inancdır. Bizi dünya haqqında materialist açıqlama verməyə məcbur edən şey elmi metodlar və qanunlar deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori” bağlılığımız səbəbi ilə dünya haqqında materialist açıqlama verən tədqiqat metodları və anlayışlarını uydururuq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi açıqlamanın səhnəyə çıxmasına icazə verə bilmərik”. (*Richard Lewontin, “The Demon-Haunted World”, The New York Review of Books, 9*

Ocak, 1997, səh. 28)

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğrunda davam etdirilən bir doqma olduğunun açıq ifadəsidir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Bu səbəbdən də cansız, şüursuz maddənin həyatı əmələ gətirdiyinə inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, pələnglərin, həşəratların, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz daxilindəki reaksiyalarla, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddədən əmələ gəldiyini qəbul edir. Əslində isə bu, həm ağıla, həm də elmə ziddir. Amma darvinistlər Allah'ın açıq-aşkar varlığını qəbul etməmək üçün bu ağıldan və elmdən kənar fikri cahilliklə müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist düşüncə ilə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: bütün canlılar üstün güc, bilik və ağıla malik olan Yaradanın əsəridir. Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, ən qüsursuz şəkildə nizama salan və bütün canlıları yaradan Allah'dır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, sadəcə aqlını və məntiqini işlədən hər insan elm və mədəniyyətdən uzaq xalqların xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinə inanmağın qeyri-mümkün olduğunu asanlıqla anlayacaqdır.

Yuxarıda da bildirildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içinə bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman ərzində düşünən, dərk edən, kəşflər edən professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi elm adamlarının, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi aktyorların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəniyyətli, təhsilli insanlardır. Bu səbəbdən, təkamül nəzəriyyəsi haqqında dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcədə aqlını başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə tapınmasından, hz. İbrahimin qövmünün düzəltdikləri bütələrə, hz. Musanın qövmünün qızıldan düzəltdikləri buzova tapınmalarından daha qorxulu və ağlasığmaz korluqdur. Əslində, bu vəziyyət Allah'ın Quranda işarə etdiyi ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlı olacağını və həqiqətləri görməkdən məhrum olacağını bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah "Hicr" surəsində də bu insanların möcüzələr görsələr də, inanmayacaq qədər sehrləndiklərini belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və oradan durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: "Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik", - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütləyə bu sehrin təsir etməsi, insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildən bəri bu sehrin pozulmaması isə sözlə ifadə edilməyəcək qədər heyvətli vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, cəfəng və məntiqsiz iddialara inanmalarını anlamaq olar. Ancaq dünyanın hər tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani qərarla birləşib qeyri-adi mütəşəkkillik, nizam, ağıl və şüur nümayiş etdirərək qüsursuz sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun hər cür xüsusiyyətə malik olan Yer planetini və saysız-hesabsız kompleks sistemdən ibarət canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehdən başqa heç bir açıqlaması yoxdur.

Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi şəxslərin etdikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa ilə firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini təbliğ etdikdə firon Hz. Musaya öz bilici sehrkarları ilə insanların toplaşdığı bir yerdə qarşılaşmasını söyləyir. Hz. Musa sehrkarlarla qarşılaşdıqda əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməsini əmr edir. Bu hadisənin danışıldığı ayə belədir:

(Musa:) "Siz atın", - dedi. Onlar (əsalərini yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrkarları Hz. Musa və ona inananlardan başqa insanların hamısını sehrləyə bilmişdilər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı Hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: "Əsanı tulla!" - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki,) əsa onların uydurub düzəlttikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəlttikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, əvvəllər insanlara sehrləyərək təsir göstərən bu şəxslərin etdiklərinin saxtakarlıq olmasının başa düşülməsi ilə sözügedən şəxslər alçalmışlar. Dövrümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elmilik adı altında olduqca cəfəng iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatlarını qurban verənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə üzə çıxdıqda və sehr pozulduqda alçalacaqlar. Belə ki, təqribən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist filosof olan, ancaq sonradan həqiqətləri görənlər Malkolm Maqeric təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə düşəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

"Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük yumor hədəflərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsillər bu qədər çürük və qeyri-müəyyən hipotezin inanılmaz saflıqla qəbul edilməsini heyvətlə qarşılayacaqlar". (Malcolm Muggeridge, The End of Christendom, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, səh. 43)

Bu gələcək uzaq deyil, əksinə, çox yaxın gələcəkdə insanlar “təsadüf”lərin ilah olmasının mümkünsüzlüyünü anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən güclü sehri kimi tərif ediləcəkdir. Bu güclü sehr böyük sürətlə dünyanın hər tərəfində insanlar üzərində təsirini itirməyə başlamışdır. Təkamül yalanının sirrinin öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrət və təəccüblə qarşılayır.

...Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!

Həqiqətən, Sən bilənsən, müdriksən!

(Bəqərə surəsi, 32)

Dünyanın hər yeri saymaqla qurtarıla bilməyəcək gözəlliklərlə doludur. Lakin Allahdan uzaq yaşayan bəzi insanlar, bu zövqlərin bir çoxundan xəbərsizdirlər. Görə bildikləri gözəlliklərin və əllərindəki nemətlərin zövqünü isə, inkarlarıyla tükədiblər. Öz dərdlərinə, sıxıntılılarına qərq olmuş, bunların ağırlığından ötrü, ətraflarında olub bitən seviniləcək, zövq alınacaq hadisələri, gözəllikləri görə bilməyəcək vəziyyətə gəliblər. Həmişə bezdiklərindən bəhs edirlər. Dünyada yaşadıkları bu sıxıntılardan olduqca mühüm olanı isə, (iman gətirmədikləri təqdirdə) dünyada olarkən tükətdikləri bu zövqlərdən, axirətdə də sonsuza qədər məhrum qalacaq olmalarıdır.

Bu kitabın məqsədi, din əxlaqı yaşanmadıqda necə məhrumiyyət, nemət itkisi və sıxıntılı həyat yaşandığını göstərmək, bu vəziyyətə düşən insanları dünyada yaşadıkları nemət itkisindən və axirətdə qarşılaşacaqları əzablı aqibətdən xilas olmağa dəvət etməkdir. Həmçinin dünya həyatının bir çox nemət və gözəlliklə dolu olduğunu, bütün bu nemətlərdən ancaq iman gətirməklə lazımınca zövq ala biləcəklərini xatırladaraq, bütün insanları Allahın yolu ilə getməyə, Qurana və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in sünnəsinə təslim olmağa və imanlı şəkildə yaşamağa çağırmaqdır.